

1. Carpvov / i. iac. / Specimen quintum
de Applicatione Methodi Scienti-
ficae ad Theologiam revelatam,
iend.
2. Carpvov / i. joh. Bened. / Diss. de
iure decidendi Controversias theolo-
gicas, Lipsiae, 1695.
3. Deutschmann / i. Abrah. Henr. /
Diss. de Immortalitate et Immuta-
bilitate Divinae Essentiae, Witten-
bergae, 1692.
4. Gesner / i. Salam. / Diss. II. de Eccle-
sia triumphante in caelis,
Wittenbergae, 1595.

5. Greiseri s. jani / Diff. Dea Matrimoniales, Jngolsbadij, 1611.
6. Grossehain s. Georgii / Diff. De Cultu divino Enoschi, Erfurti, 1639.
7. Harenberg s. joh. Christoph. / Theologia primorum Christianorum Dogmatica, Brunsvigi, 1746.
8. Hasei s. Corn. / Dissertationes Theologicae IV. in prophetiam Joelis, Bremae, 1697.
9. Hildebrand s. joach. / Diff. de jejunio, Helmstadtij, 1719.
10. Eroticum Jrenaei ad Sorcerum Luum, Lipsiae 1708.
11. Programma ad Festum Natiuitatis Christi de Christo primogenito ante hanc Creaturam in Academia Julia Carolina, Helmstadtij 1748.
12. Philosophumena De Angelis Helmstadtij 1748.

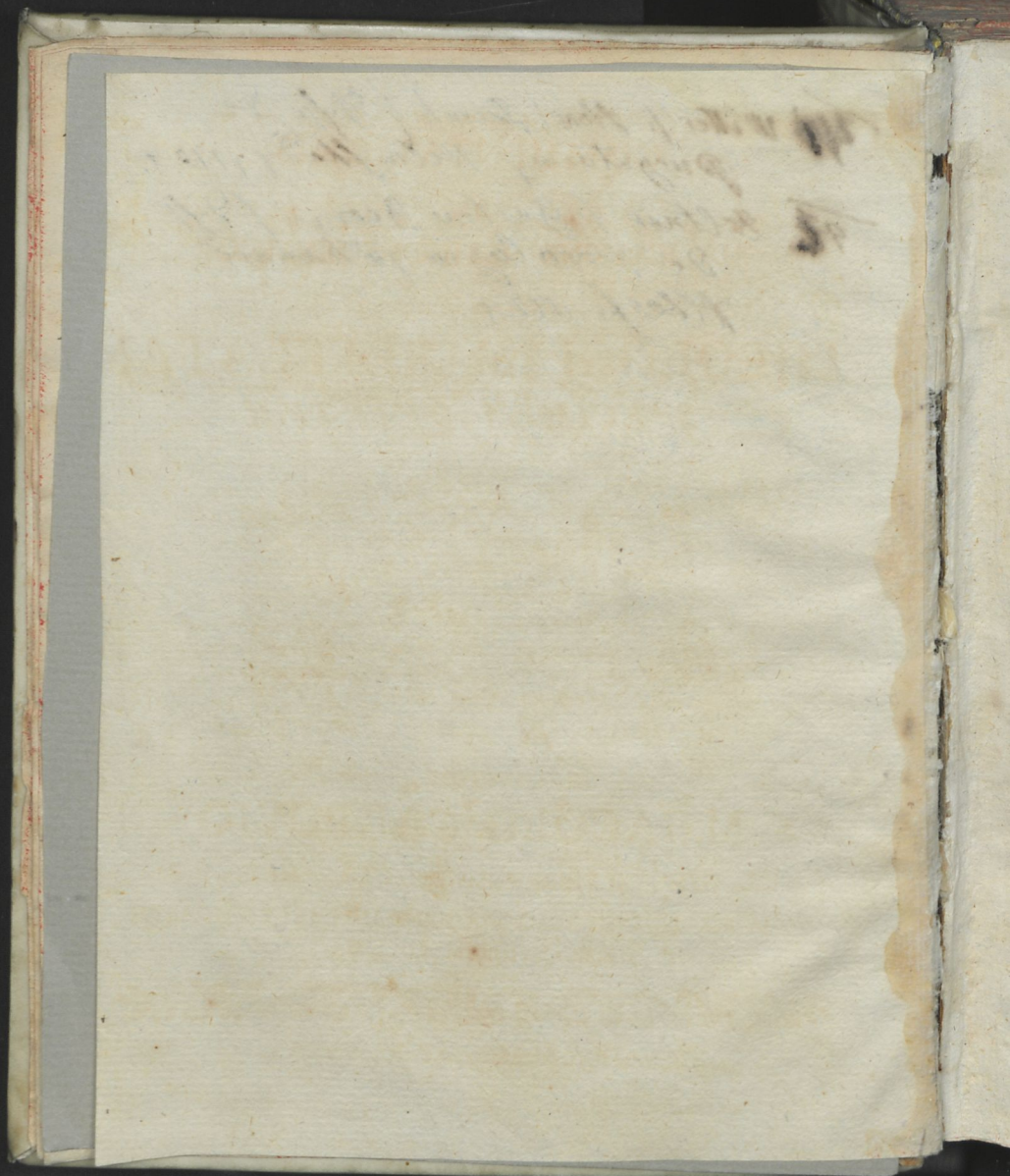
13. Fabricii (Joh.) Diff. de Reverentia
erga Sacra, Helmstädt, 1706
14. La Kemacher (Joh. Gottfr.) Diff.
de Palo Carni Pauli dato,
Helmstädt, 1722.
15. Leisner (Joh. Frid.) programma
an Humilitas Virtus Christia-
norum sit propria, Cize, 1751
16. Molani (Gerh. Wolt.) ~~Diff~~ Theses
miscellae, Rinteli, 1666.
17. Niemejer (Joh. Bartholdi.)
programma de Ecclesia Novi
Testamenti, Helmstädt, 1703.
18. ————— programma contra Soci-
nianos, Helmstädt, 1703.
19. ————— programma de Christiana
Religionis partibus, Helmstädt,
1705.
20. Calovij (Abrah.) Curculai
Religio triplex, Wittenberga
1678.

21. de Rewa (Alexij) observatio-
nes Epistolae Joh. Josephi a
Trautson Wittenberga, 1752
22. Ritmejer (Christoph. Henr.) Diff.
de Nominibus Divinis, Helmstadt
1705.
23. ——— Diff. exponens Nomencla-
turas Mortis ex Novo Testamento,
Helmstadt, 1710.
24. Schmidt (Joh. Joach.) Diff. III, de
Theologo non contentioso, Helmstadt
1723.
25. Schmidt (Seb.) Diff. de Indulgen-
tiarum Thesauris nullius pretij,
Argentorati, 1673.
26. ——— Diff. de Cantico Zachariae
Wittenberga, 1684.
27. Schramm (Jone) Conr. Diff. de
Controversijs cum Socinianis,
Helmstadt, 1721
28. Schubert (Joh. Ern.) Diff. de Salutari
Efficacia Resurrectionis Jesu Christi,
Helmstadt, 1748.
29. Nerhem (Joh. Laur.) Diff. de Theologo non contentioso
Helmstadt 1724.

- 29³⁰ Rhumacher / J. All. / Diff. de Amuleto
quodam Gnosticorum, Beroni, 1717.
- 30 Sontag / Christoph. / Diff. sistens
Machinationes aliquot Religio-
sas, Altorfi, 1708.
- 31 Stearne / Joh. / Diff. de Electione
Dublini, 1664.
- 32 Tosani / Dan. / Diff. de recta Eccl.
siarum Reformatione, Heidelbergae
1597.
- 33 Walsh / Joh. Georgij / Diff. de Origine
Tritheismi, ibid, 1732.
- 34 Wernsdorff / Gottl. / Diff. de primo
Hominiis Statu, Wittenbergae, 1716
- 35 ——— Diff. sistens: Osiandrianum
in Pietismo renatum, Wittenbergae
1707.
- 36 ——— Diff. de Libris Apocryphicis
de vero Christianismo, Wittenbergae
1719.
- 37 Widenburgi / Mr. Tobie. / programma
de Colloquio Quedlizenburgense,
Helmstadt, 1710.
- 38 ——— programma, ad singula
doctrinae Christianae Capita,
Helmstadt, 1703.
- 39⁴⁰ ——— programma de Interpreta-
tione s. Scripturae, Helmstadt
1702.

40 Witter J. Henr. Demh. / Diss. de
purgatorio, Helmstadt, 1704.

42 Zeltner J. Gustav Georgii / Diss
de Horologio Johannis
Helmst. 1724.

DE ⁷
THEOLOGIA
PRIMORVM
CHRISTIANORVM
DOGMATICA,

EX
MONVMENTIS PATRVN ECCLESIASTICIS
COLLECTA,
PROGRAMMATIS SECVNDI BRVNSVICENSIS LOCO
DISSERIT ET
PRAELECTIONES SVAS PVBLICAS
SEMESTRI PROXIMO PERAGENDAS,
ATQVE IN

ILLVSTRI CAROLINO
BRVNSVICI DEO ADNVENTE EXPROMENDAS,
DENVO INDICIT
IO. CHRISTOPHORVS HARENBERG,
PRAEP. COEN. S. LAVRENTII SVpra SCHENINGAM,
GEN. SCHOL. INSP. DOC. IN CAROLINO HONORARIVS
AC HONORARIVS REGIAE EIVSQVE BORVSSICAE
SCIENTIARVM ACADEMIAE SODALIS.

BRVNSVICI M D CC XLVI. PASCH.

THEOLOGIA
PROMPTORVM
CHRISTIANORVM
VOCATIONIS

MONUMENTIS PATRVM ECCLESIAE
BROGAMMA...
PRAPLECTIONES SVAS PVBICAS
SINE SVI INVOCA...
ATTEN...

IVAN STRYCKHOFF
PRIVAT...
IO. CHRISTOPH...
PRIVAT...
GEN...

Tractationis summa & synopsis.

- §. 1. Recenset auctor nonnihil de praestantia Carolini ac Studiosorum diligentia, eamque in posterum suscipit acuendam.
- §. 2. Notio de ecclesia suppeditatur, qualem prima viderunt saecula.
- §. 3. Primi Christiani numerum canonicorum s. script. librorum tenuerunt genuinum, a nostro haud discrepantem.
- §. 4. Qui eum imminuerunt vel libros truncharunt nouosque supposuerunt, ecclesiae christianae haud exstiterunt consortes.
- §. 5. Primi Christiani recensentem librorum utriusque Instrumenti diuini ab aliis libris diligenter seceuerunt & solcite adseruarunt.
- §. 6. Traditionem Apostolicam secuti sunt primi Christiani, ac heterodoxiam, capitibus doctrinae christianae aduersantem, repudiarunt.
- §. 7. Doctrina theologiae coepit Saeculo II. in compendia redigi.
- §. 8. Symbolum Apostolicum, ab apostolis haud scriptum, sua gaudet auctoritate, licet id omnia fidei christianae haud complectatur, atque disciplina arcani, a prudentia docentium segreganda, a primis procul absuerit Christianis.

- §. 9. Nonnihil addisci potest, huc referendum, ex scriptis doctorum ecclesiae, ex Apocryphis, immo Haeticorum reliquiis.
- §. 10. Recensentur Patres primae ecclesiae potiores, & ei quidem, quorum nonnulla exstant scripta.
- §. 11. Patribus ecclesiae in rebus, ad capita fidei proxime plerumque haud referendis, nonnihil naevorum adhaesit.
- §. 12. Omnes Christiani doctiores solent ad consensionem doctrinae suae cum primis Christianis prouocare.
- §. 13. Unum Deum coluerunt primi Christiani, ac Christum Deum hominemque, ex virgine natum, Jesum Christum.
- §. 14. Eidem, Trinitatem existere, crediderunt, eamque religiosissime coluerunt.
- §. 15. Doctrina eorum de descensu Christi ad inferos ac statu animarum separatarum.
- §. 16. Eidem agnouerunt Spiritum Sanctum Deum Deumque trinum, creatorem, mundi gubernatorem, mala permittentem, iusti iniustique iudicem.
- §. 17. Ipsi haud coluerunt religiose Angelos, Sanctos, Imagines, Crucem, alia creata.
- §. 18. 19. Eidem docuerunt, protoplastos a Satana esse deceptos, labem hominibus instam esse ex natalium natura, & eam regeneratione secundum reatum poenamque tolli.
- §. 20. Primorum Christianorum doctrina de iustificatione peccatoris respicientis coram Deo.
- §. 21. Eorum doctrina de baptismo.
- §. 22. Eorum doctrina de sacra coena, templis, & confessione auriculari.
- §. 23. De Ecclesia & communicatione idiomatum in Christo.
- §. 24. Adhortatio ad Studiosos & preces votaue pro SERENISSIMI salute.
- §. 25. Designatio praelectionum in proximum semestre.

Generosi, Nobilissimi, Florentissimi,
Ornatissimique Iuvenes, Auditores, in CAROLINO
artibus, linguis, studiisque optimis ac scientiis addicti,
Honoratissimi, Suauissimi,

S. I.

Expofui VOBIS hucusque nutu iuffuque DV CIS SERE-
NISSIMI clementiffimo, quantum in me fuit fitum
viresque divinitus mihi indultae tulerunt, *hifloriam*
facram aequae ac *ciuilem* *fpécialiorem*, geographiae & mathematicae & poli-
ticae & phyficae litterariaeque fuperftructam. Pertractaui dimidiam fere
Aetorum Apofolicorum partem congruenter fontibus graecis ac antiqui-
tatibus facris & corollariis theologice inde fponfe fua profluentibus.
Hefiodi Afcræi feu Cumæi *Opera & Dies* ediffervi, extricavi, & ad
vmbilicum fere adduxi, proxime eis coronida impofiturus. *Scriptorum*
graecorum recenfionem fufcepi commentariis illuftrandam eifque praemiffi
antiquitates Graecorum litterarias librariasque. In hoc ftadio decurren-
do defudauit mecum induftria Veftra. In hifce laboribus qualifcunque o-
pera mea, ftudiis Veftris dedicata fanctaeque addicta, fuit diftenta &
occupata. Qualis fit fueritque Imperiorum, Regnorum, Principatum,
Rerumque publicarum, forma & indoles, qualis imperandi modulus,
quaenam terrarum natura, vis, cultura, mores, religio, res litteraria,
heraldicae rei ratio, Ordinum illuftrium fundatio ac indoles, quaenam
imperantium fortuna fecunda aequae ac aduerfa, quanta exfiterint im-
periorum viciffitudines, qualia iura, leges, quales fint gentium linguae, iu-

ra quaesita, controuersiae illustriores, Vobis exposui. In hisce rerum fastigiis enarrandis diligentia Vestra mecum fuit versata. Stimulos & calcaria, immo saepius alas, mihi Vestra addidit attentio. Laudibus Vestris id proprium est, quod recensiones prouinciarum terrarumque geographicas ex prompta memoria & certatim & aemulationis honestissimae studio inflammati adornastis, publice proposuistis, latineque, gallice, & germanice, expediuistis. Nostis enim omnium optime, quantum haec animi oblectamenta, haec diligentiae publicae specimina, valent & adiumenti conferant ad firmitatem memoriae adquirendam, ad vultum cuiuscunque sustinendum, ad disciplinas feliciter hauriendas, atque ad exercitationem linguae sensim sibi conciliandam. Profecto nisi ea, quae comprehendimus animisque informauimus, expromere & cum aliis communicare possimus, tunc plerique & vberimi earum rerum, quae ingeniis nostris instillatae sunt, intercidunt pereuntve fructus. Nostre res gestas, & tamen ignorare, vbinam & quando illae acciderint, est nihil aliud ac in speculo nauigare vel potius instar lamiarum atque larvarum huc illuc sine tramite, sine filo Ariadnaeo, vagari ac circumferri. Eam ob causam Vobis, *CARISSIMI*, exposui geographicam ita, vt res, in plerisque regionibus a primoribus exterisque gestas, ad normam successionis genealogicae & certas temporum dimensiones simul attemperauerim. Adiunxissem omnino momenta complura, nisi numerus horarum fuisset ineundus. Horam vix vnicam praetermisi, praelectionibus meis clementissime praedefinitam, eo quod *HERVVS DOMINVS*que *INDVLGENTISSIMVS* ita fieri iussit, & hanc Ipsi sanctissime debeo obedientiam praestare intemeratam. *Graeca*, fatebor enim, non sunt cuique ad palatum. Elegantia Gallica, suauitas sermonis laetini, illecebrae & Sirenes philosophicae, ac robur Matheeseos, physicis amoenitatibus ac experimentis iunctum, praecipue autem Theologia & naturalis & diuinior altera, suas potissime sibi deposcunt partes, suum merito locum occupant, laudibusque iustissimis ad coelum tol-

tolluntur. Nihilominus spectabilis quaedam coetus Vestri suauissimi copia ad fontes hebraicos & graecos, diligentissime imbiberidos, prope-
 ravit: ac nonnulli nequidem poëtas graecos, liberalissima Anglorum ac
 Florentinorum ingenia imitati, a studiis suis voluerunt alienos vel dis-
 iunctos. Haec sunt, *Generosi Nobilissimique Musarum Cultores Carolini*,
 Vestra Brunsvici initia, haec sunt optimorum Vestrorum in Carolino
 pertractatorum studiorum auctoramenta. Hae sunt primitiae ingenio-
 rum Vestrorum, in Carolino exhibitae, ad omnem posteritatis memo-
 riam praedicabiles, ac olim memoriis Vestris non sine gaudiis obuerva-
 turae. Hoc diligentiae Vestrae est atrium, quae saeuissimo hieme non ex-
 stincta, sed accensa; non sepulta & obruta, sed excitata; non fracta
 & profligata, sed mirifice erecta & obfirmata, fuit. Quid de talibus
 tamque praeclearis Phoebi satellitibus, pietatis inter studia quotidiana
 formati, non est porro sperandum? Praeuideo iam florem & largissi-
 mas diligentiae Vestrae messes, naturam veris & aestatis iucundissimam
 ornamentis suis exaequaturas, immo superaturas. Prospicite hoc pa-
 cto & hac via salutis Vestrae, ad omnem instantis vitae reliquae decursum
 pertinenti. Et ipse mihi praeuidere videor, fore, vt Germaniam & bo-
 nam Europae cultioris partem paullo post ornatis, ac domi militiaeque,
 in aulis, foro, tribunalibus, curiis, suggestu, in cathedra & acie, in
 muniis praedicandis ac plausum ferentibus, condecoretis. *O generosi
 & praestantissimi tum Dei, tum virtutis, ac litterarum excellentissimarum
 cultores! o lux nostra! o gaudium nostrum!* Per coniunctionem cum
 Deo, per probitatem, per studiorum ornata, eritis toti terrarum
 orbi utiles, salubres, commodi, beati. Id vnum a *Vobis* seruo & a-
 manter precibus omnibus contendo, vt illud gaudium, quod animo
 meo de salute Vestra exoptatissima futura praecepi eique insculpsi, mi-
 hi numquam non perferat integrum & illibatum, velit. Calcaribus
 quidem haud admodum indigetis. Generosum illud & praeclearum,
 quod ingenii Vestris est inspiratum & incoctum, Deo duce & auspi-
 ce

ce Musa, *Vos* continuo monet, pulsat, crebroque aurem personat purgatam. Addam huic fiduciae meae, quam elegantia & diligentia *Vestra* mihi adflavit & impressit, momenta cum maxime duo. Commentabor primum pauca ad historiam dogmatum ecclesiae primae christianae. Adiungam deinde gaudia mea, *Vobis* digna, preces & vota pro SERENISSIMO CAROLINI FVNDATORE ac NVTRITORE, & earum, quae mihi in posterum demandatae sunt, praeflectionum rationem. Posthaec vero *Vobiscum* alibi ac intra fores disserere & sermones sociare animus est. Adspiret modo aduaturque conatibus illa Dei benignitas, quae CAROLVM ad Saeculum reparandum clementer commouit, quae igne sanctissimo accendit pectus animumque CAROLI, DVVIS, PRINCIPIS, PATRIS PATRIAE, SERENISSIMI, SAPIENTISSIMI, INDVLGENTISSIMI, quo nec religionis purioris splendor nec scientiarum amplitudo praecellentissima, nec virtutum omnium chorus, ornamentum habet praestantius, munimentum tenet pulcrius, praesidium nouit commendabilius. Ite nunc, si libet, tantisper. missa est. Sin vero me porro comitari e re *Vestra* esse existimatis, corollarum *Vobis* nonnihil suppeditabo, ex historiae ecclesiasticae vireto decerptum, idque, si summam spectetis, satis pretiosum suoque fulgore meritoque oculos mentesque perfringens.

§. II. Querimus in ipso exordio & quidem iure nostro, quanam & qualis doctrina ecclesiam primam christianam collustrauerit ac christianis non paucis steterit sanguinis impendio. *Ecclesiam* designo, quae existit coetus hominum mortalium, doctrinam Christi & Apostolorum candide profitentium ac per eam ad salutis sempiternae gaudia obtinenda contendentium. An aliqui, qui nomine christianorum cenferi volebant, & sibi & aliis fucum fecerint, non disquiro. Mihi enim non licet animos hominum olim demortuorum introspicere. Deus est solus, qui abstrusas hominum destinationes ac reconditam
ami-

animorum indolem dispicit & clarissime contemplatur. Ob ordinem coetus illius externum diuisio exstitit iam inde ab ecclesiae christianae originibus inter homines, qui alios docuerunt ac dispensatione imbuerant sacramentorum, quae tunc exstabant & adhiberi solebant: & inter homines, qui doctrinas eorum audiebant, explorabant, & pro ratione earum excipiebant. An statim illi dicti fuerint *clerici*, hi *laici*, non disputo. Omnis enim ecclesia Christi genuina est Dei *κληρος και λαος hereditas & populus*. Nota sunt illa Tertulliani a). *Differentiam inter ordinem & plebem constituit ecclesiae auctoritas, & honor per ordinis confessum sanctificatus, adeo, ubi ecclesiastici ordinis non est confessus, & offers & tinguis, & sacerdos es tibi solus. Sed, ubi tres, ecclesia est, licet laici*. De urgente necessitate, quum doctores ecclesiae haud sunt praesto, Tertullianus hic verba facit, ac de eo, quem doctores obtinuerunt extrinsecus, in ecclesia honore. b) Ecclesia olim non in solo Episcopo Romano, nec in Episcopis omnibus solis, constitit. Cum vero Patres aduersus haereticorum turbam ex successione traditionis apostolicae pangerent argumenta, prouocare ipsi simul coeperunt ad sententias & auctoritatem ecclesiarum, ac hanc in auctoritatem presbyterorum, tradita dogmata callentium, resolverunt, nec non, dignitatem episcoporum c) esse exaequatam, docuerunt ita, vt praerogatiuam quandam ordinis Episcopo Romano, qua Petri in cathedra & doctrina d) successori, largirentur e). Aequalitas Episcoporum, quarum vnum alteri vel praesse vel subesse negabat Cyprianus, perit tandem per Archiepiscopatus introductos. Semina iam saeculo tertio inclinante exstiterunt. Partus & forma saeculo quarto erat reseruata. Doctores ecclesiae primae vixerunt tum ex beneficiis, a coetu oblati,

B tum

a) De Exhortatione castitatis c. 7.

b) Cyprianus Ep. 33. p. 66. Ep. 34. p. 68.

c) Cyprianus Ep. 69. p. 188. Ep. 73. p. 210.

d) Cyprianus Ep. 71. p. 194.

e) Irenaeus III. 3. Cyprianus Ep. 73. p. 201. 203. Ep. 43. p. 83.

tum ex laboris sui commercio. Nemo eorum imperia circumspicere sibi que parare potuit politica. Episcopus Romanus saeculo demum octavo artibus miris, quas F. G. A. Orsi coloribus obduxit f), Abbas vero Vertot g) candidè indicavit, ditioni partis Exarchatus euerfi coepit praesidere ac dominatus politici moderatorem agere praeter morem Petri Apostoli.

§. III. De fontibus doctrinae potius fumus folliciti. Litteras sacras, vtriusque Instrumenti libris comprehensas, primi Christiani pro fidei doctrinaeque suae summa, norma & regula, habuerunt. Ipsi libros V. & N. T. non alios sectati sunt pro diuinis, atque eos, quibus Protestantes idem pretium adhuc ponunt. Ut sic statuam, impellor auctoritate virorum Apostolicorum, qui, Ioanne adhuc superstite Apostolo, censum librorum N. T. a) constituerunt. Impellor auctoritate & fide Melitonis b), Episcopi Sardenis; Origenis c), ac ipsius Hieronymi d), ut Eusebium e) & Ruffinum f) omittam. Confer, obsecro, quae habet Humfredus Hodijs ad calcem peregregii libri de *Bibliorum textibus originalibus*, anno 1705. Oxonii in primae magnitudinis forma euulgati. Confer Syndici quondam Bremensis Gerhardi de Mastricht *Canonem sacrae scripturae secundum seriem saeculorum N. T.* 1708. Bremae separatim ac posthaec anno 1723. g) coniuncte publica-

f) *Della Origine del Dominio e della Sovranità de' Romani Pontefici sopra gli Stati loro temporalmente soggetti.* in Roma 1742, 8.

g) *Origine de la Grandeur de la Cour de Rome à la Haye* 1737. 8.

a) Io. Frickii *Commentatio de Cura veteris Ecclesiae circa canonem sacrae scripturae c.* 3. p. 86. sqq.

b) Apud Eusebium H. E. IV, 26. p. 191. edit. Cantabrig. 1720. fol.

c) Origenes in *Psf.* 1. *Comm.* p. 41. *To. I.* Opp. Colon. 1685. fol. Eusebius VI, 25. p. 289. sqq.

d) In *Prologo gal. ato.*

e) H. E. III, 25. p. 118.

f) In *versione Eusebii I. c.* & in *Expositione symboli apostolici.*

g) In *Bibliotheca Bremensi* Cl. VII. fasc. 1. p. 1. sqq.

blicatum. Catalogum hunc adolescens ad miraculum doctus Ioannes Philippus Baratier repetiit pauculisque adiectis denuo in lucem Noribergae 1734. intra vnicam tabulam apud haeredes Homannianos h) emisit. Confer porro B. Ioannis Alberti Fabricii *cogitata & materiam de canone scriptorum* N. T. i) atque Cel. Laurentii Reinhardi *Introductionem in historiam praecipuorum dogmatum ecclesiae evangelicae* k). Concilium Carthaginense tertium can. 47. aequè catalogum librorum N. T. canonicorum texuit ac Innocentius I, Episcopus Romanus, *epistola* 3. ad Exuperium, Tholosanum in Gallia Episcopum, c. 7. concilium Laodicenum capite postremo, Augustinus l), alii. Accedit quod inter primos ecclesiae christianae doctores iam de *tribus in coelo testibus*, qui sunt *illud unum*, quod adoramus & inuocamus obedientia religiosissima, constitit. Designo illud venerabile Ioannis Apostoli pronuntiatum i Io. V, 7. m). Tertullianus n) certe, Cyprianus o), auctor profanus dialogi p), cui titulum praefixit *Philopatris*, ac omnes Ecclesiae Africanae Episcopi a. 484. id linguis excisis interuentu miraculi, fuerunt q) professi, nec nos de diuina illius origine

B 2

gine

- h) Gelehrte Leipz. Zeit. a. 1735. p. 716.
- i) In *Biblioth. gr.* IV, 5. §. 15. p. 177. sqq.
- k) *Sect.* II. p. 12. sqq.
- l) De *Doctrina christiana* II, 8.
- m) M. Frid. Ern. Kettneri *Locs* I Io. V, 1. *diuina auctoritas, sensus, & usus.* Lips. 1696. 4. Eiusd. *Historia disti Iohannei de sanctissima Trinitate* I Io. V, 7. Francof. & Lips. 1713. 4. Zach. Graepii *Theologia recens controuersa* P. I. p. 187. sqq.
- n) In *Libro contra Praxeam*, c. 25. p. 296. *Qui tres unum sunt, non vnus.*
- o) In L. de *Vnitate Ecclesiae* p. 109. (& L. de *Trinitate ad Felicem Notarium*) De *Patre, Filio, & Spiritu sancto, scriptum est, hi tres unum sunt.* conf. ep. 73.
- p) Opp. Luciani Amstelod. 1687. T. II. p. 568, 770. Lucianus Sophista, Imp. Iuliani amicus, videtur scripsisse Dialogum *Philopatris* ad imitationem Luciani Samosatreni. Cel. Ioa. Matth. Gesneri *Diss. de Auctore Dialogi Philopatris.* Journal des Scavans 1744. Nov. p. 303. ed. Amstel.
- q) Victor Vitenfis *de Persecut. Vandal.* L. III. Euagrius H. E. IV, 14. Ioannes Millius ad N. T. Graecum p. 583. I. Fr. Spanheimius H. E. T. I. p. 1037. Io. Andr. Schmidius in *Diss. de Elinguatis mysterium Trinitatis eloquentibus* Helmst. 1709. 4. Theodorici Ruinarti *Historia Persecutionis Vandalicae* Paris. 1694. 4. Vener. 1731.

gine ac auctoritate finunt dubitare. Non est quod in re clara & competentissima simus longi. Frustra vero est Iohannes Chrysofomus a S. Iosepho, qui canonem librorum sacrorum V. T., ab Ecclesia Romana in Synodo Tridentina adprobaturum, in concilio Nicaeno iam stabilitum esse contendit in *Diss. de Canone librorum sacrorum constituto a S. Patribus in magno Nicaeno Concilio*, quam anno 1743, 4. Romæ in lucem publicam emisit.

§. IV. Infestabant primos Christianos ei homines, qui, scabiosae Metaphysices ac ostentationis philosophicae eiusque mirum in modum ventosae patroni & sectatores, varios N. T. libros pro norma opinionum suarum vel ad sensu dignabantur vel repudiabant, immo supposititios aliosque libellos procudere suarum ducebant esse partium. Qui vero exinde dubitationes vel tricas fidei librorum N. T. diuinitus inspiratorum obiectare vel obmoliri student, nae illi luttus arant ac Aethiopes dealbant. Homines illi, quibus iam olim nomen haereticorum velut macula foedissima inhaesit, ante Carpocratianos nequidem sese vocarunt *Christianos*, sed philosophos egerunt eclecticos, qui decreta Zoroastris, scita Aegyptiorum, nodos Graecorum, & quisquillas praeterea nescio quas in vnum corpus philosophicum contorquere, eisque nonnumquam aliquid ex christiana vel potius Iudaica religione adfuerit, consueuerant. Hi ad vnum omnes de origine & fide librorum N. T. diuinorum iudices erant inepti. Ipsorum deliramenta iam ab Apostolis ac eorum in docendo successoribus notata & confutata erant. Ad ipsos libelli sacri haud fuerant missi. Apud ipsos exemplaria prima haud erant deposita. Ipsi nequidem lectionem librorum N. T. vllius

1731, 4. Pars prior continet Victoris Vitenlis opusculum, iam a Petro Fr. Chiffletio 1663. editum; posterior Ruinarti historiam de ortu, progressu, & fine istius persecutionis. Re-

ensionem editionis vtriusque Ruinarti habes in *Actis Lips.* Tom. II. *Suppl.* Sect. IX. p. 407. 199. & a. 1732. in *Nouis Er. Act.* Sept. p. 420. 199.

x) Tertullianus de *Praeser.* c. 35. 199.

vllius penſi faciebant, niſi hos truncandi, adulterandi, eneruandi ac auctoritate ſua exuendi traherentur cupiditate. Scriptor quidam ſaeculi tertii chriſtianus a) de Artemonitis, qui auſi fuerant Chriſtianorum adpellationem ſibi imponere, nec tamen vnquam Chriſtianis coetibus adgregati erant, hunc in modum: *Sacras ſcripturas audacter adulterauerunt, fidei vero antiquae ac primitiuae regulam reiecerunt, Chriſtum ipſum denique (qua Deum) ignorauerunt, non inquirentes, quid ſacrae doceant litterae, ſed cuiusmodi ſyllogiſmorum figura ad confirmandam impietatem ſuam reperiatur, aſſidue meditantés.* Omittimus reliqua memoratu digniſſima verba, in quibus indoles & lineamenta patriarcharum Photini ac vtriuſque Socini repraeſentantur ac exhibentur. Ne Chriſtiani viderentur ea ſententiarum fece corrupti, quam Theodotus corarius Artemonitarum auctor, eoſque coetus chriſtiani cuius, ad fugam ſuam anno fere 192. velandam perfecutioni intentatae oppoſitam, excogitauerat, ipſi & Theodotum & Natalem, & Aſclepiodotum & Theodotum collybiſtam, eorumque ſocios, e communione ſua diſcedere reſque ſuas ſibi habere iuſſerunt b), eo quod hi a fide Apoſtolica & doctrina chriſtiana defecerant vitaeque potius conſeruandae huius caducae, quam alterius per infectationum, Chriſti cauſa ferendarum, moleſtias adtingendae, fuerant ſtudioſi. Mirum itaque non eſt, homines, eccleſiae Chriſti infeſtos, eiusque confortio viſos proſus indignos, nouis libris c) effingendis ac genuinis deprauandis d) operam nauaſſe ſuam eamque infortunatam. Ne tamen nobis perſuadeamus, Chri-

B 3

a) Apud Eusebium H. E. V, 28. p. 293.
 Confer Tertullianum de Praeſcriptione Haereticorum c. 38. p. 437.

b) Eusebius l. c. Tertullianus de Praeſcript. Haeret. c. 53. Auguſtinus de Haeret. c. 33. Epiphanius Haer. 54. Georgius Bullus in Iudicio Eccleſiae

Catholicae trium priorum ſaeculorum.

c. 3. p. 26.

c) Eusebius H. E. III, 25. p. 191. ſqq.

d) De Manichaeo id tradidit Archelaus in *Aſia cum Manete* p. 99. & Iac. Tollius in *Trineve Italico* p. 142. nec non Auguſtinus de *utilitate creden-*
di. c. 2. 3.

Christianos a locis, vbi Apostolorum prima exemplaria fuerant con-
specta, examinata, & adprobata, satis disiunctos, caeco fortuitoque
impetu libros N. T. singulos ad sensu ac veneratione suscepisse, pro-
hibent illae tergiuersationes, quibus passim coetus nonnulli christiani
remotiores ad tempus vsi fuerunt. Horum cautio ac in credendo tar-
ditas nobis magis est praesidio quam offensionis, tantum abest, vt inde
conscientiae nostrae tranquillitas labefacteretur.

§. V. Ea doctrinae capita, quae Iesus, Apostoli, ac eorum di-
scipuli coram docuerunt mortales, a doctrinis in sacro N. T. codice per-
scriptis adeo non sunt aliena, vt potius summa eis vbique insit concor-
dia, atque vt illa non nisi vnam eandemque disciplinae amissim ac nor-
mam a) constituent. Ad hunc vero scopum singula collineant, vt
ratio aeternum feliciter viuendi, ac animum in hac vita tranquillandi,
non aliunde, quam ex hoc fonte, peti debeat & arcessi. Huc aucto-
ritas doctrinarum b) praecipua redit. In his libris fides doctrinarum
christianorum vltima radicibus est defixa. Gal. I, 8. 9. 1 Cor. XI, 23.
Col. II, 7. Laudat Clemens Alexandrinus c) illud e *Petri Praedica-
tione*, libro apocrypho, decerptum, *ἃ δὲν ἄτεγ γεραφῆς λέγομεν, nihil
sine litteris diuini oribus pronuntiamus*. Eodem modo iam Paulus 1 Cor.
IV, 6. vetuit τὸ, ὑπὲρ τὸ γέγραπται, *θεοῦν vltra id, quod scriptum est,
sapere*. Ne autem libri diuersi cum scriptis Apostolorum ac virorum
diuinorum permutarentur, vtriusque tum a viris illis, tum a coetibus
christianis, cautum fuit ac prouisum. Viri diuini signum sibi proprium
scriptis suis subiunxerunt, d) ministrorum fidei operum in eis
mittendis vsi sunt, & plerumque signa complurium, eidem doctrinae
addi-

a) Iustinus Martyr in *Dialogo cum Tryphone Iudaeo* p. 289. ed. Colon. 1686. fol.

b) Athenagorae *Legatio pro Christianis* p. II.

c) *Sermon*. L. VI. p. 678. ed. Colon. 1688. fol.

d) Cel. Christoph. Matthias Pfaffius in *Syntagmate Diss. Theolog.* p. 21.

addictorum, vel in fronte vel in fine, vel utrobique, addiderunt. Apocalypsin suam Iohannes conclusit ac obsignavit quadam adiurationis formula, ne quis fata, ecclesiae christianae imminencia, mutaret vel accessionibus fictis peruerteret. Ap. XXII, 18. 19. Exemplum hoc imitatus fuit Irenaeus e), ac ipse Eusebius f), ut iam alios g) omittam. Mos enim ille iam in ecclesia Iudaica dudum ita tulerat, ne quis Iudaeorum libris diuinitus impertitis eorumve partibus quicquam h) adfueret vel detraheret, vel in eis transponeret. In eam itaque curam presbyteri christianorum coetuum antiquissimi sollicitate incubuerunt, ut ipsi non solum auditores docerent atque *baptismum* aequae ac *eucharistiam* dispensarent i), sed etiam *authenticas* Apostolorum *litteras* in coetibus facris, ad quos Apostoli eas dederant, k) adferuarent. Ad has perpetuo doctores ciuitatis sacrae primi l) prouocarunt, ad harum testimonia ipsi suos remiserunt. Eundem ipsi honorem scriptis prophetarum V. T. atque Mosis habuerunt m), rati, in dies illa im-

pleri

- e) In extremo libri de *Ordoade* apud Eusebium V, 20. Hieronymus de *Scriptoribus ecclesiasticis* c. 35. p. 105. Cel. Michaël Lillenthal in *Obs. de Exorcismo litterario*, quae est prima in eius *Selectis historicis & litterariis*, Regiomonte. 1715. 8. editis.
- f) In principio Chronici.
- g) Io. Alb. Fabricius *Observat. sacr.* III, 1. & in *Biblioth. graec.* V, 1. p. 74. sq.
- h) Iosephus *contra Apionem* L. I. §. 6. p. 440. To. II. Opp. edit. Hauer-camp. Andr. Georg. Waehnerus in *Antiq. Ebraeorum* Vol. I. Sect. II. c. 1. §. 27.
- i) Ignatius in *Epistola ad Trallianos* §. 2. Cel. G. L. Oederus ad *Catech. Ration.* p. 518. sqq.
- k) Tertullianus de *Prascript. contra haereticos* c. 36. C. M. Pfaffius in *Diss.*

de genuinis librorum N. T. Lectionibus c. 2. p. 28. sqq.

- l) Polycarpus in *Ep. ad Philipp.* c. 3. Clemens Romanus *ad Corinthios* ep. I. c. 45. 53. Ignatius *ep. ad Philadelph.* c. 5. Clemens Alexandrinus *Paedagog.* I, 12. p. 156.
- m) Theophilus *ad Autolyicum* II, 12. p. 117. 14. p. 121. Ed. I. C. Wolfi Hamburg. 1724. 8. Nicol. le Nourry in *Apparatu ad Biblioth. maximam veterum Patrum* To. II. Diss. IV. c. 3. p. 491. sqq. Tertullianus de *Anima* c. 28. p. 886. To. II. Opp. *Apolog.* c. 19. p. 140. T. II. Clemens Alex. *Strom.* L. VI, p. 639. Iustinus Martyr in *Cohortatione ad Gentes* p. 14. Tertullianus de *Pudicitia* c. 6.

pleri ac impleta esse, quae hi praenuntiauerant. Clemens Romanus reliquique saeculorum primorum Patres eandem adflatus spiritusque diuini auctoritatem libris instrumenti vtriusque adtribuere haud sunt veriti, quippe qui pronuntiata V. T. non minus pro oraculis Dei genuinis reputarunt ac ea, quae codice N. T. comprehenduntur. Fontibus vero nitendum esse potissime, iam docuerunt Hieronymus, Augustinus, & haud pridem purpuratus curiae Romanae Quirinarius, ac ipse Lud. Ant. Muratorius, quos Italia veneratur, & orbis eruditus colit obseruauer. Secuti erant Apostoli pro prudentia sua nonnumquam translationem graecam Alexandrinam, Hellenisticam probatam, licet eam pro regula fidei & fonte primo haud reputauerint n). *Hellenisticae* vocati sunt, qui illa translatione, quae non satis est graeca, sed Hebraismos, Chaldaismos, Syriasmos, & alias orientis dialectos sapit, in sacris ob imperitiam linguae ebraicae terebant & vsurpabant. Insunt ei structurae loquendi nouae, voces alibi insolitae, Graecisque puris minus familiares. An ipsa in Synagogis Iudaeorum fuerit publice praelecta, variis disceptationibus fuit disquisitum & intricatum magis quam euolutum. Adfirmat id Richardus Simonius o); negat Iohannes Lightfootus p). Iacobus Vsserius, duas LXX. interpretationes V. T. graecas exstitisse, arbitratur q); vniam priorem & puriorem, alteram recentiore & impuriorem. Vnicam duntaxat exstitisse & adhuc exstare, contra Vsserium contendit Henricus Valesius r). Conciliari potest vtraque opinio, dummodo negaueris, vtramque in Origenis Hexaplis vel Octaplis exstitisse. Nam diu ante Ptolemaeum Philadelphum & De-

- a) Waehnerus in *Antiq. Ebraeorum* Vol. I. Sect. I. c. 38. §. 255. p. 154. 159.
 o) In *Historia critica* V. T. III, 17. p. 92. ed. lat.
 p) In *Operibus posthumis in lesuánois de LXX. vers.* c. I. p. 5. 8.
 q) In *Syntagmate de LXX. Interpre-*

tum versione Londin. 1655. 4. ac in Epistola ad Ludou. Capellum a. 1652. edita.

- r) In *Epistola ad Iac. Vsserium de versione LXX. Interpretum* post Hadriani Valesii editionem H. E. Eusebii p. 786. 159.

metrium Phalereum historia Ebraeorum & vniuersae eorumdem legis declaratio graece s) fuit lecta. *Aristeae ad Philocratem fratrem relatio* de Ptolemaica Alexandrina LXX. translatione graeca solet in fine operum Iosephi legenda exhiberi. At Iosephus t) & Iudaei u) momenta adornatae illius translationis fecus exponunt. Iustinus Martyr Aristeam fere sequitur, & ad propagatam per manus commemorationem x) prouocat, addens, Iudaeos translationem hanc Alexandrinam y) legere. Videtur quidem Iustinus idem huic translationi maculam mutilationis z) inurere ac deprauationis. At ipse leges dialogi fuit secutus, inducens simul Tryphonem, qui illam deprauationis & mutilationis notam a) rursus tollit & solide & euidenter. Iustinus idem praecclare b) docet, gratiam Dei efficere eamque precibus imploratam, vt salubrem solidamque diuini codicis sententiam intelligamus & in vitam recte conformandam conuertamus. Eam ob causam in ecclesia olim precibus publice dictis libri vtriusque foederis fuerunt lecti, & ea lectio nemini fuit interdicta, quin potius christianis vniuersis commendata & probata. Iustinus c) de conuentibus seu coitionibus primorum Christianorum sacris ita: *In omnibus, quas offerimus, oblationibus, celebramus conditorem rerum vniuersarum (τὸν ποιητὴν τῶν πάντων) per filium eius Iesum Christum & Spiritum Sanctum: & Solis, qui dicitur, die conueniunt sit omnium, qui vel in oppidis vel ruri agunt, in eundem locum: & monumenta Apostolorum aut scripta Prophetarum, quoad tempus fert,*

C

le-

s) Aristobulus Peripateticus apud Eusebium de *Praepar. Euang.* XIII, 12.
 f) In *Prooemio ad Antiqu. Iud.* §. 3. p. 2. Gotti Cardin. de V. R. C. To. II. c. 4. sect. 1. p. 75. sqq.
 u) Humfredus Hody *contra historiam Aristeae de LXX. interpr.* Oxonii 1684. 4. & in *Libris IV. de Bibliorum textibus Originalibus* Oxon. 1705. f.

x) In *Cohortatione ad Graecos* p. 13. 14. & in *Apol. II. pro Christianis* p. 72.
 y) *Apol. II.* p. 72.
 z) In *Dialogo cum Tryphone Iudaeo* p. 297.
 a) Pag. 299.
 b) Pag. 346. l. c. p. 326. 327. *Irenaeus* IV, 14.
 c) *Apol. II.* p. 98.

leguntur, τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν
 προφητῶν ἀναγιώσκεται, μέχρις ἐγκωρεῖ. Deinde, *lectore desinente*, &
 προσως doctor, ecclesiae praefectus, habet orationem, qua populum insti-
 tuit, & ad imitationem rerum tam pulchrarum cohortatur. Sub haec con-
 surgimus communiter omnes, καὶ εὐχὰς πέμπομεν, & preces emittimus,
 & precibus peractis panis offertur & vinum & aqua (vino adfundenda ob
 eius generositatem) & Praepositus itidem pro viribus preces & gratia-
 rum actiones fundit: & populus fauste acclamat Amen. Tum distributio
 ac distributio fit eorum, super quae gratiae sunt actae, cuique praesenti,
 non solis consecratis ecclesiae ministris. Habes hic, Lector, ecclesiae
 nostrae liturgiam apostolicam, si omiseris ea, quae ritus ratio tempo-
 risque momenta secus olim suaserunt. Non vero tantum christiani pri-
 mi intra conuentus sacros, sed etiam domi inter conuiuia, & alias, ver-
 bum Dei, utroque Instrumento comprehensum, legebant. Tertullia-
 nus d) luculente: *Post aquam manualementem & lumina, ut quisque de scri-
 pturis sanctis vel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium canere.*
 Eapropter gloriari idem de vniuersa Christi schola ac multitudine e)
 poterat: *Quis nunc medullas scripturarum melius nosset, quam ipsa Chri-
 sti schola?* Continuo primis christianis sacrae litterae in manibus erant.
 Tertullianus denuo ad testimonium cito, ita f) praedicantem: *Cogi-
 mur ad diuinarum litterarum commemorationem, siquid praesentium tem-
 porum qualitas aut praemonere cogit aut recognoscere. Certe fidem sanctis
 vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam praecep-
 torum nihilominus inculcationibus densamus. Vndenam haec? ex vtri-
 usque foederis pagina seu scriptis diuiniioribus tanquam ex fidei & o-
 mnigenae virtutis officina. Christianus enim, iudice g) eodem, omnia
 de coelo trahit, & naturam per lauacrum regenerationis, & disciplinam
 per*

d) In *Apologet.* c. 39. p. 294. To. II.

e) De *Scarpiano* c. 12. p. 167. To. I.
Opp.

f) In *Apologetico* c. 39. p. 292. To. II.

g) De *Pudicitia* c. I. p. 622. To. I.

per instrumentum praedicationis & censuram per iudicia ex viroque testamento. Quare ipse ad mulierem non christiano nuptam sic h) disse- rit: *Quae Dei mentio? quae Christi inuocatio? ubi fomenta fidei de scriptu- rarum interlectione? ubi Spiritus refrigerium? ubi diuina benedictio?* His Tertulliani pronuntiatis P. Georgius Ambianus, Minorita Capuci- nus, Parisiis apud suos Theologus, Tertulliani 1646. fol. Parisiis edi- tor, adeo fuit commotus, vt in testimonium veritatis de ecclesia Pon- tificia sic iudicaret i) ingemiscens: *Nunc vix etiam in sacris scriptu- rae audiuntur. Vix decurrata vnius capituli verba delibantur.* Vtra i- gitur ecclesia est illa apostolica? illane, quam Tertullianus ob commu- nem & crebram sacri codicis lectionem praedicauit? Libri vel epistolae, quas olim diuini scriptores ad vnam ecclesiam pepigerant miserantque, statim ab hac cum omnibus aliis fuerunt k), communicatae, nequid scripti subtraheretur omnium lectioni. Patuit sacer codex lectioni om- nium christianorum vsque ad Gregorium VII. Romanum Pontificem, qui l) linguam vernaculam in legendis pariter priuatim ac in sacris pu- blicis lectionem diuinorum litterarum Wratislao Bohemorum Duci ei- que subditis denegauit. Innocentius III. ob Waldenses, sacri codicis lectores diligentissimos, vt est in decretal. Gregor. cap. *cum ex inium- sto*, de haereticis, ac in decretalibus cap. *excommunicamus*, de haere- ticis, christianos a legenda in gallico sermone sacra scriptura reiecit. Nihilominus posthaec sacer codex in varias linguas translatus & omni- um lectioni expositus est. Menardus adhuc anno 1479. commendauit omnibus Christianis bibliorum lectionem. Suffixa est eius ad Iacobum

C 2

h) L. II. ad Vxorem c. 6.

i) Ad Scorpiacum c. 12. p. 456. To. I.

Opp.

k) Cel. Kieslingi *Diss. de stabili primiti- uae Ecclesiae ope litterarum commu- nicatarum connubio.* Lips. 1745.4. P. Georgius ad Tertulliani *Li- brum de Scorpiaco* p. 456. To. I.

Opp. 1646. Paris. fol.

l) Ledesma de *Scripturis quavis lingua non legendis* I, 15.

de Yfenaco epistola bibliis latinis, quae Tomis duobus eo anno Noribergae per Antonium Coburger in lucem exierunt. In ea leguntur haec: *Hic est ille diuinitus & pretiosus liber, de quo Lib. Baruch cap. IV: Hic liber mandatorum Dei & lex, quae est in aeternum, omnes, qui reuertent eam, peruenient ad vitam. Idcirco AB OMNIBVS FIDELIBVS sollicitè vigilandus est, & integre insistendum ad hanc perutilem & venerandam scripturam & intelligendam & memoriae commendandam. Nam vni sunt omnes homines, in quibus non est scientia Dei, sicut scribitur in libro Sap. c. XIV. Ideo Isf. cap. i: non recedit volumen legis.* Bibliis his in bibliotheca coenobii Riddageshusani est pretium & locus. Tandem concilium Tridentinum christianis, qui non simul sunt Clerici consecrati, lectionem bibliorum paene eripuit. Et quum Paschalius Quesnellus in adnotationibus suis super N. T. gallicum denuo consuetudinem primae ecclesiae restituere ac renouare conaretur, lectionem bibliorum omnibus Christianis commendans; institutum ipsius fuit Clementis XI, Papae Romani, interdicto seu Bulla *Vnigenitus* denuo suppressum & eliminatum. Spectat huc B. Ioannis Francisci Buddei Diss. quam inscripsit *Defensionem doctrinae orthodoxae de omnibus concedenda Scripturae sacrae lectione occasione Bullae Anti-Quesnellianae.* Ea a. 1715. 4. a Ven. Christiano Loebero, Doctoris insignia capessituro, Ienae edita ac propugnata fuit. Confirmavit ac renouavit denuo Constitutionem *Vnigenitus* concilio Romano Lateranensi ad annum 1725. habito Benedictus XIII, Pontifex Romanus, Tit. L. c. 2. licet nonnihil de sacris literis publice legendis & exponendis sanxerit ibidem c. 8. & 9. Id vero inficiandum haud est, adhaesisse Patribus ecclesiae primae varios naeuos exegeticos, ad medullam fidei haud spectantes, quos ipsi vel ex translationis graecae Alexandrinae V. T. inuitamenti & occasione, vel ex philosophiae abusu quodam tacito, vel ex fontium ignoratione vel ex regularum hermeneuticarum vsu hauserant inconulto.

Non-

Nonnihil etiam naeuorum ad versionem Italam seu Latinam primam primordia sui refert. Producemus nonnulla exempla. Alexandrini Graeci per *filios Dei*, Gen. VI, 4. commemoratos, designari putarunt *angelos*, τῶν ἀγγέλων τῶ θεῶ. Ex lectione huius loci graeca contigit, vt Patres primi existimarent, angelos, paullo ante diluuium Noachicum amore formosarum in terra mulierum deceptos, coelo deserto per libidinem, cum his exercitam, peccasse. Infedit ea opinio scriptis Irenaei, Athenagorae, Tertulliani, Iustini Martyris, Clementis Alexandrini, Lactantii, Ambrosii, eamque dies exstinxit. Eadem ratione *vnctio* baptizandis hominibus fuit adiuncta ex naeuo translationis Latinae veteris. In hac enim legebatur Matth. XXVIII, 19: *Ite, baptizate gentes vnquentes eas in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Vnquentes* hoc loco sunt *ognuni*, vniuersi. At imperiti vocem de vnctione acceperunt, primo Gnostici m), deinde etiam Christiani n), genuini. Coniecit ita sagacissimus Iosephus Blanchinius in Dissertatione, *Enarrationi Pseudo-Athanasianae in Symbolum antehac ineditae* praemissa p. 16. Libellus hic Veronae lucem adspexit a. 1734. 4. Omitto in praefens exempla complura. Ad philosophiae vsuum vel abusum spectat Patrum opinio de animis hominum per traducem propagatis. Ad abusum philosophiae spectat Tertulliani opinio, qua id, quod re vera existit, vocauit corpus e. g. Deum, angelos, o) animas. Animas sanctorum ante resurrectionem omnium in coelum admitti, negarunt primi Patres, licet eis gaudia in paradiso percipienda largiti sint, rati, beatitudinem consummatam coelo esse reseruandam, inchoatam paradiso subter terra deberi. Origo sententiae ex verbis Christi, tenuiter intellectis Luc. XXIII, 43., exsiliit. Paradisum enim in tellure vel sub

C 3

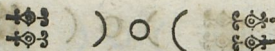
ter

m) Irenaeus *aduersus Haereses* I, 17.

n) Tertullianus *de Baptismo* c. 6. Cyprianus ep. 70. Constit. apost. VI, 16. VII, 22. aliique.

o) Consentit Tarianus in *Or. aduersus*

Graecos p. 151. Corpus est Tertulliano ipsa rei substantia & aliquid, *aduersus Hermogenem* c. 30. p. 237. To. III, quod non est corpus, id ei est nihil, *de Anima*, p. 944. To. II.

ter ea esse inueniendam, colligebant Patres primi ex creationis historia, Gen. II. perscripta. Sanctos mille annis post resurrectionem corporum in terra regnatos esse inter delicias gaudiorum, multi Patrum inde a Papia & Irenaeo ad Apollinarem usque, teste Hieronymo, sibi persuaserant. Origo opinionis referenda est ad locum Ap. XX, 4. 6, praeter mentem Dei expositum. Iustinus Martyr eodem traxisse imaginem Hierosolymae, Ap. XXI. perscriptam, videtur. Aperuit ipse opinionem suam in *Dialogo cum Tryphone Iudaeo* p), addens tamen e continenti: *Multi vero, qui purae piaeque sunt christianorum sententiae, q) hoc non agnoscunt.* Vigebat enim de quaestionibus theologiacis accessoriis inter christianos primos sentiendi libertas. Et eam ob causam Iustinus paulo post subiecit haec: *Non homines, aut humanas doctrinas, sed Deum & doctrinas eius mihi consecrandas statuo.* Eandem ob rationem, Tryphoni ibidem Iustinus dicitur *ἀσφαλῆς ἐν πᾶσι σταδίων εἶναι τὰς γενεαῖς προσπλεκόμενος, securitati intentus ubique, ac ideo sacris litteris adplicatus.* Legimus isthaec apud Paulum Eph. IV, 6: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Exinde Tertullianus r), Cyprianus, ac Africae Theologi, Italis reclamantibus, opinionem animis suis informarant, baptismum haeticorum esse inanem & inualidum. Hae opiniones non sacris litteris, sed studio eas explicandi minus subacta, sunt tribuendae. Eodem referendum est, quod Origenes s) ex Ap. VI, 9. 10. collegit, Martyras defunctos pro populi supplicare peccatis. Non est, quod exemplis compluribus lectores moneam de indole Patrum rarius hic illic excusanda. Fuerunt ipsi non solum homines, sed ipsi etiam suos auditores ac posteros perpetuo ad sacras litteras adeundas & lectitandas remiserunt, rati eo ipso, eis esse

p) Pag. 306.

q) Ludouicus Antonius Muratorius in *Traictatu de Paradiso non expectata corporum resurrectione.*

r) De Baptismo c. 15.

s) In Libro *Exhortatio ad Martyrium* p. 299. To. I. Edit. P. de la Ruc. Paris. 1733. fol. mai.

esse tot sententias planas & perspicuas, vt nemo non, mentis & gratiae Dei compos, inde ordinem recte de diuinis sentiendi & ad beatitudinem perueniendi addiscere, ac sibi constare, possit. Vtinam esset eiusmodi christiani, quales erant illi, quos Tertullianus in luce orbis terrarum descripsit suo tempore ac laudauit, in *Apologetico* c. 39. Si ex illo grege essemus vniuersi, et eadem destinatione legendis litteris diuinis ac sanctitati cum illis t) studeremus, nae quam beneuole vnum ac alterum nauum exegeticum vnus alteri esset condonaturus? Deslexerunt alicubi a via regia Patres primi in accessoriis, quum ipsi charismatum copia nobis essent instructiores. Ne fragilitatem virium nostrarum obliuiscamur neue Patrum scripta litteris sacris praeferramus, id ipsum nobis documento esse potest. Id vero labores Patrum ecclesiae primae litterarii habent eximii, vt dicta classica plerumque vrgeantur praeclare, pronuntiata prophetica in eis solide exponantur, licet passim excedatur vltra modum; vt idololatria stirpitis u) eradicetur, vt ea, quae ad fensionem conscientiae & hominem internum x) perficiendum tendunt, viuide inculcentur, vt vitam diuinam omnia spirent, & vt conscientiae quam scientiae potior ratio habeatur. O quanta in iis fidei alacritas sese effert? o quanta in eis vitae diuinae constantia triumphat?

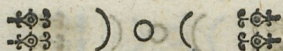
§. VI. Doctrinas diuinitus reuelatas scriptoribus sacris inspiratas Christiani primi interuentu doctorum, qui ecclesiis eas tradiderunt, exceperunt. Ob hoc tradendi munus doctrinae, ecclesiis semel traditae, adpellatae sunt *παράδοσις, traditio*. Iudas v. 3. meminit *fidei san-*

t) Athenagorae *Legatio pro Christianis* p. 36. 199.

u) B. Henr. Ludolphi Bentheimi *Vorstellung und Betrachtung der Schriften der alten Kirchenlehrer von der*

Wahrheit und Göttlichkeit christlicher Religion. Hamburg. 1727. 8.

x) Gottfr. Arnoldi *Wahre Abbildung des innerlichen Christenthums.* Lips. 1733. 4. ed. 3. Sunt tamen, quae inibi limam & obelum merentur.

sanctis traditae. Polycarpus eam doctrinam Apostolicam adpellavit a) *verbum ab initio ecclesiae traditum.* Ignatius b) *παράδοσιν τὴν τῶν Ἀποστόλων, traditam ab Apostolis doctrinam,* commendavit. Veram & genuinam Apostolorum traditionem exhibuit Irenaeus c). Hippolytus eam vocavit *ἀποστολικὴν παράδοσιν* d), *apostolicam traditionem,* propterea quod doctrina Christi ab Apostolis e) horumque in ministerio docendi successoribus fuit hinc inde disseminata. Quis sibi persuadebit, hanc traditionem ab ea doctrina, quae litteris memoriae in N. T. prodita est, discrepasse? Discrepavit non re ipsa, non forma interna, non materia, non fundamento. Siquid discrepavit, id ad modulos enuntiandi, ad formam externam, & ad tractandi rationem, est referendum. Solebant interhaec doctores primae ecclesiae formam sanctorum verborum diligentissime sequi, ac doctrinam apostolicam, quoad eius fieri poterat, verbis, Apostolicae scripturae propriis, enuntiare. Quis enim aptior fuit ad res diuinas, easque passim arcanis refertas, enuntiandas, quam ipse Spiritus sanctus, qui scriptoribus utriusque Instrumenti praestantissimis verba vel suggessit vel consueta moderatus fuit. Doctrinam, diuinitus exhibitam in N. T., Paulus ipse vocavit f) *παράθεσιν, depositum, παρακαταθήσιν, depositum iuxta aliud quoddam depositum,* nempe volumina veteris foederis sanctiora, *collocandum.* Qui depositum haud custodiebant bona fide, ei grauiissime penes Graecos & Romanos g) puniebantur. Hermas h) hanc fidem, hanc doctrinam sancti traditam, vocavit ab auctore supremo *πνεῦμα ἀψευδον, spiritum extra errores & libidinem fallendi positum.* Si qui ab hac doctrina recedebant,

ab

- a) In *Ep. ad Philipp.* c. 7.
 b) Teste Eusebio H. E. III, 36.
 c) *Adversus Haereses* III, 3. 4.
 d) In *Operibus* ab Ioan. Alb. Fabricio editis Hamburgi 1716. fol. p. 245. sqq.
 e) Irenaeus III, 25. Augustinus de Ci-

uitate Dei XVIII, 43. Stephanus le Moine in *Notis ad Varia sacra* p. 1062.

- f) 1 Tim. I, 18. VI, 20. 2 Tim. II, 13. 14.
 g) Gundlingiana P. II, diss. 8. p. 180. sqq.
 h) In *Pastore* L. II, in mandato 3.

ab eis primi christiani tantopere abhorruerunt, vt eos ne quidem reciperent, nec hospitio, amicitiae indicio, dignarentur i). Ignatius Smyrnaeos hortatus est, vt ipsi haereticos non modo non reciperent, sed iis ne quidem, si fieri posset, obuiam se darent. Idem sanctissimus antistes ad Trallianos c. 6. dilucide scribit: *Rogo vos, immo non ego, sed charitas Iesu Christi, vt solo alimento christiano utamini; ab aliena autem herba recedite, quae est haeresis.* Irenaeus k), haereticos cultoribus simulacrorum peiores esse, adfirmat, & eos non fugiendos tantum, sed execrandos etiam esse, docet. Et tantum fuit Iohannis, Euangelistae & Apostoli, in Cerinthum haeresiarcham odium, vt communi balneo cum eo recusaret vti, veritus l), ne balneum, quod hic ingressus erat, collaberetur. Idem fere dixisse Iohannem de Ebione, balnei ruina paullo post extincto, auctor est Epiphanius m), quod ille, iudice Theodoretto, dixerat, Cerinthum in balneo animaduertens. Tantus erat primae Ecclesiae erga veram Iesu Christi doctrinam conseruandam ardor! Fallitur proinde Gothefredus Arnoldus n), qui contrarium tenet, primosque christianos temere in *Indifferentissas* conuertit.

§. VII. Quum vero inclinante saeculo secundo Christiani quidam diuinitatem Iesu Christi fastidirent & ea propter communione coetuum christianorum excedere cogentur, & hi erronei ac turbidi planetae ad traditiones confictas, quasi ex Apostolorum ore exceptas, confugerent easque verbo Dei, ex quo erroris conuincebantur, opponerent; Christiani primi senes suos successionis primae profiteri iusserunt compendium a) veritatum ab Apostolis traditarum. Hoc passim

D

sim

i) 2 Io. v. 11. 1 Io. IV. 3. 11. 19.
k) *Aduersus Haereses* I, 13. p. 34. sqq.
ed. Basil. 1560. fol.
l) Irenaeus I, 3. Eusebius H. E. III, 28.
p. 123. Theodoretus haerer. fab. II, 3.

m) *Haeres.* 30. c. 24.
n) *In der Kirchen- und Ketzer - Historie*
p. 60.
a) Irenaeus III, 2. Henricus Dodwellus
Diss. I. in Irenaeum §. 27. 28. p. 48.
199.

sim auctum adpellabatur *διδασκαλία ἀποστόλων*, *διδασκαλία τῶν ἀποστόλων*, *doctrina Apostolorum*, cuius pars practica maximam partem *Constitutionibus Apostolicis* est inserta. Theodotus nominatim & Artemon, Socinianorum parentes, temeraria prauitate inducti, iactarunt b), profcos quidem magistros omnes & ipsos Apostolos ea, quae ipsi doceant, & a Iesu c) accepisse & docuisse, ac hanc doctrinae euulgatae veritatem vsque ad Victoris Episcopi Romani aetatem, qui XIIIus a Petro Romae fuerit Episcopus, custoditam esse. Tum vero Tertullianus more Iureconsultorum *praescriptionem* eis recte opposuit, siquidem Christiani eo vsque possessionem apostolicae doctrinae longe optimam tenerant. Frustra autem eis *praescriptio* opponitur, qui primam & apostolicam doctrinam a centonibus & purpurifis recens adfuit liberarunt & puritati primae restituerunt. Eusebius Artemonitis solide egregieque primam Christianorum doctrinam opposuit, testimonia quippe Iustini Martyris, Miltiadis, Tatiani, Clementis, ac aliorum quamplurimorum, in quorum omnium libris *diuinitas Christi* adstruitur d). Prouocauit Eusebius e) ad continuatam ab Apostolis in doctrina christiana successione eamque fictionibus nouitiorum & haereticorum dogmatum opposuit. Successio personarum olim per sese nihili fuit aestimata, nisi ipsa successione doctrinae apostolicae f) esset iuncta. Christiani autem primi doctrinarum apostolicarum compendia, τῶν ἀποστόλων λεγομένης διδαχάς, nequaquam g) verbo diuino, in

sqg. III. Iust. Henningi Boehmeri *Diff. IX. de Veteri ecclesiae statu generatim* § 12. inter XII. *Diff. iuris ecclesiastici antiqui*. Jaques Basnage dans *P.H. E. IX, 5*. Io. Guil. Iani in *Diff. de Liturgia Ecclesiae Evangelicae, Liturgiae Apostolicae conformi* Vitemb. 1721, 4. Sect. I. §. 7. p. 10. sqg.

b) Eusebius H. E. V, 28. p. 251. sqg.

c) Eadem sensit Sranislaus Lubienicus in *Historia Reformationis Polonicae* c. I. p. 2. sqg. Freistad. 1685, 8.

d) Eusebius V, 28. p. 252.

e) H. E. III, 25. p. 120. Tertullianus *Apol.* c. 30. p. 425. c. 32. p. 428. Tom. II. Opp.

f) Irenaeus IV, 43. 45.

g) Eusebius H. E. III, 25. p. 119.

in litteras relato, exaequarunt vel pari dignitate adiunxerunt. Eusebius eas h) inferuit libris νόθοις, spuriiis, qui in numero sacrorum librorum haud censeantur. Athanasius in *epistola festali διδασκάλων*, *doctrinam, cui nomen Apostolorum*, eis accensuit libris, qui non erant in canone, sed legendi tamen tradebantur illis, qui elementa doctrinae christianae addiscere studebant, τοῖς προσερχομένοις καὶ βεβλομένοις κατηχέσθαι. Epiphanius saepe *institutionis apostolicae* meminit ac inde nonnihil decerpfit. Fragmenta collegit Ioannes Ernestus Grabe i). Exstant hodieque in codicibus quibusdam manuscriptis *Institutiones* huiusmodi, tum ad doctrinam, tum ad disciplinam ecclesiasticam, referendae, tam sub nomine *Διδαχῆς* vel *διδασκαλίης τῶν ἀποστόλων*, quam adscriptae modo Clementi, modo Barnabae, modo Hippolyto k), modo aliis, quasi hi eas ex veteri traditione apostolica collegissent. Salutari sane consilio Christiani primi haec *theologiae compendia* libris canonicis non inferuerunt nec adnumerarunt, rati quippe, ea instinctu Spiritus sancti, quemcunque errorem excludente, in litteras relata haud fuisse, licet utilitas eis insit non prorsus contemnenda. Habetis hic, Lectores, primorum christianorum de compendiis ac systematibus theologicis iudicium, quod & Deo & doctoribus ecclesiae est dignum. De cetero meminisse libet, extare adhuc apud Haebffinos *didascaliam Apostolorum* l). Nec dubito, quin liber hic sit ex iis vnus, qui saeculo II. ac III. vicem compendii theologici, ex

D 2

- h) Loco laudato. Conf. Vfferius in *Diss. de S. Ignatii epistolis* c. 7.
 i) In *Spicilegio Patrum* Saec. I. p. 46.
 k) Io. Alb. Fabricii *Bibliotheca graeca* V, I. §. 25. n. 7. p. 208.
 l) *Confessio fidei Claudii Regis Aethiopiae* cum Notis Io. Heinr. Michaëlis p. 12. Hal. 1702, 4. Didascaliae Arabicae librum Guil. Whistonus An-

glus pro Apostolico habuit. Fefellit se Whistonus, vti ostendit Iohannes Ernestus Grabe in libro *An Essai upon two Arabic Manuscripts*. Didascaliae fidem destruit illud ementitum ac a Whistone in a. 67. collocatum concilium XII. Apostolorum, vt reliqua omittamus.

ex scriptis Apostolorum concinnati, sustinuerit. Si is in manus Iobi Ludolfi peruenisset, hic copiam eius omnino nobis in historia sua fecisset Aethiopica. Carent e contrario Habessini m) symbolo Apostolico, propterea quod Latini illud magis vsui suo adhibuerunt quam Graeci, & quadringenti effluerunt anni n), atquam id eo habitu, quo nunc incedit, inter Latinos fuit instructum.

§. VIII. Nostrum est, iam de hoc symbolo, quippe publica dudum fidei christianaе confessione, pauca exponere. Videtur illud enatum esse ex elementis primorum ecclesiae doctorum a) catecheticis. Si id Apostoli condidissent ipsi, omnes christiani ab exordio religionis nostrae illud amplexati fuissent, nec tot varietatibus olim in eo fuisset locus. Cardinalis quidem Iulianus Caesarinus Marco Ephesino in concilio Florentino respondit, *symbolum Apostolicum*, quale b) Apostoli tradiderint, Romae in tabulario adseruari tanquam primum monumentum. At Marcus noluit adserenti fidem habere. Et recte quidem. Nam nec nos credimus, id ibi exstare. Ioannis Pearsoni *Expositionem symboli Apostolici* c) nosrates collaudant. Celebrant eadem Hermanni Witfii conatus. Concelebrant Iacobi Visserii *Diatribam de Romanae Ecclesiae Symbolo apostolico vetere aliisque fidei formulis, tum ab Occidentalibus, tum ab Orientalibus in prima ecclesia propositis*, quae primum Oxonii publicam in lucem emissa, & postea sub iuncta est Annalibus V. T. d). Adaequatam in eo deprehendi doctrinae christianae omnis formam, nemo, cui minus dubia est sanitas,

con-

- m) Iobi Ludolfi *Historia Aethiopica* III, §. 19. & *Commentarius* p. 352. sqq.
 n) Kingius in *Historia Symboli Apostolici* p. 23. sqq. ed. Olearii Lips. 1706, 8.
 a) Ven. Io. Georg. Walchii *Diss. de Apostolorum Institutionibus catecheticis*, in eius *Miscellaneis sacris* p. 3. sqq.

- b) Sguropulus in *Hist. Concilii Florentini* Sect. VI. c. 6. Thomas Itzigius in *selectis capitibus Hist. Eccl. Saec. I.* c. 3. Sect. I. §. 12 p. 94. sqq.
 c) Francos. ad Viadrum 1691, 4.
 d) Geneuae 1722. fol.

contendet. Deficiunt inibi multa. Nonnihil in vtramque partem est explicabile. Quid, quaeso, ibi de iustificatione peccatoris in foro coeli, de peccato innato, de renouatione hominis ad imaginem Dei, de officiis christianis, ac de aliis scitu necessariis capitibus legitur? Nonne doctrina de mysterio sacrosanctae Trinitatis poterat magis perspicue proponi? Sunt, qui fingunt, hoc symbolum, hanc professionis christianae tesseram, dici ex ritu mysteria celandi e) externo, eam gentibus & catechumenis celatam fuisse confessionem, eam in concilio apostolico esse f) conscriptam. Nihil horum firmo stat talo. Formulae consimiles extant apud Irenaeum g), in quibus pariter doctrina de sacramentis fuit omissa. Nequidem mysterium Trinitatis h) disciplinae arcani fuit adstrictum. Apologiae Christianorum, & cruentae ipsorum inter cruciatus confessiones, doctrinas ponderis ac mysterii maximi haud semper exteros fuisse celata, plane prorsus ac dilucide significant. Nec tamen infitior, prudentia vfos fuisse christianos primos in alliciendis ac praeparandis candidatorum doctrinae nouitiae animis. Ipsa enim postulabat prudentia, vt illis, qui ad Christum accedebant, ea primum dogmata explicarentur, quae ceteris simpliciora, faciliora, ipsique rationi consentanea sunt, antequam ipsi ad ardua religionis mysteria, quae modum ingenii humani excedunt, percipienda admitterentur i). Ipse Paulus orationes suas in Lycaonia & Athenis ad hunc prudentiae scopum attemperauit. Viduae in *Constitutionibus Apostolicis* k) iubentur eam ob causam caute de rebus diuinis apud homi-

D 3

e) Kingii *Historia Symboli Apostolici* c. 1. §. 6. sqq. p. 8. sqq.
 f) Th. Ittig. in *Scl. cap. Hist. eccles. Saec. I. c. 3. Sect. I. §. 2. 3. p. 77. sqq.*
 g) *Aduersus haereses* II. 2. p. 66.
 h) Wilh. Ern. Tenzelius in *Exercit. sel. P. II. p. 42. sqq.* Tertullianus in *Apologetico* c. 26. p. 421. Irenaeus I.

3. p. 20. Iustinus Martyr *Apol. II.* p. 96. 98.
 i) Ven. Io. Laur. Moshemius in *Institutionibus historiae christianae maioribus* Saec. I. P. II. c. 3. §. 12. p. 247. sqq.
 k) III. 5. p. 280. sqq. Tom. I. *Patrum Apostolicorum* Cotelerii. Tertullianus ad *Vxorern* II, 5. p. 327. sqq.

homines profanos differere, missisque grauioribus doctrinis, nonnisi de Deo vno verba facere, ne cavillandi faciant audientibus occasionem. Nemo autem sibi persuadeat, partem dogmatum, scitu ad salutem sempiternam necessariorum, callide fuisse occultatam, volumina diuina fuisse oculis populi christiani subducta, sacrosque ritus, a Christo praescriptos, in adytis mentium, quae reliquos moderabantur, conclusos mansisse, ac, ad paucissimam ciuitatis christianae partem propagatos, post aliquot tandem saecula in notitiam omnium peruenisse. Schelstrateni l) hoc est inuentum, eo fine excogitatum, vt ipse dogmata recens superaddita ritusque nouitios feroque effectos antiquitate apostolica imbuere vel palliare posset. Symbolum Apostolicum certe huic sententiae refragatur, tenuibus ex initiis natum atque paullatim variis temporibus auctum & amplificatum, quo erroribus nascentibus serpentesque aditus ad coetus christianorum publice obstrueretur. Occasiones & rationes accessionum ingeniosis coniecturis extricare conatus est Petrus Kingius, Magnae Britanniae Cancellarius, in *Historia Symboli Apostolici*, Londini iterum a. 1703. edita, atque a Godefredo Oleario ex Anglica lingua in latinam conuersa & publicata Lipsiae a. 1706, 8. quam ipse Iosephus Blanchinius m) in publica Italiae luce laudibus iustissimis ornauit. Idem Blanchinius eodem in scripto *Enarrationem Symboli apostolici* primus ex bibliotheca Mediolanensi euulgauit Veronae, eamque Vigilio Afro Episcopo Tapsensi, cui Quesnellius compositionem ac originem Symboli tribuit Athanasiani, adscripsit. Non dubito, quin ea, quae symbolo apostolico comprehenduntur, sint doctrinae pri-

l) Ven. Christoph. Matth. Pfaffi *Diff. post. de praesudiciis theologicis* §. 13. p. 149. sqq. Emanuel a Schelstrate in *Comment. ad Antiochen. Concil. de disciplina aeciani*, Rom. 1685, 4. Zach. Graepii *Theolog. recens. controu.* p. 114. sq. P. I. Rostochi & Parchimi 1719, 4.

m) In *Dissert. ad Enarrationem Symboli Pseudo-Athanasiani*, Veronae 1732, 4. edita p. 28. De ea disserui copiosius in *Nouis Erud. Actis* 1738. p. 603. sqq.

primorum christianorum testimonia satis luculenta. Nec est, quod refellam Christophorum Sandium, qui n) id symbolum ab Arianis in concilio Nicaeno conditum fuisse contendit. Eum enim & res ipsa refellit & Balthasar Bebelius o) satis depexum dedit. Sin vero monueris, Arianos in magno concilio Ariminensi, a. 359. celebrato, proposuisse symbolum, ac in eo mentionem Christi, ad inferos delati p), fecisse inter primos, qui descensum illum publice in symbolum apostolicum q) receperunt, me non habebis repugnantem. Descensus enim Christi ad infera seu inferos Saeculo IV. Symbolum iniit ac iam olim varie fuit expositus; certe cum sepultura seruatoris confundendus non est.

§. IX. Ex hisce fontibus iudicium de doctrina primorum christianorum omnino est hauriendum. Nec tamen praetermittenda sunt doctorum ecclesiae scripta genuina. Immo ipsa apocrypha, ad verique quippe imaginem delineata, saepius insignem hic adferunt tam lucem quam a) vtilitatem. Indicio & exemplo est auctor, qui *Testamenta XII. Patriarcharum* scripsit, ac saeculo, nisi primo, certe secundo, floruit. Is enim de Trinitate, Christo, & reliquis christianae fidei capitibus, egregie b) disseruit. Ipsa haereticorum scripta indicant, qualis fuerit primorum christianorum doctrina, & quanta doctorum primae ecclesiae exstiterit fides, in erroribus aliorum recensendis saepius versata. Qui Irenaei, Tertulliani, ac Epiphani, expositiones, ad Valen-

n) In *Nucleo H. E.* p. 167.

o) In *Antiq. eccl.* IV. p. 879. sqq.

p) Socrates *H. E.* II. 37. p. 137.

q) Rufinus in *Symbolum* §. 20. p. 570. *Kingi Historia Symboli Apostolici c.*

4. §. 68. p. 209. sqq.

a) Isaac de Beaufobre dans *P'Histoire critique de Manicée & du Manichéisme* To. I. L. II. c. 5. p. 438. sq.

b) Scriptum legitur apud Io. Alb. Fabricium in *Codice Pseudepigrapho V. Testamenti* p. 501. sqq. Iudicia de eo habes ibidem & penes Th. Ittigium in *sel. cap. H. E. Saec. II. c. I.* §. 37. p. 42. sqq. & Ven. G. L. Oederum in *Adnotationibus ad Catechesin Racionensem* p. 663. sqq.

lentinianorum errorem haud vnum referendas, comparare conabuntur cum scripto Theodoti, nae illi non possunt non arbitrari, Patres illos in commemoratione dogmatum haeticorum fidem sibi haud abrogasse. Vixit Valentini aeuo Theodorus ille, atque librum condidit, cui est inscriptio *ἐπιτομή τῆς ἀνατολικῆς καλεμένης διδασκαλίας κατὰ τῶν Ουαλεντιῶν χροῖνες*, epitome orientalis sic dictae doctrinae, qualis haec Valentini temporibus existit. Perspicitur ex ea epitome compages philosophiae Valentianorum, si vel maxime ea, quae v. Ioannes Albertus Fabricius inde decerpta c) dedit, duntaxat consulamus. Ipsi Sibyllarum versus religionem & Iudaicam & Christianam passim illustrant & ex parte iam saeculo primo existierunt. Nam Pseudo - Iustinus in *Quaestionibus ad Orthodoxos* d) refert, Clementem in *epistola*, quae nunc dicitur prior, ex scriptis Sibyllae de iudicio extremo egisse. Vltima haec erat pars epistolae, vt patet ex Irenaeo e), sed quae interdidit. Hermas ad Sibyllam f) prouocauit, immo ipse Iosephus, ille Iudaeorum historicus g), Successu tamen temporis versus complures hinc inde fuerunt adiecti h), & tandem confarcinatum fuit exinde vniuersum corpus.

§. X. Doctores ecclesiae, qui ad saeculum primum referuntur, & quorum scripta quaedam genuina aetatem tulerunt, sunt Clemens Romanus, cuius *duae* a) *ad Corinthios epistolae* interpolatae existant, Ignatius Antiochiae Episcopus, & Polycarpus, cuius *epistola ad Philippenses* superest. Septem Ignatii epistolae breuiiores, quas Isaacus Vossius & Iacobus Vsserius ex manuscripto Florentino produxerunt, sunt, si paucas interpolationes, ob honorem ordinis ecclesiastici intrusas, exemeris,

c) In *Bibliotheca graeca* V, 1. p. 134. sq.

d) pag. 436. ed. Colon. 1686, fol.

e) *Aduersus Haereses* III, 3.

f) L. I. Vif. 2. c. 4.

g) *Ant. Iud.* I, 4. §. 3. p. 19.

h) Cotelierius P. I. *Bibliothecae Patrum Apostolicorum* p. 181. sqq. edit. Ioannis Clerici.

a) Posteriores iudicat quoque genuinam Cotelierius l. c. p. 181. sqq.

meris, genuinae. Ioannes Pearsonus, iudice Ioanne Clerico in *Arte critica*, eas sic defendit, vt victoriam reportarit. Nihilominus Cel. Christophorus Augustus Heumannus b), has quoque, negauit, esse genuinas. Rationes eius transcripsit Casimirus Oudinus c). Denuo argumenta sua repetiit auxitque Heumannus d), quae diluere & refellere adgressus est Cel. Georgius Ludouicus Oederus e), Decanus Fuchtwangensis in Principatu Onoldino. Polycarpi Theologiam dogmaticam in vnum corpus collegit Iacobus Henricus Balthasar, Theologus Gryphiswaldensis. Titulus opusculo est *Doctrina Polycarpi de praecipuis christianae fidei capitibus*, Ienae 1738. 8. Doctrinas huius Polycarpi ac doctorum ecclesiae saeculi I. & II. reliquorum solide delineauit ac dispe- xit B. Thomas Ittigius in *selectis capitibus historiae eccl. saec. I. Lipf. 1709. editis, & saec. II. ibidem a. 1711. euulgatis*. Hi viri praestantissimi nobis otia sic fecerunt, vt necessarium nobis haud sit esse longis. Breuiori opera expedire se ex difficultatibus quibuscunque studuerunt duumui- ri, Iohannes Tolandus & Christophorus Augustus Salig. Ille enim sibi imperauerat, vt f) crederet, Apostolorum & primorum Patrum scripta esse dolosorum hominum deliramenta. Hic g) existimauit, *mirandum sibi esse, Clementinas & Ignatianas epistolas nonnullas a viris doctis pro genuinis ac incorruptis agnoscere*. At eodem iure ipsis Duum- uiris hisce scripta, quae pro suis ediderunt, abiudicare licet. Si vter- que epistolam, Barnabae vulgo tribui solitam, pro supposititia repu- tasset, manus dedissemus. *Hermae liber, cui Pastoris est nomen, ve- tustus*

E

b) In *Actis Erud. latinis* a. 1710. p. 196. sqq.

c) In *Commentario de Scriptoris ecclesiasticis* To. I. p. 89. sqq.

d) In *Conspectu respublicae litterariae* p. 410. sqq. Ed. III.

e) In *Annotationibus ad Catech. Raco- uisensem* p. 692. sqq.

f) In *Catalogo librorum Christo & Apo- stolis adscriptorum* c. 18. To. I. Opp. p. 392.

g) In *Libro de Diptychis veterum* c. 3. §. 4. p. 39.

tustus sane h) est, at ex mente, imaginibus inconditis plena, profectus. Tertullianus, iam Montanista, Hermae Pastorem inter falsa & apocrypha retulit i), Hieronymus k) stultitiae condemnauit, Prosper l) contempsit nulliusque auctoritatis esse credidit, Gelasius inter apocrypha reiecit. Irenaeus m) contra laudauit, nomine *scripturae* vsus, illum Pastorem. Nec profus immerito. Si enim *visiones* earumque labyrinthos seposueris, doctrinarum Apostolicarum copia in eo passim exsplendescit. Scripta, quae Dionysii Areopagitae nomini sunt supposita, originem sui referunt ad saeculum quartum fere medium. Quam ob rem de eis in praefens tacemus. Saeculum secundum dedit scriptores, dogmaticos ex parte, quorum monumenta nonnulla exstant, Athenagoram philosophum christianum Atheniensem, *Iustinum Martyrem*, Neapoli in Samaria natum, cuius *Theologiam moralem* collegit v. Ioannes Andreas Schmidius; *Irenaeum* episcopum Lugdunensem, *Theophilum* Episcopum Antiochensem, *Tatianum* Assyrium, ad auiam deinde prolapsus, *Clementem Alexandrinum*, cuius doctrinam & errores exposuerunt Ioannes Tribbechouius n) & Ven. Ioannes Georgius Walchius o); *Tertullianum* Carthaginensem, & Athenogenum Martyrem, cuius exstat Hymnus p). Tertium saeculum fertile fuit scriptis Hippolyti, Episcopi, politicine, an ecclesiastici? Id protulit *Origenem Alexandrinum*, de quo Petrus Daniel Huetius bene meritus fuit,

Mi-

h) Pearsonius in *Vindiciis Epistoliarum Ignatii* p. 39.

i) *De pudicitia* c. 10. p. 715. To. I. Opp. Paris. 1646. fol.

k) Ad c. I. Habac.

l) *Aduersus collatorem* c. 30.

m) *Adv. Haeres.* IV, 37. p. 240. Clemens Alex. L. I. *Strom.* p. 356. Origenes censuit diuinitus inspiratum, *Explanat. in ep. st. ad Rom.* X. In ecclesia fuisse lectum, sed inter non

canonica numeratum, docet Eusebius H. E. III, 3. 25.

n) *De Vita & Scriptis Clementis Alexandrini* 1704. 4. Hal. 8c.

o) In *Diff. de Clemente Alexandrino eiusque erroribus* Ien. 1737. 4. inserta Miscellaneis eius sacris p. 510. sq.

p) In *Horologio Graecorum*, Stephanus le Moyne in *Notis ad varia sacra* p. 1094. sq.

Minucium Felicem, ordini ICtorum exemtum q) & restitutum r), *Cae-
cilium Cyprianum*, cui ad transsubstantiationis dogma stabiliendum *ser-
mo de Coena Domini* est suppositus; ac *Arnobium Afrum*. De his ipso-
rumque scriptis exposuerunt Eusebius ex parte, Hieronymus in *cata-
logo de scriptoribus ecclesiasticis*, Centuriatores Magdeburgici, Guiliel-
mus Caue in *Historia scriptorum ecclesiasticorum litteraria*, Bellarmi-
nus, Baronius, Pagi, Du Pin, Tillemontius, Spanheimius, Casimi-
rus Oudinus, le Nourry, Claudius Fleury, Remy Ceillier, Gottl.
Stolle, Petrus Bayle, Io. Rosweyda, Sam. Basnage, Ioannes Cleri-
cus, Goth. Arnoldus, Natalis Alexander, Henr. Lud. Benthem, Io.
Ge. Pertsch, Ioannes Albertus Fabricius in *Bibliotheca vtraque*, & alii
complures. Ex monumentis Patrum illorum litterariis vtraque, & alii
notitiam de doctrina primorum christianorum, licet haud inuiti largia-
mur, singulares nonnullas Patrum opiniones omni ecclesiae vitio haud
esse vertendas. Doctrinam duorum primorum a Christo nato saeculo-
rum b. Thomas Ittigius in *Selectis Capitibus* egregie & operose edisse-
ruit. Dolendum est profecto, virum, historiae ecclesiasticae peritissi-
mum, eumque controuersis Terministicis implicatum, stadium suum hi-
storicum haud confecisse. Conferre interhaec iuuat b. Ioannis Francisci
Buddei *Isagogen historico-theologicam* II, I. §. 4. p. 342. sqq.

§. XI. Qui de doctrina christiana genuina commentantur, solent
ad consensum primae ecclesiae confugere. Id tamen Pontificii & Pro-
testantes vno ore docent, priscae Ecclesiae Patres in accessoriis non-
nunquam a) errasse. Inter Pontificios sic tradiderunt Alphonfus a Ca-
stro, Iohannes Fischerus Episcopus Roffensis, Erasmus, Ambrosius

E 2

Ca-

q) C. A. Heumanni *Observatio* in To.
I. L. I. Parergorum Gotting. p. 208.
sqq.

r) In *Novis Eruditorum Actis* a. 1738.
p. 210. sqq.

a) Petrus Daniel Huetius in *Origena-
nis* L. II. Quaest. 7. §. 12. P. Geor-
gius Ambanas in *Vindiciis Tertul-
liani* c. 2. Sect. 5. p. 31. To. I.
Opp. Tertulliani Paris. 1646. fol.

Catharinus, Melchior Canus, Sixtus Senensis, Claudius Espencaeus, Villauincentius, Gregorius de Valentia, Baronius in Annalibus ad a. 34. n. 213. a. 369. n. 24. Bellarminus, Maldonatus, aliique. Testimonia eorum dedit, ad verbum exscripta, b. Ioannes Gerhardus b), Evangelicae Ecclesiae columna. Reformati naeuos & deliquia Patrum candide solent indicare. Iohannis Dallaei, Andreae Riueti, ac aliorum c) scripta a nemine facile ignorantur. Cur Theologos nostrates, qui eandem incudem tutuderunt, nominatim producam, rationes non video. Id vero hinc efficitur cogiturque, doctrinam Christianorum ad sacras litteras velut ad lapidem Lydium & solem meridianum d) esse examinandam & dispiciendam, nec vllam praeterea prouocationem vltimam olim in ecclesia viguisse, excepto quod e) ad antiquitatem caerimoniarum comprobendam fuerit traditionis ratio habita.

§. XII. Qui Patres primos legunt, plerumque suas, animoque iam antea infitas, opiniones ad lectionem ipsam adferunt, ac eapropter saepius sibi aliisque male consulunt. Sociniani in historia primorum saeculorum ecclesiastica suos inuenisse volunt errores, Ariani rursus suos. Vt exemplis res reddatur clarior, designare iuuat Stanislaum Lubieniecium Socinianum a) & Christophorum Sandium b) Arianum, qui, primam ecclesiam virginem a suis partibus stetit, existimarunt. Vtriusque insultibus solide egregieque sese opposuit Samuel Gardinerus, SS. Theologiae Professor Anglus & regiae Maiestatis a sacris, cuius nomen ac merita posteritas nulla negliget, obliuio nulla delebit.

Ex-

b) In *Confessione catholica* L. I. Part. 2. c. 13. p. 201. sqq. edit. Francof. & Lipsi. 1679. fol.

c) Ioannes Franc. Buddeus in *Isagoge* II, 3. §. 9. p. 575. sqq.

d) Iustinus Martyr in *dialogo cum Tryphone Iudaeo* p. 277. Clemens Alexandr. *Strom.* L. VI, p. 676. Ter-

tullianus *Apologet.* c. 20. Irenaeus II, 47. IV. 43.

e) Tertullianus de *Corona militis* c. 3. p. 476. sqq.

a) In *Historia Reformationis Polonicae* c. I, p. 2. sqq.

b) In *Nucleo historiae ecclesiasticae* p. 67. edit. secund.

Exstat huius viri praeclarissimi *ἑποσηπρωσις* *sive* Catholicæ circa SS. Trinitatem fidei delineatio ex scriptis Patrum Ante-Nicaenorum desumpta & annexa Responso brevis ad ea, quae Christophorus Sandius in Nucleo suo Historiæ Ecclesiasticæ ex iisdem Patribus in Arianorum gratiam opposuit, Londini 1677. 8. in publicam lucem emissâ & D. Ioanni Baroni de Staueley consecrata. Luculenta, & ea copiosa, præsto sunt Patrum primorum pronuntiata, quibus diuinitas Christi c) extra omnem controuersiam collocatur, & mysterium SS. Trinitatis intrepidam inter professionem ab eis expositum legitur. Ex hisce loca obscuriora vel breuiora, minusque caute propofita, sunt interpretanda. Nam, Hieronymo d) teste, *antequam in Alexandria quasi daemonium meridianum Arius nasceretur, scriptores ecclesiastici innocenter quaedam & minus caute locuti sunt, & quae non possunt peruersorum calumniam declinare.* Eadem ratione ante mota certamina Pelagiana e) Patres securius loquebantur. Optime Sandius f). *Cum Scriptura non sit propriae priuataeque interpretationis, oportet eam interpretari vnanimi consensu doctorum primitiuae ecclesiae.* Vtinam Sandius hunc tramitem vbique institisset! Pontificii in Patribus primis dogmata sua nouitia & ritus recens inuectos quaerere solent. Eo fine Baronius Annales suos conscripsit, optans, Patres ea pronuntiaffent, quibus ipsi vel contrarium tenent vel ob silentia non succurrunt. Idem sentiendum esse videtur de *Synopsi Theologiae veterum Patrum*, ad mentem Ven. Iosephi Cardinalis Thomasi, e Presbyteris Theatinis Panormitani elaborata, quae, sic titulus refert, *Tractatus saniores Scholasticos, fidei dogmata, sacramque historiam criticam complectitur.* Exarabat Iacobus Maria Grauina, eiusdem Congre-

E 3

c) Io. Frid. Wucherer in *Comm. de Patribus Ante-Nicaenis Arianismo non fauentibus*, Frid. Andr. Hallbaueri *Comm. de Nouitate doctrinae mysterio fides de Trinitate frustra obiecta* &c.

d) In *Apologia II. aduersus Rufinum* col. 100. B. edit. Basil. 1516. fol. To. III.
e) Augustinus *contra Iulianum* I, 2.
f) In *Nucleo H. E. L. I* p. 228. ed. prim.

gationis & patriae, S. Officii regni Siciliae Consultor & Qualificator, e-
debatque partem primam Panormi 1732. fol. Dixi de ea compendiose
in Nouis Actis Erud. a. 1735. p. 534. sqq. Euulgauerat Iosephus Maria
Thomafius Romae 1701. *Indiculum Institutionum theologicarum veterum
Patrum*. Hic recusatus fuit Panormi in Sicilia 1723. & tandem a. 1732.
sub indice Synopsos. Multum inerat candoris huic Thomasio, mul-
tum eruditionis. Erat vero curiae Romanae purpuratus. Et quis, ob-
secro, priua Romanae Ecclesiae dogmata in Patribus primis inueniet?
Emanuel Schelstratenus, de prospero huius destinationis successu de-
sperans, primae ecclesiae adfinxit *disciplinam arcani*, ne videretur ea
isthaec tacuisse, quae nunquam litteris fuerunt consignata. Reforma-
ti ad consensum primae ecclesiae prouocarunt itidem in controuersia
eucharistica. Notus est ipsorum *Consensus orthodoxus s. coenae & vete-
ris Ecclesiae de sententia verborum Coenae Domini*. Est in manibus edi-
tio, quae Tiguri 1605. fol. prodiit. Praecessit eam alia. Nam *Wur-
tembergensium refutatio consensu orthodoxi* exiit iam in lucem Tubingae
1593. fol. Eadem ratione ei, qui, ministerium ecclesiasticum a Chri-
sti & Apostolorum ordinatione respectu originis arcessendum esse ne-
gant, loculos primae ecclesiae pulfant, vt discrimen, doctores inter &
laicos intercedens, iugulent & tollant. Nemo ignorat consilium Con-
siliarii intimi Ill. Iusti Henningi Boehmeri, in XII. *Dissertationibus iu-
ris ecclesiastici antiqui ad Plinium secundum & Tertullianum* expositum.
Nemo nescit, quid in aduersam partem monuerit passim Ven. Ioannes
Laurentius Moshemius in *Institutionibus historiae christianae maioribus
ad saeculum primum*, Helmstadii 1739. 4. editis. Erant autem primis do-
ctoribus faculae suae suaeque maculae. Faculas in rebus moralibus enu-
merauit Ceillierus, maculas Barbeyracius, vterque plus iusto destinationem
suam vrgens. Maculas dogmaticas plus iusto amplificarunt Magdebur-
gici Centuriatores.

§. XIII. *Vnum Deum* a) coluerunt Christiani primi ac multitudinem Deorum solide auersati sunt & re ipsa & scriptis, contra gentes concinnatis. Obrectatoribus paganis ex eo enata fuit occasio, christianos adpellandi atheos, teste Athenagora p. II. Origenes dilucide b): *Vnicum Deum* - - *Patrem & Filium* - - *colimus*. Mysterium sacrosanctae Trinitatis ecclesia prima hymnis, confessionibus, doctrinisque amplexa fuit. Samuelem Gardinerum huc transcribere piget. Iesum esse & verum hominem & verum Deum, in trepida confessione christiani primi c) confirmarunt. Ipsi Christi carmina canebant *quasi Deo*, teste Plinio d). Clarissimus est locus Eusebii e), isque satis longus. Ignatii testimonia, huc referenda, collegit & vindicauit B. Thomas Ittigius f). Vniuersi Christiani primi docuerunt, Iesum sine patre naturali ex Maria virgine g) natum verumque hominem h) fuisse. Ocia nobis hic fecerunt Leo Magnus, Georgius Bullus a. 1705, defunctus, Samuel Gardinerus, & alii. Leo I. Episcopus Romanus, collegit quondam testimonia Patrum de Mysterio Incarnationis Domini, quae inueniuntur in praestantissima Paschafii Quesnelli editione, Parisiis a. 1675, 4. Voll. II. curata, & postea in Indicem expurgatorium i) coniecta. Bulli *Defensio fidei Nicaenae* exiit

- a) Tatianus in *Or. contra Graecos* p. 158.
Theophilus L. I. p. 71.
b) L. VIII. *contra Celsum* p. 386.
c) Irenaeus IV, 37. p. 241. Clementis Admonitio ad gentes p. 5.
d) L. X. ep. 97. Conf. Ioannis Andreae Schmidii *Diss. de Modo propagandi religionem per carmina*. Helmst. 1710, 4.
e) H. E. V, 28. p. 252. Tertullianus *Apolo.* c. 21 p. 150. T. II Opp.
f) In *Selectis capitibus* H. E. Saec. II. c. 3. Sect. 2. §. 18 p. 118. sqq.
g) Symbolum Apostolicum, Ignatius in

- ep. ad Ephesios* c. 18. Irenaeus I, 24. III, 26. Tertullianus *Apologet.* c. 21. Clemens Alexandrinus *Strom.* III. p. 314. Hippolytus in *Libro de Anrichristo* §. 4 p. 6. Iustinus in *Dial. cum Tryphone* p. 346. sqq.
h) Polycarpus in *ep. ad Philipp.* c. 2. 8. 9. 12. Ignatius in *Ep. ad Smyrnaeos* c. 2. 4. 5. Balthasar I. c. c. 3. §. 8. p. 125. sqq. Ittigius I. c. c. 3. Sect. 2. §. 19. p. 120. sqq.
i) Vignoles Maruilles in *Miscellaneous historico-literariis* Tom. I. pag. 75. sqq.

iit in lucem Oxonii 1685, 4. Eiusdem *Iudicium ecclesiae catholicae trium priorum saeculorum de necessitate credendi, quod Christus sit Deus, contra Simonem Episcopium* euulgatum est Amstelodami 1697, 8. Gardineri *Responsio ad obiectiones Nuclei Sandiani ac responsio valedictoria cum appendice de Cingallo* publicata fuit Londini 1681, 8. Laudamus viros praecellentissimos, D. Abrahamum Calouium, Hermannum Conringium, Melchiorum Zeidlerum, D. Gothefredum Olearium, Vrbanum Gothefredum Siberum, Dionysium Petauium, Natalem Alexandrum, Perrum Danielém Huëtium, Danielelem Whitby, Eduardum Stillingfleet, Iohannem Ernestum Grabe, Stephanum le Moÿne, Benedictum Pictetum, aliosque, qui ex professo demonstrarunt, Arianos & Socinianos frustra & improbe ad Patres Ante-Nicaenos, quasi secum facientes, prouocare. Copiosius scripta Illorum recensuit B. Iohannes Albertus Fabricius k), nunquam satis celebratus. Valet hic illa Anastasii Sinaitae vox generosa l): *Haereticos & eorum dogmata ἡ τῶν θεῶν ψῆφος, sententia Dei, sustulit.* Interciderunt adfectatores scabiosae Metaphysicae orientalis, Simoniani, Menandriani, & alia nomina obscura, qui, geminum vniuersale principium propugnantes, Docetas pepererant, qui, omne corpus esse malum rati, veram Christi humanitatem & natiuitatem m) repudiabant. Marcionem Ponticum, qui somniabat, Iesum e coelo corpus suum detulisse nec reuera in corpore humano passum esse n), Polycarpus eapropter vocauit o) *primogeni-*

k) In *Bibliotheca graeca* Vol. VIII. p. 312. sqq.

l) In *Narratione compendiarie de Haeresibus & Synodis contra eas coactis*, apud eundem Fabricium l. c. Vol. VII. p. 480.

m) Eusebius H. E. IV, 7. p. 147. sqq. IV, II. p. 155. Irenaeus I, 28 III, 4 Tertullianus in *Libro de Prae-*

scriptionibus haereticorum, & aduersus Marcionem III, 8. Feuardentius ad Irenaeum I, 28. Epiphanius *Haer.* 41. Clemens Alex. *Strom.* VI. p. 684. n) Irenaeus I, 24. Tertullianus *Libris V aduersus Marcionem*. Theodoretus I, 24. *Haer. Fab.* Epiphanius *haer.* 41. o) Irenaeus III, 3. p. 140. edit. Basil. 1560. fol.

ipsa declararunt, quantulae & quam exiguae fuerint vires in erroribus, Iesu oppositis, ad tranquille viuendum & ad beate moriendum. Stat igitur sententia, primos christianos in eo fuisse adfidos & totos, vt Christum vnum, verum Deum verumque hominem in vna persona, confiterentur, agnoscerent, venerarentur, adorarent, summaque colerent pietate y), mortemque perpeti, quam ei maledicere, mallent. Conferatur Irenaeus L. V. p. 313. edit. Froben. 1560. fol. ac Iustinus Martyr in *Dialogo cum Tryphone Iudaeo* p. 357. edit. Colon. 1686. f.

§. XIV. Docebant Christiani primi, Iesum λόγον αἰδίου a) *verbum aeternum, verbum visceribus Patris insitum ac ante haec vniuersa ab hoc cum sua sapientia genitum* b), *verbum Patris sanctum, quod in principio erat & per quem omnia sunt creata* c), *primogenitum omnis res creatae, cum Spiritu sancto ac in primis Patre, esse Deum trinum, τετράδα* d), ac Verbum in carnem venisse, vt mortem in corpore humano pro hominibus toleraret ac eos satisfactione sua vicaria seruaret a pernicie sempiterna. In Epistola Smyrnenfis Ecclesiae Christus dicitur e) passus ὑπὲρ τῶν τῆ πάντες κόσμος τῶν σωζομένων σατηρίας, *pro salute eorum, qui in omni mundo fiunt salui*. Ruffinus, latinus Eusebii interpres, verba Smyrnenfis Ecclesiae ita reddidit: *Neque Christum aliquando possumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi salute sustinuit*. Polycarpus in sua f) ad Philippenses epistola scripsit, Deum esse Christi sanguinem ab iis requisiturum, qui in eum non crediderunt.

- y) *Epistola Ecclesiae Smyrnenfis de martyrio Polycarpi* apud Eusebium H. E. IV. 15. p. 169. Hippolytus contra Haeresin Noëti p. 241. 199.
 a) Ignatius in ep. ad *Magnesianos* c. 8.
 b) Theophilus *ad Autolyicum* II, 14. p. 118. ed. Hamb. 1724, 8.
 c) Theophilus idem II, 31. p. 172. 199.

- d) Theophilus II, 23. p. 148. 199. Iustinus Martyr in *Expositione fidei*, fortassis ad Siculum referenda, p. 379. 199.
 e) c. 17. Eusebius H. E. IV, 15. ibique interpres Ruffinus.
 f) c. 2. Christus enim *omnium* minister factus est, c. 5.

runt. Quae verba luculenter significant, Polycarpum docuisse, sanguinem Christi pro iis etiam effusum esse, qui in illum fiduciam haud ponunt salutis. Ioannes Dallaeus, Reformatorum Theologus eximius, ex verbis Polycarpi hisce aliisque Patrum g) locis ostendit, gratiam Dei & redemptionem Christi esse vniuersalem, in *Apologia pro Synodis Alesonensi & Carentonensi* praefat. p. 8. Idem p. 888. laudat locum Pseudo-Ignatii, qui in *epistola ad Antiochenos* c. 4. tradidit faeculo tertio, hominem Iesum Christum semetipsum dedisse pro mundi vita & salute. Nec dubitari potest, eandem sententiam fuisse veri Ignatii, quippe qui, Christum *pro nobis* passum & mortuum, tradidit h), non omittens monere, fructum mortis Christi ad eos etiam, qui ante Christi aduentum vixerunt i), pertinuisse. In epistola Barnabae, satis antiqua, legimus c. 7. filium Dei, qui est Dominus iudicaturus viuos & mortuos, passum & mortuum & in crucem suffixum esse, vt liuore eius sanaremur. Interpres ibi latinus antiquus laudat verba Efsaiae ex c. 35. hunc in modum: *plaga corporis illius omnes sanati sumus.* Vniuersalem Dei gratiam & vniuersale Christi meritum Clemens Romanus agnouit. Scripsit enim c. 7. prioris epistolae, sanguinem Christi propter salutem nostram effusum *roti mundo* poenitentiae gratiam obtulisse Deumque per omnes mundi aetates in omni generatione volentibus ad ipsum conuerti poenitentiae locum concessisse. Clemens Alexandrinus perspicue & multa cum laude celebrat illud Pauli pronuntiatum, quo Christus adpellatur *σωτήρ, Saluator omnium, maxime autem fidelium.* Qui euoluunt Librum sextum Stromatum, ei p. 695. Clementis locum intuenient in editione, Coloniae a. 1688. foliata. Et quid multa? Christiani primi vniuersi idem senserunt. Confer, si libet, Tertullianum de *Pudicitia* c. 2. p. 635. Tom. I. opp.

F 2

Tan-
lianus ad *Vx.* II, 3. p. 325. De *Habitibus muliebri* c. 1. p. 274.

g) Irenaeus III, 39. p. 198. IV, 45. p. 256.

h) In *Epist. ad Rom.* c. I.

i) In *Ep. ad Magnesianos* c. 9. Tertul-

Tantus Saluator non fuisset Iesus, nisi ipse esset Deus, ac pretio redemptionis infinitum adiunxisset pretium per diuinae naturae excellentiam. Id ipsum momentum adeo fuit cognitum primis Christianis, vt Gregorius Thaumaturgus in *Expositione fidei*, qua doctrinam de Trinitate Saeculo III. egregie solideque expressit k), eum vocaret *unum Dominum, solum ex solo, Deum ex Deo, figuram & imaginem Θεότητος Deitatis, sapientiam compagis omnium moderatricem circumplectentem, ac vim, quae omnes res creatas efficere potest, filium verum veri Patris, inuisibilem inuisibilis, incorruptibilem incorruptibilis, immortalem immortalis & sempiternum sempiterni*. Thaddaeus Abgario apud Eusebium l) dicitur exposuisse statum Christi, tum sese exinaniens, tum sese in maiestate extrinsecus ostensa ac demonstrata gloriosum praestantis. Ad statum priorem haec memoratur retulisse Thaddaeus *συμπερότητα καὶ εὐτελείαν καὶ τὴν ταπείνωσιν τῶ φαινομένῳ ἕξωθεν ἀνθρώπῳ demissionem Iesu in humilitatem hominis extrinsecus adparentis*. Dicitur Thaddaeus edisseruisse, *πῶς ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν καὶ ἀπέθανε καὶ ἐσμίχρυνεν αὐτῷ τὴν Θεότητα, quomodo Iesus se humillime gesserit, & obierit mortem & diuinam naturam suam (Deitatem) ostenderit quasi minutam*. Quis itaque dubitat vel ambigere valebit, ipsos primos Christianos perpeffiones & promerita Christi cum diuinae naturae, quae in ipso est, excellentia coniunxisse. Licet enim de rebus Abgari & Thaddaei, ab Eusebio perscriptis, nonnulli moueant lites, mihi tamen nondum licet sic esse lynceo & perspicaci, vt, eas esse prorsus supposititias, existimem. Clemens Alexandrinus admodum magnifice sensit m) de Chri-

k) Gregorius Nyssenus in *Laudatione Gregorii Thaumaturgi* p. 378. Synodus V, Tom. II. Concil. edit. Bini-nae Colon. 1618. p. 774. Nicetas *Theauri Orthodoxae fides* I, 32. Rufinus in versione Eusebii VII, 25.

Io. Alb. Fabricius in *Bibliotheca gr.* V, I. §. 28. n. 3. p. 249. 199.

l) H. E. I, 13. p. 41. De Christi utraque natura solide disseruit quoque Irenaeus IV, 37. p. 240. 199.

m) *Paeagogi* I, 2. p. 79. 80. 81.

Christo, quippe quem vocavit *patris imaginem, filium peccati exper-
tem, omnis reprehensionis vacuum, Deum in hominis figura, intaminatum,
Verbum, Deum qui est in Patre & a dextra Patris, sapientiam, Logon
patris fabricatum coelos, vniuersae rei creatae prouidentem, corporis ani-
maeque medicum, qui solus possit n) peccata remittere, eo quod Pa-
ter ipsum pro peccatis hominum tradiderit manibus maleficorum, ser-
uatorem hominum nemine exempto o) vniuerforum.*

§. XV. Quid de descensu Christi ad inferos primi christiani co-
gitauerint, peculiari tractatione exposuit vir doctissimus Aلدorfii haud
ita pridem multo doctissime. Articulus ille in symbolo apostolico pu-
blice adparuit demum saeculo quarto exeunte. Rufinus a) dilucide:
*In Ecclesiae Romanae Symbolo non habetur additum, descendit ad infer-
na: Sed neque in orientis ecclesiis habetur hic sermo.* Epiphanius ta-
men circa idem tempus exposuit symbolum b) ac docuit, diuinæ
Christi naturae animam eius sanctam ad inferos fuisse comitem, *εις τὰ
καταχθόνια*, suaque virtute dolores eius soluisse. Cyrillus Hierosoly-
mitanus c) aequè tradidit, Christum cruci adfixum & sepultum esse,
& ad loca subterranea, *εις τὰ καταχθόνια*, descendisse. In locis enim
subterraneis animas beatorum ad diem vsque nouissimum perdurare ac
viuere, & Pharisaeorum d) & primorum christianorum e) erat sen-
tentia. Tertullianus in libro de Anima c. 31. plane profusus: *Habes
etiam de Paradiso a nobis libellum, quo constituimus, omnem animam
apud inferos sequestrari in diem Domini.* Addit statim haec maioris con-

F 3

n) Pag. 116.

o) *Strom.* L. VII. p. 702.

a) *In Symbolum* §. 20. p. 570.

b) *Adv. Haeres.* L. III. in *Compendio* f.
dei *Cathol.* p. 463.

c) *Catech.* IV. p. 27.

d) Iosephus *Ant.* XVIII. 2. Origenes *con-
tra Celsum* L. V. p. 26.

e) Irenaeus V. 26. p. 356. Tertullianus
de *Idolol.* p. 622. Nouatianus de
Trin. p. 493. Guil. Caue in *Antiqq.
Patrum & Ecclesiasticis in Vita Iu-
stini M.* §. 24.

confirmationis causa: *Christus - - quia & homo mortuus secundum scripturas & sepultus secundum easdem, huic quoque legi satisfecit, forma humanae mortis apud inferos fuerit.* Quum vero in locis subterraneis Patres quoque angelis malis & animis improbis domicilia assignauissent, ipsorum opinio sic tulit, vt, animam Christi ad inferos omnes venisse ac mentes vtriusque fortis inuississe, existimarent. Concise ibidem Tertullianus c. 34: *Omnes ergo animae penes inferos supplicia iam illic & refrigeria habent - - Anima & punitur & fouetur in inferis interim sub expectatione vtriusque iudicii.* Ipse Augustinus idem sensit f). Cur vero Christus ad inferos descendit? Respondet Origenes g): *Vt vinceret eos atque inde piorum atque fidelium animas educeret.* Respondet Tertullianus c. 7. p. 740. Tom. II. Opp. *Ad quod Christus moriendo descendit? puto ad animas Patriarcharum. Sed quam ob rem? si nihil anima sub terris. Nihil enim, si non corpus.* Addit Origenes, animas piorum post Christi ad inferos descensum recta in Paradisum, tendere, nec apud inferos esse amplius exemplo illarum, quas Christus inde in altum eduxerit. Quae sententia in occidentali ecclesia tandem priorem illam Patrum opinionem exterminauit. In orientali autem ecclesia apud plerosque antiquior illa doctrina, de animis omnium apud inferos adseruandis vsque ad diem extremi iudicii, adhuc viget h). Nec tamen incescit primos Patres cupiditas praepostera, sibi inuicem ob vniam alteramque diffensionem, in doctrinis obscurioribus sese offerentem, aegre faciendi vel notam heterodoxiae impingendi. Surrexit e latibulis mos hic funestus, ex quo christiani nomen nationum fuerunt facti ac Episcopalis in conscientiam fratrum dominatus cristas erexit. Ex eo accidit, vt ei, qui viderentur Episcopis paululum

f) *Enchirid.* ad Laur. c. 109.

g) *Hom. de Ergastrim.* p. 32.

h) *Andreas Caesarenis Comm. in Apoc.* c. 17. p. 34. *Iobus Ludolfus in Hist.*

Aethiop. L. III. c. 5. n. 58. & in *Commentario* ad eam p. 355. *Bretewoodus in Scrutinio religionum* c. 12. p. 94.

lulum a tramite dogmatum recens vel olim receptorum deflexisse, poe-
 nis ciuilibus exponerentur. Exemplo sunt Theodosius Imperator &
 Valentinianus, qui Valentinianos omni in Romano solo conueniendi
 morandique facultate priuarunt i). Exemplo sunt edicta Imperato-
 rum, qui in codice Iustiniano L. I. tit. 1. & 5. potissimum exhibentur.
 De cetero primi Christiani adiungebant plerumque voci *adns* significa-
 tum ampliorem, ac notionem loci subterranei adiciebant verbo *de-*
scensus, quod saepius de statu morali, non physico, adhibetur, physice
 accepto. Latinos nonnunquam ad auia seduxit antiqua versio Italica
 seu Latina, cuius iam sub finem saeculi primi initia extiterunt, & ex
 qua non modica pars in *Vulgata* k) superstitat. Edidit Iosephus Blan-
 chinius in *Prolegomenis* ad Tomum IV. Anastasii Bibliothecarii huius-
 que Vitas Pontificum Romanorum *Psalterium cum canticis iuxta Vul-*
gatam antiquam latinam & Italam versionem, versibus prisco more di-
 stinctum l). Augustinus Italam ceteris praetulit m), quam tandem
 cum gemina S. Eusebii & Hieronymi translatione Iosephus Blanchini
 Romae n) 1743. fol. euulgauit. Vbi in ebraicis V. T. libris legitur
שְׁאוֹל, *scheol*, ibi Interpretes Alexandrini *adny* seu locum *adns* substitue-
 runt. Hos imitati sunt scriptores N. T. diuiniore. Interpres vetus
 Italus ibidem adhibuit voces *inferi* & *infera*, quibus vox *loci* seu *loca*
 adicienda est, vt sensus plene sibi constare videatur. Plerique lecto-
 rum crediderunt inde, in subterraneis locis animas beatorum ad Chri-
 sti vsque descensum, nisi vltra id tempus, detentas fuisse, licet eis ad-
 uersaretur locus Eccl. III, 18 o). Geruafius Tilberiensis adhuc p) si-
 num

i) Cod. Theod. tit. de haereticis leg. 65.

k) Gotti Cardinalis L. de V. R. C. & li-
 brorum, quibus innicitur Tom. II.
 c. 6 §. I. p. 125 sqq.

l) Sammlung von Alten und Neuen 1736.
 p. 313.

m) De *Doctrina christiana* XVIII, 43.

n) Gelehrte Leipziger Zeitungen 1743.
 p. 226. sqq.

o) Daserus de *Origine & Auctoritate*
punctorum Ebraeorum p. 42. sqq.

p) In *Ortibus Imperialibus* Decif. I. p. 897.
 Tom. I. Leibn.

num Abrahae de inferno terrestri seu subterraneo exposuit. Eadem opinio Caspari Schwencfeldio q) aliisque r) adrist. Nemo autem sibi persuadeat, velim, doctrinam, quae animas, a Christo e limbo patrum sursum ductas coelisque receptas, descensui eius ad inferos adiicit a primis christianis vniuersis pro vera & genuina reputatam fuisse. Origene excepto, Patres s) reliqui, animas omnes apud inferos vsque ad diem vltimi iudicii adseruari & restare, plerumque docuerunt. Legitur quidem in epistola Pseudo-Ignatii ad Trallianos c. 9. Christum solum ad inferos descendisse & cum multitudine rediisse. Legitur itidem in Thaddaei Apocryphis t), Christum descendisse solum & cum magno populo adscendisse. Verum salua res est. Thaddaei verba spectant ad descensum Christi e coelo, & ad reditionem, eodem institutam, pertinent. Exposuisse enim traditur Thaddaeus, quantum Iesus a Iudaeis perpeffus sit & quomodo in crucem actus, & κατέβη εἰς τὸν ᾅδην descenderit in Haden ac perreperit claustrum intergerinum, ab omni inde aeuo non disruptum (διέχρισε Φραγματὸν τὸν ἐξ αἰῶνος μὴ χιθεντα,) resurrexerit, mortuosque, qui multis olim a saeculis sepulti iacuerant, simul excitauerit & quomodo descenderit solus, adscenderit vero μετὰ πολλῶν ὄχλων πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ cum multo comitatu ad Patrem suum. Nihil hic de multitudine ex inferis reuocata & in coelos educta habetur. Ad reditionem Christi in coelos multus ille comitatus, & insignis illa multitudo, angelorum opinor, tendunt. Eodem spectat ille Pseudo-Ignatii locus. Descensus itaque donotat aduentum Christi in carnem, quando is adscensui in coelos e diametro opponitur. In epistolis Ignatii genuinis nihil eius rei de reditu Christi cum grandi multitudine legitur. Singularis ea est Cle-

q) P. I. ep. 69.

r) Th. Ittigi *Diss. de Nouis Fanaticorum Purgatorii* p. 29.

s) Petri Kingi *Historia Symboli Apostolici* c. 4. §. 18. sqq.

t) Apud Eusebium H. E. I, 13, p. 41. Ruffini versio: *Et mortuos suscitauit. Qui descendit quidem solus, adscendit autem cum grandi multitudine ad patrem suum.*

Clementis v) Alexandrini sententia, quae dicitur, Apostolos aequae Iesum τῶς ἐν ἁδῆς εὐαγγελιο imbuisse. Nobis in praefens suffecerit, intellexisse, Patres Christo tribuisse in sensu cum maxime proprio descensum ad inferos, & credidisse, animas a corpore per mortem seiunctas esse superstites, viuere cum conscientia sui, & iam sentire primitias sempiternae vel beatitatis vel pernicii.

§. XVI. Spiritum Sanctum esse diuinam personam seu Deum, Christiani primi publice professi sunt, eumque religiose inuocarunt, adorarunt, coluerunt. Iustinus Martyr intrepide de singulis suae aetatis christianis sic a) confessus fuit: *Nos hunc Deum Patrem, & hunc ipsum, qui ab eo venit, filium, & Spiritum propheticum, colimus & adoramus, σεβόμεθα καὶ προσκυνῶμεν.* Propheticum adpellauit eum, eo quod per prophetas V. T. locutus b) fuerat. Negauit ipse Iustinus c), filium Dei & Spiritum Sanctum esse res creatas vel earum numero habendas. Negauit idem d), filium & Spiritum sanctum esse patre, quantum ad ἐξουσίαν potentatum & potestatem adinet, minores vel inferiores. Addit idem: *Nobis in baptismi doctrina potestatisque virtute coniunctim unum Patris & Filii & Spiritus Sancti nomen traditum est. Quanam e) ratio & oratio asserere insitendo poterit, Filium & Spiritum diuinae beataeque naturae & essentiae, θείας ὑσίας καὶ μακαρίας, non esse? -- Patris & Filii & Sancti Spiritus eadem est essentia, τὸ τῆς ὑσίας τῶν τῶν. -- Huius, non creatae, naturae indicia sunt, esse dominatricem, & omni necessitate expertem, facientem ac valentem per potentiam & potestatem, quaecumque voluerit.* Quid euidentius & magis perspicue dici potest?

G

Athe-

v) *Syrom.* L. VI. p. 637. Colon. 1688. fol. Ita Clemens eis occurrere voluit, qui, doctrinam Dei antea ubique terrarum esse nuntiatam hominibus, negabant, siquidem ipse gratiam Dei vniuersalem adferebatur. Pag. 639.

a) *Apol.* II. p. 56. Colon. 1686. fol.

b) *Ap.* II, p. 72. 81. Athenagorae *Legatio pro Christianis* p. 10. sqq. ed. Colon. 1686. fol.

c) *Exposit.* fides p. 375. nisi haec sit a Iustino Siculo Saec. V. profecta.

d) Pag. 377.

e) Pag. 378.

Athenagoras in *Legatione pro Christianis* p. 11. 12. vnum Deum, Patrem Filium, & Spiritum Sanctum, τὴν τῶν τριῶν ἑνωσιν καὶ διαίρεσιν ἐν-
 μένων, *vnitatem horum & directionem eorum, qui vnitate iuncti sunt, praedicauit.* Tertullianus pariter Trinitatem veneratus est & in Libro aduersus Praxeam egregie propugnauit, licet personam vocauerit *gradum.* Accipe eius f) confessionem: *Oeconomiae sacramentum vnitatem in Trinitate disponit, tres dirigens, Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Tres autem non statu, sed gradu; nec substantia, sed forma; nec potestate sed specie: vnus autem substantiae (id est, essentiae), & vnus status & vnus potestatis: quia vnus Deus, ex quo & gradus isti & formae & species, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti deputantur.* Per formam videtur designasse habendi modum, & rationem possidendi diuinam naturam; per potestatem vero virtutem agendi. Origenes negauit g), Spiritum Sanctum Filio ratione essentiae, quam *Φύσιν* adpellat, inferiorem vel minorem esse. Polycarpus h) Filium aequae ac Spiritum Sanctum suprema religione & veneratione profectus est, mortem iamiam appetiturus. Quae quum ita sint, in confesso apud omnes esse debet, doctrinam nostram christianam eandem esse ac primae ecclesiae apostolicae & primorum christianorum, siquidem hi Deum trinum eumque *vnum* i) religiosissime coluerunt, creatorem
 ac

f) Aduersus Praxeam c. 2. p. 195. sqq. Paris. 1646. fol. Origenes To. II. in Iohannem p. 11: *Christus -- illud Verbum, quod cum Patre vnuerforum est Deus.* De Christo exponit id Io. I. 1. 2. 3. p. 54. sqq. Et addit. p. 56: *Nos, qui tres personarum (τρεῖς ὑπὸσώσεις), Patrem, & Filium aequae Spiritum Sanctum esse credimus, & ingentium nihil praeter Patrem nobis persuasimus; Spiritum Sanctum & is omnibus,*

quae a Patre per Christum condita sunt, & ordine iis omnibus (creatis) -- excellentiorem esse, ut prius & verum concedimus. & approbamus.

g) *Comment. in Iohannem* p. 57. To. II. ed. Colon. 1685. fol.

h) Eusebius H. E. IV. 15. p. 169. Conf. Irenaei confessio IV. 14. p. 215. I.

i) Minucius Felix in *Octauio* 18. §. 7.

§. Irenaeus I. 19.

ac gubernatorem mundi, qui sapientissime permittit k) mala ac angelorum in peccata lapsorum petulantiam coercet l), iustum sese ubique demonstrat, ac homines tandem mortuos iubet m) resurgere, fides sui cultoribus vitam aeternam impertit, eisque, qui ad finem vitae mali fuerunt, perniciem tribuit haud intermorigaturam n). Laudabantur Martyres, non colebantur religiose, donec Constantinus Maximus initia cultui Martyrum subministrabat, cuius in vita id subindicavit Eusebius, IV, 23. p. 63. sqq.

§. XVII. Primis christianis in laudibus ducitur, quod solum Deum trinum cultu adorationis & inuocationis profecuti sunt. Inter *latriam, dulum, & hyperdulum* nulla tum a) exstabat distinctio. Vfus orationis dominicae ubique b) vigeat. Irenaeus c) & Tertullianus d), immo Cyprianus e), testes locupletissimi sunt huius rei ac instituti sacri. Tertullianus dilucide f): *Quod colimus nos, Deus vnus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo quo iussit, ratione qua disposuit, virtute qua potuit, de nihilo expressit in ornamentum maiestatis suae.* Idem g): *Omnia & facta a Deo constat, & ex materia, non constat. -- Nihil inuenio factum, nisi*

G 2

ex

k) Tertullianus de *Fuga in Persecutione*. c. 2. p. 46. To. I. Opp.

l) Tertullianus l. c.

m) Tertulliani Liber de *Resurrectione carnis*. Athenagorae Liber de *Resurrectione mortuorum* p. 40. sqq. ed. Colon. 1686. f. ac *Legatio pro Christianis* p. 38. f. Theophilus ad Autolyicum L. I. p. 74. sqq. ed. 1686. fol. Colon.

n) Irenaeus I, 2. p. 20. III, 35. p. 195. sqq. IV, 46. p. 257. sqq. Iustinus *Apol. II*, p. 82.

a) Vigilantii ac Iuliani Imp. aetate fae-

culo IV. inualuit mos Martyras colendi.

b) Ven. Io. Georgi Walchi *Diff. de Vsu orationis dominicae apud veteres Christianos* in *Miscellaneis sacris* p. 58.

c) V, 17.

d) De *Oratione* c. 9. p. 512. To. III. Opp.

e) *Ep. 89. ad Hilarium* p. 407. & sub initium libri de *oratione dominica*. p. 99.

f) *Apol. getici* c. 17. p. 128. To. II.

g) In *Libro aduersus Hermogenem* c. 33. p. 230. To. III.

ex nihilo, quia quod factum inuenio, non fuisse cognosco. Idem adposi-
te h): Regula est fidei, vt profiteamur -- vnum omnino esse Deum nec
alium praeter mundi conditorem, qui vniuersa de nihilo produxerit. I-
dem Tertullianus in Orationem Dominicam i) commentatus est copio-
se, monens *) in limine, in patre filium simul inuocari. Nullis Chri-
stiani primi imaginibus religiosi k) vsi sunt. Imaginibus nulla pietas,
nullus honor, constitit. Primi, qui imaginibus in conuentibus dome-
sticis locum faciebant, erant Carpocratiani, homines, ab ecclesia ca-
tholica & apostolica disiuncti. Hi imagines Christi haud secus ac Ari-
stotelis, Orphei, & aliorum philosophorum in honore habuerunt. Si
veterem distinguendi capita apud Irenaeum sequimur, hoc sub finem
c. 24. libri primi *aduersus haereses* legitur l). Videtur tamen ibi non-
nihil excidisse. Quare recentioribus alia distinguendi ratio m) adri-
sit. Communicanda sunt verba ipsa cum lectore: *Gnosticos qui se vo-
cant, etiam imagines, quasdam quidem depictas, quasdam autem & de
reliqua materia fabricatas, habent, dicentes, formam Christi factam a
Pilato, illo tempore, quo fuit Iesus cum hominibus. Et has coronant, &
proponunt eas cum imaginibus mundi philosophorum, videlicet cum ima-
gine Pitagorae & Platonis & Aristotelis & reliquorum, & reliquam
obseruationem circa eas similiter, vt gentes, faciunt.* Epiphanius sua
hinc n) transcripsit. Adtigit hoc argumentum Augustinus, o) qui
imaginem Homeri superaddidit. A Gnosticis morem illum accepit Im-
perator Seuerus Alexander, quippe qui p) *matutinis horis in larario
suo (in quo & diuos Principes, sed optimos electos & animas sanctiores,*

iii

h) De Praescript. haeret. c. 10. p. 405.

i) Tom. III. Opp. p. 502. sqq.

*) c. 2. p. 504.

k) Inde manauit obiectio exterorum in
Christianos apud Minucium Felicem
c. 10. §. 2: *Cur nullas aras habens,
sepulchra nulla, nulla vota simulacra?*Conf. Tertullianus de Idololatria
c. 3. sqq.

l) Pag. 48. edit. Froben. 1560.

m) 1, 25. §. 6.

n) Haeresi XXXVII. §. 6.

o) De Haeresibus n. 7.

p) Lampridius c. 29.

in queis & Apollonium, &, quantum scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham, & Orpheum & huiuscemodi ceteros habebat ac maiorum effigies) rem diuinam faciebat. Nullas ea aetate Catholici habebant Christi imagines q). Statuam ab Haemorrhousa Pancade seu Caesareae Philippi in honorem Iesu positam fuisse, Eusebius quidem r) est auctor. At, eam fuisse cultu religioso adfectam a quoquam, haud memorauit. Accedit, quod in exponenda illa statua Eusebius se fefellit, quae Hadrianum Caesarem & Iudaeam, ad instar feminae ad genua eius aduolutae repraesentatam, probabiliter censenda est spectandum exhibuisse. Binis Dissertationibus B. Theodorus Hasaeus *de Statua Haemorrhousae* exposuit, adplaudentibus *Actis Eruditorum latinis* a. 1727. mense Sept. p. 426. Exstat Celeberrimi quondam Hasaei biga Dissertationum ornatius expolitarum in *Dissertationum ipsius Sylloge* p. 345. sqq. quae 1731. Bremae in forma prodiit octaua. Non erat pauperculae illi, vnde statuas adornaret, argentum, quippe quae vniuersas facultates suas in medicos impenderat. Marc. V. 26. Whitby ad h. l. id ipsum monuit & Guilielmus Reading ad Eusebii Historiam ecclesiasticam p. 343. idem sensit. Eos quos Galerius Maximianus iussit Christianos extinguere, ecclesiarum reuulsis foribus anno 305. *smalacrum Dei* quaesiuere s). Videtur imago corporis Christi, in crucem suffixi, designata, si Baluzio fides est. Copiosius de hoc argumento egit M. Iohannes Reiskius in *Exerc. historico-philologica de Imaginibus Christi Iesu*, Ienae 1671. 4. euulgata. Columbas christiani olim super altare, baptisterium, ambonem sacrum, alibique in templis collocarunt t), ex varia

G 3

q) Cel. Pauli Ernesti Jablonski in *Tr. de Origine imaginum vernacule scripto* & in *Exerc. de Alexandro Severo Imp. Romano, Christianorum sacris per Gnosticos imitato* §. 8. p. 66. Vol. IV. *Miscell. Lipsi. nou.* P. I.

r) VII. 18. Confer. I. A. Fabricii *To. III. Cod. pseudepigr.* p. 449. sqq.

s) Lactantius de *Moribus persecutorum* c. 12.

t) Io. Andr. Schmidii *Diff. de Columbis in ecclesia graeca & latina usitatis* Helmst. 1711. 4.

varia materia factas. Hic vero ritus iunior est saeculis primis, ac de-
 mum in *Basilii vita*, ab Amphilochio conscripta, u) memoratur. Ad-
 orationem columbae adiunxisse christianos, non legimus ante saeculum
 decimum. Crucis signum saeculo II. iam in catechesibus, baptismo,
 & omni fere conuersatione, fuit adhibitum x). At crucis signo nulla
 virtus fuit adtributa, nullus cultus accessit religiosus. Calumniam hanc
 repulit Tertullianus y) hunc maxime in modum: *Sed &, qui crucis nos
 religiosos putat, consecraneus erit noster, cum lignum aliquod propitiatur.*
 Auctor ad Nationes L. I. c. 12. eam obreclationem refellit. Mariam
 Deiparam ad finem saeculi XII. christiani omnes z) crediderunt in pec-
 cati insiti labe & conceptam & natam esse. Primorum christianorum
 nemo eam adorauit, licet ipsam quisque magni fecerit & memoriam e-
 ius infestare duxerit inhumanum ac turpe. Tertullianus circa annum
 208. a) dilucide: *Solus Deus sine peccato & solus sine peccato Christus,
 quia & Christus Deus.* Clemens Alexandrinus circa annum 198. sic b)
 scripsit: *Solum verbum est, in quod peccatum non cadit. Est enim pec-
 care natura omnibus innatum & commune.* Origenes haud secus sensit,
 perhibens c): *Solus meus Iesus, mundum ingressus, in matre non pollu-
 rus est.* Angelis sanctis cultum religiosum denegarunt primi christia-
 ni d), (quippe qui ab haereticis profectus e) est,) contenti ueneratione
 ciui-

u) Ex Editione Combefisii.

x) Tertullianus de *Corona* c. 3. p. 477.
 de *resurrectione* c. 8. *aduersus Mar-
 tionem* L. III. c. 22.

y) *Apologet.* c. 16. p. 116. To. II. Opp.
 Conf. Minucius Felix c. 12. §. 5.

z) Anton. Lampridius de *Superstitione
 vitanda* c. 24. p. 181. sqq. Medio-
 lani 1740. 4.

a) De *Anima* c. 41. p. 972. To. II.
 Opp.

b) In *Paedagogo* III, 12. p. 262. Confer.
strom. L. III. p. 468.

c) *Homil.* XII. in *Leuiticum*.

d) Origenes *contra Celsum* L. I. p. 10.
 L. V. p. 239. L. VIII. p. 386. Eu-
 febius *Praep. Euang.* VII, 15. p. 325.
Demonstr. Euang. L. III. p. 106.
 sqq. Cel. Iacobus *Ode de Angelis*
 sect. 9. c. 6. §. 1. sqq. p. 957. sqq.

e) Augustinus de *Haer.* c. 39. Prae-
 dicator de *Haeresibus* L. I. *Haer.*
 39. apud Sirmundum *Oper. Var.* To.
 I. p. 278.

ciuili, qua illos profecuti fuerunt. Simon Magus Angelos a suis coli & placari voluit, testibus Tertulliano f) & Epiphanio g). Ille: *Simonianae magiae disciplina, angelis seruiens, vique & ipsa inter idololatrias deputabatur.* Reliquiis Martyrum primi christiani nullos adfixerunt honores religiosos. Oblatio autem, defunctis facta, huc non spectat.

§. XVIII. Inesse singulis hominibus post Adami labem peccatum insitum, cui ad mortem usque sit repugnandum, eidem docuerunt. Nonnulla iam Patrum pronuntiata paulo ante adduxi. Complura exhibuit Ven. Ioannes Georgius Walchius in *Diss. de Historia doctrinae de Peccato Originis*, Miscellaneis sacris inserta p. 273. sqq. Luculentum est illud Cypriani pronuntiatum a): *Si etiam grauissimis delictoribus & in Deum multum ante peccantibus, quum postea crediderint, remissio peccatorum datur, & a baptismo atque a gratia nemo prohibetur, quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquae prima natiuitate contraxit.* Homines nasci carnem a carne, spiritui opposita, docet Clemens Alexandrinus b). Cypriani locus erat luculentus & rei congruus. At dabimus alium e Tertulliano, haud minus clarum, ita c) conformatum: *Omnis anima eo usque in Adam censetur, donec in Christo recensatur: tamdiu immunda, quamdiu recensatur: peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis societate.* Quid poterat clarius pronuntiari?

§. XIX. Diabolum corruptionis humanae a) auctorem esse, ac homi-

f) De *Pyaecriptionibus haeret.* c. 33. p. 431. Tom. III. Opp.

g) In *Panayo* haeref. 21. Sect. 4.

a) Epist. 59. p. 99. edit. Baluzii.

b) *Strom.* L. III. p. 468.

c) In *Libro de Anima* c. 40. p. 967. To.

H. Opp. De *Idololatria* c. 5. p. 22. Tom. III.

a) Tertullianus de *Fuga* c. 2. Iustinus *Apol.* II. p. 68. & in *Dial. cum Tryphone* p. 331.

homines nondum renatos subesse eiusdem suggestionibus & imperio, primi docebant Christiani, physicam tamen hominis indolem & partem Deo creatori ac moderatori vindicantes. Tertullianum b) cito ad testimonium, nihil horum omittentem, Africano tamen filo deletatum. Accipe, obsecro, eius verba: *Malum animae, praeter quod ex obuentu spiritus nequam superstruitur, ex originis vitio antecedit, naturale quodammodo. Nam naturae corruptio alia natura est, habens suum deum & patrem, ipsum & scilicet corruptionis auctorem (Satanam); ut tamen insit & bonum animae, illud principale, illud diuinum ac germanum, & proprie naturale. Quod enim a Deo est, non tam exstinguitur, quam obumbratur. Potest enim obumbrari, quia non est Deus; exstingui non potest, quia a Deo est. Itaque, sicut lumen aliquo obstaculo impeditum manet, sed non comparet, si tanta densitas obstaculi fuerit; ita & bonum in anima, a malo oppressum, pro qualitate eius aut in totum vacat, occultata luce, aut, qua datur, radiat, inuenta libertate. Sic pessimi & optimi quidam, nihilominus vnum omnes animae genus. Sic & in pessimis aliquid boni & in optimis nonnihil pessimi. Solus enim Deus sine peccato & solus homo sine peccato Christus, quia & Deus Christus. Sic & diuinitas animae in praesagia erumpit, ex bono priore; & conscientia in Dei testimonium prodit. Deus bonus, Deus videt, Deo commendo. Propterea nulla anima sine crimine, quia nulla sine boni semine. Proinde cum ad fidem peruenit reformata per secundam natiuitatem ex aqua & superna virtute, detracto corruptionis pristinae auleo, totam suam lucem conspicit. Excipitur enim a Spiritu sancto, sicut in pristina natiuitate a spiritu profano. Sequitur animam nubentem spiritui caro, ut dotale mancipium, & iam non animae famula, sed Spiritus. O beatum connubium, si non admiserit adulterium!* Mire displicuit haec christianorum sen-

b) De *Anima* c. 41. p. 972. sq. Conf. Irenaeus L. V. p. 295. Iustinus Martyr in *Quaest.* & *Respons.* ad *Ortho-*

doxos p. 398. Tertullianus de *Ani-*
ma c. 14. p. 791. Tom. II. Opp.

sententia cultoribus simulacrorum, quae hos pro mancipiis malorum
 geniorum reputabat hisque cruciatus sempiternos, nisi per aquam &
 Spiritum ipsi renascerentur, praenuntiabat. Ex eo videtur factum, ut Ro-
 mani, qui Christo nomen haud dederant, Christianis tribuerent c)
hostile odium aduersus omnes. Inde simul intelligitur, quam necessa-
 riam existimauerint Christiani primi eam, quae in baptismo peragitur
 genuino, regenerationem. Laudat eo sine Tertullianus d) verba
 Christi, Io. III, 5. perscripta, praedicatque dominicam definitionem, nisi
quis nascatur ex aqua & Spiritu, non ibit in regnum Dei, id est, non
erit sanctus. Eandem regenerationis necessitatem agnouit Irenaeus e).
 Regenerationis rationem ac radicem Irenaeus in redemptione Iesu de-
 fixit ac hinc salutem hominum duraturam deriuauit. Dabo Irenaei f)
 verba ipsa: *Christus - -, quando incarnatus & homo factus, longam*
hominum expositionem in se ipso recapitulauit, in compendio nobis salutem
praestans, ut, quod perdidimus in Adam, id est, secundum imaginem
& similitudinem Dei esse, hoc in Christo Iesu reciperemus. Quia enim
non erat impossibile, eum hominem, qui semel victus fuerat & elusus, per
obedientiam replasmare & obtinere brauium victoriae: iterum autem
impossibile erat, ut salutem perciperet, qui sub peccato ceciderat: vtraque
operatus est filius, verbum Dei existens, a patre descendens, dispensatio-
nem consummans salutis nostrae - - oportuerat enim g) mediatorem
Dei & hominum per suam ad utrosque domesticitatem, & amicitiam &
concordiam utrisque reducere, & facere, ut Deus assumeret hominem, &
homo se dederet Deo. Merita ac redemptionem Christi Irenaeus ceteri-
 que Christiani primi aestimarunt pretio gemino, respicientes tum ad
 Christi obedientiam, tum ad eius vicarias perpeffiones. Fructum vero
 huius

H

c) Ven. I. L. Moshemius in *Institutionibus hist. christianae maioribus Saec.*
 I. P. I. c. 5. §. 8. p. 119.
 d) De *Anima* c. 39. p. 96o.
 e) L. V. p. 295.
 f) III, 20. p. 181.
 g) p. 184. Confer IV, 37. p. 241.

huius redemptionis in baptismo ac regeneratione offerri, immo adplicari non repugnantibus, vno ore h) professi sunt. Confer Iustini Martyris *Apologiam* II. p. 94. & Tertullianum de *Baptismo* c. 5. p. 559. Tom. III. Opp. ac de *Pudicitia* c. 6. p. 676. Tom. I.

§. XX. Per haec Iesu promerita primi christiani salutem sibi esse partam, ac sese in eorum fructum intromitti per baptismum & fidem, pie existimariunt. Iustum fieri hominem per fidem, & electionem ad vitam aeternam inniti fidei nostrae, qua certi sumus de gratia Dei a) propter promerita Christi, primi christiani tradiderunt & vno ore professi sunt. Polycarpus b) docuit, *electos consequi vitam aeternam per fidem in tempore receptam*. Ignatius c) docuit, *se iustificari capere per Christum, per crucem eius, per eiusdem mortem & resurrectionem, fidemque, quae per Christum existat*. Clemens Alexandrinus d) docuit, fidem animo instillari per Spiritum sanctum hominique adferre id, quod *iustificationem* adpellamus. En ipsa verba: *Fides simul cum baptismo docetur a Spiritu sancto, siquidem Apostolus docuit* (Paulus), *ὅτι μία καθολικὴ τῆς ἐκκλησίας σωτηρία ἢ πίστις, vnicam eandemque vniuersalem hominis cuiuscunque salutem esse fidem, Dei vero & iusti & hominum amatoris aequalitatem & (κοινωνίαν) communionem esse eandem erga omnes.* - - *Lex fuit paedagogus noster ad Christum, ut ex fide iustificaremur.* Gratia itaque Dei est vniuersalis & ipse omnibus fidem offerri curat. Clemens paulo ante laudauerat illud Christi pronuntiatum: *Qui fiduciam collocat in Filium, habet vitam aeternam.* Designauit autem Clemens fidem, promissionibus Dei superstructam eis-

h) Clemens Alex. *Paedagog.* I, 12. pag. 133. *Admonit. ad gentes* p. 53. *Paedagog.* I, 6. p. 92. Tertullianus de *Pudicitia* c. 6. p. 676. T. I. Opp. Iustinus in *Dialogo cum Tryphone* p. 367.

a) Ignatius in *ep. ad Polycarpum* c. 2. &c.
b) In *ep. ad Philipp.* c. 5.
c) In *ep. ad Philadelph.* c. 8.
d) *Paedagog.* I, 6. p. 95. Conf. Irenaeus IV, 13. p. 213. 38. p. 246. sqq. 45. p. 256. 47. p. 272. 72. p. 283.

eisque inhaerentem. Ipse sic dilucide e): *Vbi fides, ibi promissio; perfectio autem promissionis est requies.* Docuit idem, homines nequamquam ex operibus iustificari, nec opera, si fidei sumus expertes, quicquam ad salutem mentium valere, vel reddere quemquam Deo gratum iustumque. Accipe denuo verba ipsa f): *Abraham non ex operibus iustificatus est, sed ex fide.* Nihil ergo eis post finem vitae proderit, etiamsi nunc recte operentur, nisi fidem habeant. Idem damnat repudiatque fidem carbonariam, & mortuam seu sola noticia capitum fidei contra animae dotes spirituales constantem, ita differens g): *Neque est cognitio sine fide, neque fides sine cognitione.* Libet praeterea loculos Patrum aliorum tentare ob doctrinae grauitatem. Commodum succurrit Irenaeus, qui h) docuit suos ita: *Fides, quae est ad Deum, iustificat hominem.* Alibi: *Sicut i) in filium fidem nostram dirigimus, ita & in patrem dilectionem firmam & immobilem habere debemus.* Alibi k): *Eapropter dominus in ea, quae sunt sub terra, descendit, euangelizans & illis aduentum suum, remissam peccatorum existentem his, qui credunt in eum.* Crediderunt autem in eum omnes, qui sperabant in eum, id est, qui aduentum eius praenuntiauerunt & dispositionibus eius seruiuerunt, iusti & prophetae & patriarchae, quibus similiter, vt nobis, remisit peccata. Tetigimus iam antea opinionem, quam Irenaeus hic intexuit, & quam Patres nonnulli repudiauerunt. Meritis suis pretium nullum posuit Ignatius. En eius l) pronuntiatum prorsus aureum: *Si Deus nos aestimauerit secundum ea, quae facimus, perimus.* Idem requirit m) a christianis fidem, non mortuam sterilem, sed caritatis comitem.

H 2

e) Οὐ ἡ πίστις, ἐν ταῦθα ἡ ἐπαγγελία, τελείωσις δὲ ἐπαγγελίας, ἢ ἀνάπαυσις.

f) Strom. I, p. 288.

g) Strom. V, p. 544.

h) IV, 13, p. 213.

i) IV, 14.

k) IV, 45, p. 255.

l) Ep. ad Magnesianos c. 10.

m) Ep. ad Trallianos c. 8, ad Ephesos c. 9, ad Magnesianos c. 4.

mitem. Nec desisterunt Patres n) monere, legem moralem haud esse extinctam, neque christianis a studio virtutum esse vacandum. Liceat autem hoc etiam addere, non superesse scripta doctorum, tribus faeculis prioribus concinnata, quibus doctrina, de iustificatione inscribi solita, ex professo tractetur. Clemens Alexandrinus o) patresque eum p) consecuti, quorum monumenta exstant litteraria, saepius ad alia festinantes de hoc argumento nec luculentissime semper nec ubique sat circumspicte verba fecerunt. Plures tamen, quam par erat, maculas Clementi exprobrauit Dionysius Petavius, quem Galli ipsi Arianismo occultiore tradunt laborasse. In eos enim Dionysius erat inclementior Patres, qui diuinitatem Christi sempiternam solidius clariorque ceteris professi fuerant. Dedit Iesuitam illum Nicolaus Nourry depexum, ac Clementi Alexandrino pro aequitate sua tulit q) superpetias, laude maxima dignas. De reliquo non omittendum, Patres primos per *liberum arbitrium* designasse nonnisi τὸ ἀνεξέσσιον r), non vero vim per sese, citra gratiam Dei, sancte agendi vel eam capeffendi. Recuperari posse gratiam illam ab Apostatis, docuit Tertullianus de *Pudicitia* c. 9.

§. XXI. Sed ad alia iam progredimur. Patere hominibus aditum ad gratiam Dei ac usum promeritorum Christi per baptismum, docuerunt ac re ipsa comprobarunt christiani primi. Adtigi iam (§. 16.) potiora. Patres primi illa Christi verba, Io. III, 5. memorata, & ad regenerationem ex aqua & Spiritu spectantia, de baptismo exposuerunt a), ac eo ipso, baptismo inesse aditum ad hereditatem vitae aeternae,

- n) Tertullianus *Apolog.* c. 45. de *Pudicitia* c. 6.
 o) Ven. Io. Georg. Walchi *Diff. de Clemente Alexandrino eiusque erroribus* c. 2. Sect. 2. §. 13.
 p) Martinus Chemnitius in *Locis Theolog.* P. II. p. 224.

- q) In *Adparatu ad Bibliothecam maximam Patrum* Tom. I. p. 953. sqq.
 r) Tertullianus de *Anima* c. 21. p. 831. Iustinus M. *Apol.* II. p. 30.
 a) Conf. Cel. G. L. Oederus in *Annotationibus ad Catechesin Raconiensem*, p. 542. sqq. Iustinus Martyr *Apol.* II. p. 94. Colon. 1686. fol.

nae, ostenderunt. Iustinus Martyr b) *baptisma, quod solum lustrare atque mundare potest poenitentiam agentes, vocat aquam vitae.* In eo homines per Christum renouabantur, adducti ad locum, vbi aqua erat, qua merfi regenerabantur inuocato Dei triunius nomine c). Tertullianus, *Baptismi arbiter, superuenturo Spiritui sancto vias dirigit ablutione delictorum, quam fides impetrat, obsignata in Patre, Filio, & Spiritu sancto.* Nam si in tribus testibus stabit omne verbum, quanto magis, dum habemus per benedictionem eosdem arbitros fidei, quos & sponsores salutis, sufficit ad fiduciam spei nostrae etiam numerus nominum diuinorum. Baptismus Iohannis a baptifino Apostolico haud f) differbat. Infantes & paruuli aquis lustrati sunt aequae g) ac adulti, licet Tertullianus, ad Montanistas dilapsus, contra vsu communem alibi h) fuerit, vt paruuli adolecerent prius, donec, quo veniant, doceantur. Origenis locus in *Commentario ad Rom. VI, 5.* luculentus est i), in quo haec leguntur: *Pro hoc & ecclesia ab apostolis traditionem suscepit, etiam paruulis baptismum dare. Sciebant etiam illi, quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorum, quia essent in omnibus genuinae sordes peccati, quae per aquam & Spiritum abluui deberent.* Idem alibi distincte: *Paruuli baptizabantur in remissionem peccatorum. quorum peccatorum? vel quo tempore peccauerunt? aut quo modo potest vlla lauari in paruulis ratio subsistere? nisi iuxta illum sensum, de quo paullo ante diximus: nullus mundus a sorde; nec si vnus diei quidem fuerit vitae super terram: & quia per baptismi sacramentum natiuitatis sordes*

H 3

depo-

b) In *Dialogo cum Tryphone Iudaeo* p. 231.

c) Iustinus *Apol. II.* p. 93. sqq.

d) De *corona militis* c. 3. p. 477. T. III.

e) De *Baptismo* c. 6. p. 560.

f) Tertullianus de *Baptismo* c. 11. p. 267. sqq. Tom. III. Opp.

g) Cyprianus *ep. 59.* Irenaeus II, 39.

h) De *Baptismo* c. 18. p. 579.

i) *Explanationum in Epist. ad Romanos* p. 427. P. II. L. V. c. 6. Operum Origenis latinorum, Basil. 1536. fol. editorum.

*) Part. II. Opp. lat. *hom. in Lucam* p. 265.

deponuntur, propterea baptizantur & parvuli. Clinici, in carcere detenti, aliique, qui ad flumina & lacus deduci haud poterant, baptizati sunt k) eo more, qui inde ex saeculo XIII, viget. Urgente necessitate baptizabant laici, licet mulieres voluerit Tertullianus l) ab hisce muniis exclusas. De Paedobaptismo solide exposuerunt Ernestus Salomo Cyprianus in *Historia Paedobaptismi* a. 1706. edita, Ioannes Fridericus Mayerus in *Dissertat. de Paedobaptismo apostolicis temporibus coaevu*, a. 1708. euulgata, Cel. Ioannes Franciscus Buddaeus aduersus Antonium van Dalen & in *instit. theol. dogmat.* VII §. 6. p. 1456. Ven. Ioannes Georgius Walchius m), aliique n). Manus baptizato imponebantur ab episcopo vel presbytero o). Haec actio vocabatur *confirmatio*. Aliam confirmationem primi christiani haud agnouerunt. De ritibus praeterea nihil in praefens commentari libet. Tertullianus praecipuos exposuit *de corona militis* c. 3. p. 477. Tom. III. Opp.

§. XXII. Quid primi christiani de sacra coena senserint, id nunc adiungere operae pretium videretur. Primo quidem vtraque species symboli eucharistici sacraei vniuersis christianis a) fuit praebita, ne Pontificiis quidem b) repugnantibus vel abnuentibus, qui tamen, Gelasio Pontifice Romano inuito c), calicem eucharisticum consecratum laicis in

k) Io. Andr. Bossi *Diff. de Clinicis Veteris Ecclesiae* Ien. 1657, 4.

l) *De Baptismo* c. 19. *De velandis virginibus* c. 9. de *Prascript.* c. 41.

m) In *Exercitatione de Historia paedobaptismi quatuor priorum saeculorum* in *Miscellaneous sacris* L. III. p. 487. sqq.

n) Buddaeus in *Isagoge* II, 7. p. 1363. sqq. C. M. Pfaffius *Introd. in historiam theol. liter.* P. II. L. III. p. 358. sqq.

o) Tertullianus *de Baptismo* c. 8. p. 561. Tom. III.

a) Iustinus Martyr *Apol.* vulgo II, p. 98. Colon. 1636. fol. Tertullianus *de Resurr.* c. 8. Iohannes Dallaeus *de Cultibus relig. Latinorum* V, 7.

b) *Concilium Constant.* apud Harduinum Tom. VIII. Conciliorum col. 381. *Tridentinum* apud eundem Tom. X. col. 120. Ioannes Bona *Liturgicarum Opp.* II, 18. p. 365. Ioannes Mabillon *Commentario in Ordinem Romanum* p. 61.

c) In *Iure canonico Diss.* II, de *consecrat.* c. 12.

concilio Constantiensi & Tridentino subdixerunt. *Solis christianissimis Galliae Regibus ob ingentia ipsorum merita erga sanctam sedem facta est potestas a Clemente VI. communicandi sub utraque specie d). Saeculo iam tertio infantibus post baptismum eucharistia etiam data fuit e) ob Io. VI, 53. quae illis deneganda fuisset ob 1 Cor. XI, 28. Conferenda hic est Petri Zornii, qui nuper Berolini obiit, *Historia Eucharistiae Infantium*, Berolini a. 1736. 8. in lucem emissâ, ac in *Nouis Eruditorum Actis* laudata a. 1742. Jul. p. 425. sqq. nec non in *Actis Eruditorum germanicis* P. 214. art. I. Quaeritur autem merito, an primi Christiani crediderint, corpus & sanguinem Christi in sacra coena percipi, dum accipiunt edentes & bibentes? tam panem quam vinum, vsibus eucharisticis dicatum? Exhibebo loca & testimonia doctorum, antequam argumenta inde componam, ne lectoribus videar imperaturus. Ignatius f) fratres ad concordiam exhortaturus, hanc adhibet argumentationem: *Cum una sit caro Domini I. C. & unus calix in unitatem sanguinis ipsius* - - - Iustinus Martyr in Apologia vulgo secunda seu altera p. 97. sqq. persequitur ordinem, quo Eucharistia in prima ecclesia fuit distributa ac excepta, hunc in modum: *Precibus finitis, mutuis nos inuicem osculis salutamus. Deinde ei, qui fratribus praest, offertur panis & poculum aquae ac vini. Quibus ille acceptis laudem & gloriam rerum vniuersarum Patri per nomen Filii & Spiritus Sancti offert; & eucharistiam seu gratiarum actionem pro eo, quod nos donis suis hisce dignatus sit, prolixè exsequitur. Atque, ubi ille preces & gratiarum actiones absoluit, populus, qui adest, omnis fausta approbatione acclamat, dicens Amen. Praesidens vero, postquam gratiarum actionem perfecit, & populus vniuersus adprecatione laeta eam comprobauit, qui apud nos vocantur diaconi, distribuunt unicuique praesentium, ut participet eum, in quo gratiae**

d) Iesuita Petra sancta in *Nouis ad epistolam Melinaei ad Baluacum* p. 47. Antwerp. 1634.

e) Irenaeus IV, 34.

f) *Ep. ad Philadelph.* c. 4. Conf. Tertullianus de *Iudiciis* c. 9. p. 705.

riae actae sunt, panem, vinum & aquam, & ad absentes perferunt. Porro alimentum hoc apud nos adpellatur Eucharistia, quod nulli alii participare licitum est, nisi, veram esse doctrinam nostram, credenti, & lauacro propter remissionem peccatorum & ad generationem abluto, & ita, vt Christus tradidit, viuenti. Non enim, vt communem panem neque communem potum, ista sumimus; sed quemadmodum per verbum Dei caro factus Iesus Christus seruator noster, & carnem & sanguinem salutis nostrae causa habuit, ad eundem modum etiam, in qua per preces Verbi eius, ab ipso profecti, gratiae sunt actae, alimoniam, vnde sanguis & caro nostra per mutationem (κατὰ μεταβολὴν) aluntur, incarnati Iesu carnem & sanguinem esse, docti sumus. Nam Apostoli - - tradiderunt - - eum pane accepto dixisse: - - Hoc est corpus meum; & poculo similiter accepto, & gratis actis, dixisse: Hic est sanguis meus: ac solis ipsis ea tradidisse. Vocem μεταβολὴν, μεταμορφωσιν, μεταποίησιν, mutationem, adhibuerunt Iustinus, Cyrillus Hierosolymitanus, Gregorius Nyssenus, alii. Nullatenus designatur per eam *transsubstantiatio*, primis quippe christianis inaudita & insolita. Indicatur mutatio accidentalis, qua panis merus & communis vsui consecratur sacro, ac in eo iunctus vnitusque redditur cum corpore Christi, & vinum simul destinatur sanguinis vnitioni seu coniunctioni, siquidem doctores primorum saeculorum de pane vinoque consecrato plerumque haud aliter ac de pane adhuc obuio ac de vino residuo & perdurante*) locuti sunt. Copiosius haec exposuit Ven. Ioannes Georgius Walchius in *Diss. de Historia Transsubstantiationis Pontificiae* §. 4. p. 209. in suis *Miscellaneis* sacris. Philippi Melancthonis *Sententiae veterum de Coena Domini Wittebergae* 1530. 8. euulgatae sunt. Elogio praeterea digna est B. Ioannis Francisci Buddei *Dissertatio, Ioanni Ernesto Grabio opposita, qua euincitur, Clementem Romanum atque Irenaeum non fauere Missae Pontificiae*, Ienae 1705. 4. publicata. Refert Ignatius g), haereticos quosdam

*) Eusebius *Hist. Eccl.* VI, 43. p. 315.g) *Ep. ad Smyrnaeos* c. 7.

dam ab Eucharistia abstinuisse, eo quod, eam esse carnem pro nobis passam, negarent. Repetiit id inde Theodoretus h). An vero corpus Christi in coelis adhuc sanguine est praeditum? Augustinus videtur dubitasse. Paulus vero adfirmavit Ebr. IX, 12. 24. 25. Ignatius dilucide i): *Ego eum & post resurrectionem in carne novi & credo esse*. Eadem sententia fedit Irenaeo, cuius doctrinam exhibere iuvat. En eam k): *Qui est a terra panis, percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & coelesti*. Et paulo ante: *Quomodo constabit eis, eum panem, in quo gratiae actae sunt, corpus esse domini sui & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant?* Ad sensum spiritualem in hac causa prouocauit Hieronymus l), qui tamen nonnisi in vere piis sese prodat. Facite nunc iudicium, Lectores, an primi christiani nobiscum consenserint in doctrina de reali praesentia corporis & sanguinis Christi eucharistica, nec ne? De reliquo ignorabant christiani primi idolatriam m), podolatriam, confessionem n) auricularem. Latrariam a Pontificiis o) soli Deo tribuendam censerunt, ignorat nemo. Panis primorum christianorum eucharisticus saeculo iam quarto cruce fuit signatus.

I

h) In *Dial.* T. IV. Opp. p. 188. sqq.

i) *Ep. ad Smyrneneses* c. 3.

k) IV, 34. p. 238. Conf. L. V. p. 295. sqq.

l) Fabricii *Bibliotheca graeca* Vol. VIII. p. 381.

m) Tertullianus de *Idololatria* c. 3. p. 8. sqq. To. III.

n) Io. Dallaeus de *Confessione auriculari* III, 3. 4. Poenitentiae ecclesiasticae ritus ita tulit, ut poenitentes caris Dei adgenicularentur, caligas fratrum detergerent, volutando vestigia eorum lamberent, ac genua derinerent, teste Tertulliano de *poenitentia* c. 9. p. 466. T. III, ac in *Libro de*

Pudicitia c. 5. p. 665. T. I. Frustra inde Baronius in *Annalibus* ad a. 206. exculpere conatur osculationem pedum Pontificalium. *Satisfactiones* olim non ad Deum, sed ad Ecclesiam, pertinuerunt, ne haec videretur delicta atrocita adprobare. Consentit Martinus Chemnitius in *Examine concilii Trident.* P. II, p. 398.

o) Fr. Iosephus Maria Platina in *Praelectionibus theologicis de Angelis & de Daemonibus* Bonon. 1740. 4. Diff. XVI. p. 219. Augustinus *contra Faustum Manichaeum* XX, 21.

gnatus. Temporis successu is figuris pulchrioribus, oculosque delectantibus magis, ornatus est ac passim varie decoratus. Exhibuerunt has figuras Cel. quondam Philippus Iulius Rehtmeierus p), Caspar Caluoer q), Michaël Heineccius r), Franciscus Berlendi s), ex quo rariores earum in *Noua Acta Eruditorum* t) transferenda curauit, P. Nouarinus u), Edmundus Martene x), aliique. Eucharisticus primorum christianorum calix repraesentauit y) picturam Christi pastoris, in humeris ouem perditam reportantis. Panem eucharisticum homines pii ac sacram coenam vñibus sacris adhibentes manibus suis prehensum ori z) admouere soliti erant. His epulis diuinis, hoc conuiuio coelesti, christiani, aduersus Satanam crebrasque hostium insectationes singulis fere diebus a) sese armarunt. Sacrificium proprie dictum in coena sacra exhiberi, primi christiani b) negarunt, quippe qui norant, sacrificia vniuersa iudaica vnico Christi sacrificio eoque non iterando fuisse sublata, sacrificia autem christianorum esse tantummodo spiritua- lia, poenitentiae nimirum, laudum Dei, ac sui ad voluntatem Christi sanctae conformationis. Tertullianus c) dictum Malachiae I, ii. ita ex-
po-

- p) In *Diss. de Oblatis Eucharisticis* praeside Ioanne And. Schmidio habita Helmstadii 1702. 4.
 q) In *Rituale ecclesiastico* To. I. p. 595.
 r) *Abbildung der alten und neuen Griechischen Kirche* P. III. c. 5. p. 318.
 s) *Delle Oblazioni all' Altare*, in Venezia 1733. 4. P. I. §. 8. fgg.
 t) Mensē Jul. 1736. Tab. VI.
 u) *De Agno eucharistico* V, 69. 70. 71. 77.
 x) *De Ritibus* L. I. p. 318. fgg. p. 382. fgg.
 y) Tertullianus de *Pudicitia* c. 6. p. 684. To. I. Opp.
 z) Tertullianus de *Idololatria* c. 7. p. 32. To. III. Opp. Clemens Al. *Sr.* p. 271.
 a) Tertullianus ad *Voerem* L. II. c. 8.

Cyprianus L. I. ep. 2: *Sacerdotes, qui sacrificia Dei quotidie celebramus, hostias Deo et victimas praeparamus. - - Idoneus esse non potest ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad praelium; et mens deficit, quam non recepta Eucharistia erigit ac accendit. - - Quomodo docemus aut prostramus eos in confessione nominis, nominis Iesu sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?*

- b) Iustinus in *Dialogo cum Tryphone Iudaeo* p. 345.
 c) Tertullianus *aduersus Iudaeos* c. 5. p. 348. fgg. To. III. Opp. Clemens Alex. *Sermon.* VII, p. 717. VI, p. 613.

posuit: *De spiritualibus sacrificiis Deus addit, dicens: Et in omni loco sacrificia munda offerentur nomini meo, dicit Dominus.* Hisce sacrificiis spiritualibus inferuit Iustinus Martyr etiam celebrationem sacrae coenae. Sic enim in Dialogo cum Tryphone Iudaeo p. 260. locum illum Malachiae exposuit: *De nostris, gentium, quae in omni loco offeruntur, sacrificiis, hoc est, pane eucharistiae & poculo similiter eucharistiae, iam tum Deus locutus praedixit, nos quidem laudibus celebrare nomen eius, vos vero Iudaeos profanare.* Utraque autem haec species eucharistica a Patribus dicta fuit sacrificium & oblatio, eo quod eam christiani inter alia benignitatis suae documenta in ecclesiam contulerant, quae vñbus sacris, aliis ecclesiae doctoribus, ac solandae fratrum penuriae, erant accommodata. Et ob pauperes quidem subleuandos praeterea ipsi *arcam eleemosynariam* d) solebant adhibere, intra quam colligebantur nummi immitti, qui totidem beneficentiae sacrificia referebant. Iustinus Martyr enim perspicue & euidenter ibidem p. 240. fatetur: *Deus sacrificia, de proprie sic dictis differit, a nobis non recipit, neque olim, penuria laborans, haec vobis Iudaeis praecepit, sed propter delicta vestra.* Iustinus Martyr adiunxit ea sacri codicis, quibus de sacrificiis spiritualibus agitur, loca, ne dubitemus, de his omnino ipsum expositurum fuisse sacrificiis. Ipse christianos ac pios vniuersos appellat *Dei sacerdotes* & ab his omnibus sacrificia illa, panem & calicem eucharisticum, offerri docet. Eius in Dialogo cum Tryphone Iudaeo p. 344. haec sunt verba, in latinum a Pontificio viro erudito conuersa: *Nos per Iesu nomen, velut vnus homo vniuersi, in opificem rerum cunctarum credimus, olim impura imbuti vestimenta, id est, peccata; per nomen primogeniti filii ipsius eis exuti, verbo nunc vocationis eius tamquam igne inflammati, vere sacerdotale genus Dei *) sumus (ἀρχιερατικὸν τὸ ἀληθινὸν γένος ἐσμεν τῷ Θεῷ), prout & Deus ipse restatur, perhibens, Nos quouis loco*

I 2

d) Tertullianus in *Apologet.* c. 39. p. 292. To. II. Opp.

*) Ies. LXVI, 21. Apoc. I, 6. 1 Petr. II, 9. Iac. II, 8. Clem. Al. *Adm. ad Gentes.* p. 75.

in nationibus victimas sibi placitas & mundas offerre. A nemine sane Deus hostias (θυσίας) accipit, nisi a sacerdotibus suis. Vniuersos igitur, qui per nomen istius sacrificia offerunt e), quae Iesus Christus tradidit fieri, hoc est, in eucharistia panis & calicis sacrificia, quae in loco omni a Christianis fiunt, praeuertens (antea deligens) Deus probatos sibi esse testatur. Quae autem a vobis Iudaeis & vestris illis sacerdotibus offeruntur, renuendo abiicit, inquit: Et sacrificia vestra non suscipiam ex manibus vestris. Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur in gentibus. Vos autem profanatis illud. Addit: Preces & gratiarum actiones, quae ab aptis dignisque peraguntur, perfecta sunt sola & complacita (ευάγεστοι) Deo sacrificia. Haec omnino sola etiam Christiani didicerunt peragere, & quidem in recordatione nutrimenti ipsorum aridi iuxta ac liquidi, in qua instituitur mentio perpeffionis, quam tolerauit δι' αὐτῆς suapte vi ὁ Θεὸς τῆς Θεῆς ille Deus Dei (filius). Praesto iam est causa, cur primi christiani epulas eucharisticas appellauerint sacrificia. Notum enim est illud eiusdem Iustini ex Apologia II. p. 60. pronuntiatum: Nos igitur, qui quidem athei dicimur, nec tamen sumus, conditorem huius vniuersi religiose colimus, haud indigum sanguinis multi vel libaminum & suffimentorum, ut edocti sumus, tradentes, ipsum ratione precum & gratiarum actionis, quae omnia offerre pro viribus contendimus, laudamus, solum hunc honorem ipso dignum ex institutione aliorum existimantes. Opponit Iustinus sacrificia precum & gratiarum actionis christiana sacrificiis eorum, qui a religione christiana erant

e) Legitur in Graeco: Πάντας ἐν διὰ τῆς ὀνόματος τῆς θυσίας, ἃς παρέδωκεν Ἰησοῦς, ὁ Χριστός γίνεσθαι -- προλαβὼν ὁ Θεὸς μάθουρῃ εὐαρέστῃς ὑπάραχεν αὐτῷ. Facile est intellectu, librarii

naeuum hic irrepsisse. Omnia sunt salua, si ita legeris: Πάντως ἐν τῶς διὰ τῆς ὀνόματος τῆς θυσίας -- Confer de loco hoc Iustini III. Iustinum Henningum Boehmerum in *Diff. Iuris ecclesiastici antiqui* X. §. 3. p. 489. 199. ed. 3. Hal. 1729. 8.

erant alieni. Irenaeus, postquam docuerat, Deum sacrificia laudis, poenitentiae, & misericordiae expetere, & haec esse foederis noui ac christianorum ornamenta, subdidit & adiecit f) haec: *Iesus, suis discipulis dans consilium primitias deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi nec ingrati sunt, eum, qui ex creatura g) panis est, accepit, & gratias egit, dicens, Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quae est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam ecclesia ab apostolis accipiens in uniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis praestat primitias suorum munerum in nouo testamento.* Laudat deinde complementum vaticinii, quod Mal. I, n. habetur. Irenaeo res est cum oblatione primitiarum, oblatione rerum creatarum, oblatione munerum. De oblatione corporis Christi ipse prorsus tacet. Patres trium primorum saeculorum nihil de hac memorant, teste ipso Ill. Scipione Maffei h). Irenaeum huic oblationi obstare, contendit i) Cel. Christophorus Matthias Pfaffius. Oblatio ab Irenaeo vocatur *noua*, quia instituto nouo Iesu Christi adhaerebat & habitudine noua gaudere coeperat. Sacrificium & mactatio noua in sacra coena si fusciperetur, Christus denuo in ea mactaretur & moreretur. Quod ipsum fieri, primi christiani negarunt, qui Christum, semel in vitam regressum, perpetuo viuere docuerunt, licet crediderint k), christia-

I 3 nos

f) *Aduersus Haereses* IV, 32. p. 235.

g) Tertullianus *aduersus Iudaeos* c. II. p. 371. To. III. Opp. *panem Christus corpus suum adpellat.* Idem in *Libro de Orat.* c. 6. *Corpus christi in pane censetur.* Conf. *Fundamenta sanctae doctrinae de vera & substantiiali praesentia, exhibitione & sumptione corporis & sanguinis Domini in Coena, repetitae a M. Chemnitio* Ienae 1570. 8.

h) *Giornale de' letterati d'Italia* T. XVI. art. IV. p. 226. sqq.

i) In *Fragmentis anecdotorum S. Irenaei*, Hag. Com. 1715. 4. & in *Diss. apologetica de Fragmentis Irenaei anecdotis deque oblatione & consecratione veterum eucharistica aduersus virum Ill. Scipionem Maffei*, Turingae 1718. 4. nec non in *Diss. de Oblatione veterum eucharistica.*

k) Iustinus Martyr in *Quaest. & Respons. ad orthodoxos* p. 417. Clemens Alex. *Paedagog.* II. p. 151.

nos in sacra coena vesci carne dominica, conscientias piorum purgante. Edmundus Albertini, Pontificius, ipsum Cardinalem Perronium fatentem inducit l), *Christum sub ratione formali mactati & mortui in sacramento eucharistiae non contineri, sed tantum repraesentari*, ideoque ibi memoriam & imaginem sacrificii exhiberi, non sacrificium ipsum, proprie dictum. Videtur quidem Clemens Romanus m) eucharistiam adpellare sacrificium. At Ill. Ioannes Henningus Boehmerus n), locum Clementinum de sacrificiis Iudaeorum & hierarchia Iudaica, non christiana, capiendum & intelligendum esse, solide ostendit. Saeculo autem quarto ac sequentibus Patres, corpus sanguinemque Christi in eucharistia offerri, docuerunt complures. Vtitur ecclesia Romana adhuc Canone Missae Gregoriano. Hic vero, qui etiam egregias preces ex antiquissimis liturgiis maximam partem complectitur, sacrificium Missaticum ac transubstantiationem penitus iugulat, nec, nisi praesentiam corporis sanguinisque Christi eucharisticam, in vsu demum sese exserentem, clarissime demonstrat, testibus Iacobo Basnagio o), Iohanne Aymonio, olim Protonotario Apostolico p), aliisque. Praesentiam illi veteres christiani fere iam saeculo II. coniungi putarunt cum precibus & inuocatione Spiritus Sancti. Liturgiae enim vetustissimae indicant, praemissis institutionis eucharisticae verbis demum orari Deum, vt mittat Spiritum suum sanctum ac faciat panem corpus Christi & vinum sanguinem Christi. Consulenda hoc loco est *Liturgiarum Orientalium Collectio*, quam Parisiis hoc saeculo publicatam esse, nemo facile ignorat. Adsentitur nobis quoque editor earum

Euse-

l) De Sacramento Eucharistiae L. II. p. 335. Consentiunt Petrus Lombardus L. IV. *Sentent. dist. 12. lit. G.* & Thomas Aquinas in *Summa* P. III. *qu. 83. art. I.*
 m) *Epist. I. §. 40.*

n) In *Dissertationibus iuris ecclesiastici antiqui* p. 58. 308. 327. sqq.
 o) H. E. XVI, II.
 p) *Metamorphoses de la Religion Romaine*, à la Haye 1700. 12. p. 228. sqq.

Eusebius Renaudotius q), summus acerrimusque olim doctrinae Romanae defensor. Ambrosii illa r) sunt luculenta: *Nos, quotiescunque sacramenta sumimus, quae per sacrae orationis (ἐπιλήσεως) mysterium in carnem transfigurantur & sanguinem, mortem Domini annuntiamus.* Obiiciebant simulacrorum cultores christianis primis epulas Thyestæas s), inhumanos cibos t), infanticidia, eo quod, christianos vesci corpore ac frui sanguine eius, qui est Deus, per rumores inaudierant. Primi christiani templis carebant, rati, totum mundum Dei esse templum ac praecipue hominis mentem u), animasque piorum esse Christi & Spiritus Sancti x) templa. Conueniebant ipsi *stato die* y) *ante lucem.* Tertullianus conuentus hosce vocauit *congregationes* z) *nocturnas.* Et has quidem extranei christianis vertebant vitio a) ac per probrum obiectabant. Communio eucharistica *sub vtraque* in templis celebrabatur, quam primum christiani saeculo tertio, imperante Seuero Alexandro, ea, teste b) Lampridio, in publico extruere coepissent. Eam saeculo nono aequae ac eucharistiam infantum viguisse, testis est Flaccus Alcuinus c). Posteriores reprehendere noluerunt Patres conscripti Tridentini d), licet, eam esse necessariam, inficiarentur. Imperantibus Aureliano ac Gallieno, christiani primi aedes sacras publicas coeperunt habere e) complures. Maximianus Herculius,

cru-

q) In *Comment. ad Liturgiam Copticam* Basili p. 243.
 r) *De fide* IV, 5.
 s) Christiani Kortholsti *Paganus Obtricator.* c. 10. p. 405. sq. Athenagoras in *Legatione* p. 4.
 t) Minucius Felix in *Ostasio* c. 8. §. 4.
 u) *Idem* c. 31. §. 1. 2. Clemens Alex. *Str.* VII, p. 748.
 x) Iustinus Martyr in *Dial. cum Tryphone Iudaeo* p. 258. Lactantius *Inst. diu.* VI, 25.
 y) Plinius L. X. ep. 95. III. Iustus Hen-

ning. Boehmerus in *Diss. Iuris ecclesiastici antiqui* H. p. 35. sqq.
 z) *ad Vxorem* L. II. c. 4.
 a) Minucii *Ostausus* c. 8. §. 4. Arnobius *aduersus gentiles* L. VI. in princ. Kortholstus l. c. c. 9. p. 378. sqq.
 b) In *Seuero* c. 49. Boehmerus l. c. §. 22. p. 70.
 c) Ep. 16. p. 64. sqq. To. I. *Antiquarum Lett.* Canitii edit. pr.
 d) Sess. XXI. c. 4.
 e) Eusebius H. E. VIII, 1. Nicephorus H. E. VII, 2.

crudelissimus homo, ea saeculo ineunte quarto f) dirui iussit. Errauit Pompeius Sarnelli, Episcopus postea Biseglianensis, dum templa illa existimauit g) fuisse *basilicas*. Constantinus enim Maximus h) est auctor basilicarum christianarum, imitatus magnificas iudiciorum publicorum, contractuum ineundorum ac negotiationum, aedes Romanorum, columnis vtrimque instructas, capturus ea conditione, ne a cultoribus simulacrorum formam templorum christianorum desumpsisse videretur. Commutata tamen & versa sunt iam tunc & postmodo templa ethnica in christiana. Copiose hoc argumentum exsecutus fuit Iohannes Marangoni i), Canonicus ecclesiae cathedralis Anagninensis. Opposuit librum Auctor epistolae Middletoni Angli k), quae in compendium missa legitur in *Actis Eruditorum latinis* l). Confessio peccatorum ordinaria, presbytero aperienda, locum non habuit inter christianos primos. Confessio seu exomologesis & satisfactio peragebatur a lapsis & grauius praeuaricatis in gratiam ecclesiae, vt huic de poenitentia male actorum m) & gratia Dei, a sodalibus suis recuperata, ac communionis dignitate quodammodo constaret. Presbyter, poenitentias qui exciperet, vergente saeculo IV. Constantinopoli primus fuit constitutus n), ob proteruiam mox rursus munere suo exutus. Leo Magnus confessionis auricularis in ecclesiis occidentalibus sanxit primus initia. Galli tamen & Scoti eam admittere noluerunt. Alcuinus

f) Lactantius de *Mortibus persecut.* c. 12.

g) *Antica Basilico - grafia.* in Napoli 1686. fol.

h) Eusebius de *Vita Constantini Magni* III, 36.

i) *Delle cose gentilesche e profane trasportate ad uso e adornamento delle Chiese.* in Roma 1744. 4.

k) Cap. 44. p. 213.

l) A. 1730. p. 364.

m) Tertullianus de *Poenitentia* c. 8. 9. Cyprianus de *Lapsis* p. 134. Ioannes Fellus in *Notis* p. 135. I. H. Boehmerus l. c. Diff. III. §. 153. sqq.

n) Socrates H. E. V, 19. Sozomenus H. E. VII, 16. *Journal des Sçavans* 1745. Iuin p. 210.

nus ad Scotos exeunte saeculo octauo eorumque sacerdotes scripsit o),
permoturus illos ad eam suscipiendam, vsus argumentis e sacro codice
vtruncque depromtis. Dedit idem *epistolam ad pueros S. Martini de*
confessione peccatorum p), qua confessio auricularis commendatur. Ter-
tullianus vero statuit q), Deum solum remittere peccata, & veniam
largiri poenitentibus eis, quibus ab ecclesia non possint peccata grauiora
& cum offendiculo publico nimis coniuncta remitti. Apud inferos
adhuc dari exomologesin, negauit Cyprianus.

§. XXIII. In ecclesia christiana Deus gratiam suam per verbum
vtriusque foederis canonicum hominibus offert & per sacramenta non
reluctantibus confert. Ecclesia haec est multitudo credentium, in
Christum magistrum a) & caput suum vnicum b) doctrinae professio-
ne c) publica & fiducia recumbens, ac ab eo per declarationem fidei,
fideique fructus, beatitudinem consummatam expectans. *Vniuersi,*
qui ecclesiam christianam constituunt, sunt *velut vnus homo* d), vnum
corpus. Nomen trahunt e) a Christo, & interuentu huius nominis
ab vnctione f) Spiritus sancti, qua Christus & sodales eius sunt im-
buti. Christianorum nomen olim simulacrorum cultoribus crimine g)
plenum videbatur, idque nomen videbatur eis saepius dignum, pro-
pter quod illi, qui eo se censerī volebant, odio, crimine, & poena ob-
ruen-

K

o) Ep. 26. p. 60. To. I. Lestionum anti-
tiqu. Canisii. ed. pr.

p) Ibidem p. 323. sqq.

q) De *Pudicitia* c. 3. p. 646. T. I. Opp.
Cyprianus consentit de *Lapsis* p. 129.
edit. Felli.

a) Iustinus Martyr *Apol.* II. p. 60.

b) Irenaeus III. 16. V. 18. Gregorius
Nazianzenus *Orat.* 31. Tom. I. Opp.
p. 501.

c) Iustinus *Apol.* II. p. 63. sqq.

d) Iustinus in *Dialogo cum Tryphone Iu-
daeo* p. 344.

e) Iustinus *Apol.* II. p. 60. Theodoretus
ad *Ies.* LXII.

f) Theophilus *ad Autolyicum* I, 17. p. 55.
ed. Wolf. Cyrillus Hieros. *Catech.* IV.

g) Theophilus *ad Autolyicum* I, 2. p. 5.
Iustinus Martyr *Apolog.* I. §. 4. Ter-
tullianus in *Apologetica* c. 2. 3. Athe-
nagoras p. 3. sqq.

ruendi essent. Nihilominus genuini christiani inter perpeffiones & tormenta & necem instantem exclamabant intrepide & constanter h): *Christianus sum, Christiana sum.* Ipsi enim sciebant certo, nomen id Deo i) gratum esse & acceptum, licet insectatores ingeminarent illud k): *Christianos ad leonem.* Nomen enim illud venerabile tunc nondum nota & insigne nationum euaserat, monumentum potius doctrinae apostolicae, vitae purioris, ac constantiae, saepius tormenta & omnes mundi horrores vincentis. Conditor & fundator ecclesiae est Christus, qui disciplinae & doctrinae rationes per Apostolos conformauit l), certam vero formam haud m) determinauit, Apostolos ipsos ad aequalitatem status ac humilitatem mentis decoram cohortatus. Plana sunt illa Tertulliani de Praescriptione haeticorum c. 20. p. 412. Tom. III. Opp. *Christus duodecim praecipuos lateri suo adlegat destinatos nationibus magistros. Itaque, vno eorum decusso, reliquos undecim, digrediens ad Patrem post resurrectionem iussit ire & docere nationes intinguendas in Patrem & in Filium & in Spiritum sanctum. Statim igitur Apostoli - - assumpto per sortem duodecimo Matthia - - primo per Iudaeam, contestata fide in Iesum Christum, & ecclesiis institutis; dehinc in orbem profecti, eandem doctrinam eiusdem fidei nationibus promulgauerunt n) & proinde ecclesias apud vnquamque ciuitatem condiderunt, a quibus traducem fidei, & semina doctrinae, caeterae deinde ecclesiae mutuatae sunt, & quotidie mutantur, vt ecclesiae fiant. ac per hoc & ipsae Apostolicae deputantur, vt soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad originem suam recensatur,*

h) Tertullianus in *Apolog.* c. 2. Eusebius H. E. V, 1. VIII, 3.

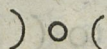
i) Theophilus ad *Autolyicum* I, 2. p. 4. sq.

k) Ven. Io. Laur. Moshemii *Diff.* ad 2 Tim. IV, 17. *de Paulo ex ore leonis liberato* Helmst. 1725, 4. Tertullianus in *Apolog.* c. 11. & vlt. ac de *Spectaculis* c. 21.

l) Tertullianus de *Praescrip.* c. 20.

m) Ill. Iustus Henning. Boehmerus in *Diff. suris ecclesiasticis antiqui* IX. §. 7. p. 455. sqq.

n) Iustinus Martyr in *Apolog.* II. p. 78. Lactantius *Institut. diu.* IV, 21.

seatur, necesse est. Itaque tot & tantae Ecclesiae una est illa ab Aposto-
 lis prima, ex qua omnis. Sic omnes primae & Apostolicae, dum una
 omnes probant unitatem: dum est illis communicatio pacis, & adpella-
 tio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis. Quae iura non alia ratio
 regit, quam eiusdem sacramenti (disciplinae christianae) una traditio.
 Addit idem c. 21. p. 414, ne unitatem ecclesiae mero confociationis no-
 mine putes constare, haec saluberrime: *Constat proinde, omnem doctri-*
nam, quae cum illis ecclesiis apostolicis matricibus & originalibus fidei
conspirat, veritati deputandam, sine dubio tenentem, quod ecclesiae ab
Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo accepit; omnem vero doctri-
nam de mendacio praeiudicandam, quae sapiat contra veritatem ecclesia-
rum (primarum), & Apostolorum & Christi & Dei. Eadem vero fuit
 doctrina Apostolorum tam in secreto quam in publico. Demonstrat
 uir hoc ipsum Tertullianus c. 25. p. 419. sqq. Praeter hanc doctrinam
 primi christiani o) prouocarunt in singulis ecclesiis ad successionem
 Episcoporum, ab Apostolis arcessendam. Originem vero ultimam ra-
 tione ordinis ad Apostolorum primum seu principem, Petrum p), re-
 tulerunt. Tertullianus felicem praedicauit aetatis suae ecclesiam Ro-
 manam, ita differens q): *Ista quam felix Ecclesia! cui totam doctri-*
nam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: ubi Petrus passioni dominicae
adaequatur: ubi Paulus Ioannis exitu coronatur: ubi Apostolus Ioannes,
posteaquam in oleum igneum demersus, nihil passus, in insulam relega-
tur. Ecclesia autem constituta credebatur in Episcopo & Clero &
 omnibus r) stantibus. Cyprianus negauit s), vnum Episcopum di-
 tioni vel potestati alterius subesse. Sed paulo post coepit externa ec-
 clesiae

K 2

o) Tertullianus de Praescrip. haeret. c. 32.
 p. 428. Irenaeus IV, 43. V, 20.
 p) Cyprianus L. I. ep. 3. ep. 8. ep. 12. L.
 III. ep. 11. 13. L. IV. ep. 2. 8.
 q) De Praescrip. haeret. c. 36. p. 434.

r) Cyprianus ep. 33. p. 66. ed. Felli. ep.
 66. p. 168. ep. 46. p. 89.

s) Ep. 33. p. 66. ep. 69. p. 188. ep. 73.
 p. 210.

clesiae forma ad dioeceses proconsulum & praesidum politicas attemperari, quam Constantinus Maximus τ) tandem perfecit, Archiepiscopis praerogatiuum υ) & audientiam, iurisdictionis speciem, largitus, quam Paulus Samosatenus potissime primus x) usurpauerat, feminarum subintroducitarum & libidinis y) magister, ob errores tandem se de deiectus. Frustra sunt, qui z) metropolitancam Episcoporum dignitatem ab Apostolorum constitutione deducere contendunt. Primis saeculis cum suppliciis & aerumnis multum erat rei eis, qui ad excessum vsque suum Christo inhaerebant. Nam nemo, Tertulliano a) teste, censebatur *Christianus, nisi qui ad finem usque perseuerauisset*. Primi christiani Iustini Martyris aetate ita erant adfecti Christum, vt, ἠδέως ὁμολογῶντες τὸν χριστὸν, *perlibenter eum confessione adfectarentur* b) ac ad eam confirmandam quoque mortem adirent, immortalis gloriae ac beatitudini haud intermoriae imminentes. Archiepiscopi videntur temporibus, quae Diocletianum & Maximianum Imperatores persecutores praecesserant, quibus alta quies ecclesias refouebat multisque erat desidiae ac ambitionis materies, exorti. De eis enim Eusebius c) ita differit: *Quum ex nimia libertate in negligentiam ac desidia prolapsi essemus: quum alter alteri inuidere atque obrectare coepisset: quum inter nos quasi bella intestina gereremus, verbis tamquam armis quibusdam hastisque nos mutuo vulnerantes: quum Antistites aduersus antistites, populi in populos, collisi, iurgia & tumultus agitent: denique quum fraus & simulario ad summum malitiae culmen adoleuisset;*

- τ) *Concilium Constantinop.* can. 2. *Codex Theodosianus* L. III. *de Fide catholica*, Eusebius in *Vita Const. M.* IV, 24. p. 638. *Concil. Nicaen.* 6. 7. *Socrates* H. E. V, 8.
υ) Eusebius l. c. IV, 27. p. 649.
x) Eusebius H. E. VII, 30. p. 361.
y) Ludou. Anton. Muratorius in *Anecdosis graec.* p. 223.

- z) Recensuit illos, idem sentiens, P. Franciscus Orlandus P. I. *Orbis sacri & profani illustrati* L. I. c. 7. p. 36. 199.
a) *De Praescript. haeret.* c. 3. p. 392. T. III.
b) Iustinus in *Apol.* II. p. 78.
c) H. E. VIII, 1. p. 376.

tum diuina vltio leui brachio, vt solet, integro adhuc ecclesiae statu & fidelium turbis libere conuenientibus, sensim ac moderate in nos coepit animaduertere, orsa primum persecutione ab iis, qui militabant. Quum vero, omni sensu destituti, de placando Dei numine ne cogitaremus quidem, - - quum Pastores nostri sprete religionis formula multis inter se contentionibus decertarent, nihil aliud quam iurgia, minas, aemulationem, odia ac mutuas inimitias amplificare studerent, NB. principatum quasi tyrannidem quamdam contentissime sibi vindicantes; tunc - - obscurauit Dominus in ira sua filiam Sion. Noluit Eusebius iniurias, quibus ante persecutionem Episcopi inter sese concertauerant, ex prudentia quadam luculentius d) commemorare. Presbyteris initio nomen quoque erat Episcoporum, licet ordo inter eos extaret. Presbyterorum primus erat, ad medium fere saeculi secundi Episcopus. At posthaec e) eligi coepit Episcopus ac presbyteris diaconisque praefici. Solebant iam saeculo secundo ac tertio nomina Episcoporum in tabulariis ecclesiarum f) adseruari & praedicari eorum successiones g) instar tesserae doctrinae apostolicae, licet doctrinae successio h) in primis christianaee ecclesiae esset curae cordique. Differentia inter clericos & laicos i) videtur ex ecclesia iudaica, cuius formam Cyprianus in christianam omni contentione traduxit, translata. Quos candidatos ministerii, nondum quippe ecclesiae certae praepositos, adpellamus, eos Tertullianus k) etiam *laicos* vocauit. Ex schemate Leuitico sacerdotis,

K 3

- d) H. E. VIII, 2. p. 377. sqq.
 e) Hieronymus apud Grarianum in C. 5. D. 95. & Ep. 85. Ignatius Ep. ad Magnes. §. 2. 3. Io. Tob. Maior Diff. de Sedibus Episc. primar. §. 11. sqq.
 f) Eusebius H. E. V, 12. p. 225. 6. p. 217. Irenaeus III, 3. p. 139. sqq.
 g) Tertullianus de Praescript. Haeret. c. 36. p. 474. T. III. Opp.

- h) Martini Chemnitii *Examen concilii Tridentini* P. I. p. 44. sqq. Francof. ad Moenum 1574. fol. Tertullianus in *Apolog.* c. 20. p. 145. T. II.
 i) Clemens Romanus in *Ep. ad Corinthios* p. 53. ed. Felli. Tertullianus de *Exhort. castri.* c. 7.
 k) De *Praescript. Haeret.* c. 41. p. 442.

tes, sacrificia, altaria, nouos significatus obtinuerunt, Cypriano aliisque sermonem vitatum notionibus nouis ac uocula haud una noua permutantibus; licet alii dudum l) monuissent, caerimonias leuiticas fuisse duntaxat ad tempus datas ac tandem sublatas. Ecclesiae primae passim quoque presbyteris laicis gaudebant, & formulam m) fidei, quae complectitur originem symboli apostolici, custodiebant. Ecclesia prima ex Iudaeis & ethnicis, ad doctrinam Iesu adgregatis, n) constitit. Magistratus quoscunque, quippe a Deo constitutos, pie honorauerunt christiani primi, eorumque iussis gesserunt morem, praeterquam quod idololatriae renuntiarunt & in eo fuerunt toti, ut ipsi aduersa potius tollerarent, quam ut conscientiae rectae & obedientiae magistratibus de caetero praestandae, reluctarentur. Coniugia ipsi solemniter in conuentu sacro traditis annulis, oblatione facta, & inter benedictiones o) sacrabant ac deinde inibant. Nuptiis secundis minime fauebat p) Tertullianus, respectu ad persecutiones crebriores habito. Pudicitia aequae ac coelibatus saeculo tertio magni solebat fieri. Monuit tamen Clemens Alexandrinus *Strom.* III. p. 447, conatum seruandi castitatem externam per sese nec esse bonum nec virtutum in numero censendum, nisi is ex amore, in Deum propenso, fuerit genitus ac enatus. Adiunxit idem illi admonitioni sententiam, qua, quid ipse de coniugii contemtoribus iudicauerit, declaratur. Docuit luculente simul ac Paulo i Tim. IV, 3, congruenter, eos, qui coniugium nuptiasque auerfentur ac fastidiant, inhaerere cacodaemonum doctrinis. Subiunxit idem exempla Apostolorum, qui thalami haud fuerint exfortes. Accipe, Lector, verba ipsa, p. 448. perscripta formis publicis, ac Carpocratianis instillata: *An etiam reprobant Apostolos? Petrus enim & Philippus*

l) Tertullianus *aduersus Iudaeos* c. 4 p. 344. T. III.
m) Tertullianus de *Prascript.* c. 10. p. 405. sqq.

n) Idem *aduersus Iudaeos* c. 1. p. 335.
o) Idem de *Idolol.* c. 16. p. 71. T. III. & *ad uxorem* II, 8. p. 332. T. II.
p) Ad *Vxorem* I, 1. p. 307. 2. p. 308.

lippus liberis procrearunt. Philippus vero filias quoque suas viris tradidit. Et certe Paulus quidem non veretur in epistola quadam suam appellare coniugem τὴν ἀπὸ προαιροῦσέν σὺζυγον, ἣν ἔπεριεμίξεν. quam non circumferebat. quod magno opus ei haud esset ministerio. Abhorrebant Carpocratiani a legitimis coniugiis, promiscuaque sese oblectabant Venere. Hos igitur docuit Clemens, Apostolos virosque apostolicos legitimis ac honestissimis coniugiis usus fuisse. Sensum vero loci 1 Cor. IX, 5, Clemens haud recte adsecutus fuit, quippe quo docemur, Paulum potestate vxoris ducendae ac circumducendae non fuisse usum, sed coniugio sponte & ob donum singulare ac diuinum abstinuisse. Tertullianus certe facit nobiscum, ac, Paulum in coelibatu perstitisse, tradit. Vide, quaeso, eius *exhortationem ad castitatem* c. 8. & *librum priorem ad vxorem* c. 3. Nihilominus coniugium Petri ac plerorumque Apostolorum talo stat satis firmo. Otia hic nobis fecerunt B. D. Iohannes Fridericus Maierus in *Diff. de Petri Coniugio*, Witebergae 1684. 4. publicata, ac Ven. quondam Abbas Mariaeuallensis Iohannes Schmidius in *Diff. historico-theologica de Apostolis vxoratis*, quae Helmstadii a. 1704. primam adspexit lucem. Episcopis plerisque primis fuerunt vxores. Copiose id ostendit Iohannes Fridericus Maierus in *Diff. de Episcopis veteris ecclesiae*, Gryphiswaldiae anno 1702. publico examini submissa. Canonum, quos vocant Apostolicos, quintus sic habet: *Si Episcopus aut Presbyter vxorem suam obtentu pietatis eiecerit, is separetur; sin perseverauerit, deponatur.* Coelibatus itaque Clericorum nulla lege publica primis faeculis fuit stabilitus, sed potius Clericis patuit potestas ducendi vxores. Polycrates, ex patre Episcopo Ephesino natus, ipsi in eodem munere successit, ipse vxore gaudens. Testem laudo Eusebium H. E. V, 24. Tertullianum extitisse presbyterum, vxoris participem, quis ignorat? Saeculo tamen tertio passim mos inualuit, vt ab ordinandis ac muneri ecclesiasti-

co praeficiendis quaereretur, vtrum vxorem essent ducturi, an coelibes mansuri. Sponsiones istae, quarum Clemens Alexandrinus loco laudato meminit, non exigebantur, propterea quod coniugium censetur impurum vel quod voto clerici solebant adstringi; sed in primis ob ecclesiarum paupertatem, quae familiis Episcoporum, Presbyterorum ac Diaconorum, alendis erant impares. Et ea quidem ratio successu temporis tam grauis fuit visa, vt Episcopus Romanus, Pelagius primus, tradiderit, coelibatum sacerdotum ideo fuisse institutum, *ne ecclesiastica bona in vxores & liberos eorum dissiparentur.* Vid. *dist. XXV, c. 3.* Dum vero homines vitant vitia, ipsi plerumque in contraria currunt. Inde factum est, vt Calixtus II, Romanus Episcopus, saeculo duodecimo conderet decretum hoc singulare, quod adhuc apud Gratianum *dist. XXVII. can. Presbyteris* legitur & ita est formatum: *Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis & Monachis, concubinas habere licet, sed matrimonia contrahere omnino interdiximus.* Olim haec theologia intra limites religionis christianae haud fuerat audita. Quamuis enim ante Siricium Papam Romanum essent, qui tum voce, tum calamo, coelibatum commendarent, ipsi tamen limites modestiae non transsiliere. Siricius vero, vir exigui iudicii, ab Hieronymo *ep. 16.* & a Paulino *ep. 10.* eo nomine reprehensus, conculcauit ac migravit Pauli Apostoli modestiam, & coelibatum Clericis, fulminibus grauissimisque in medium adictis comminationibus vsus, vel potius abusus, imperare adgressus fuit. Proluserant patres concilii Eliberitani, cui Hosius Cordubensis interfuit. Illi enim canone XXXIII. sic decreuerunt: *Placuit, in totum prohibere episcopis, presbyteris, diaconibus ac subdiaconibus, positus in ministerio, abstinere se a coniugibus suis & non generare filios: quod, quicumque fecerit, ab honore clericatus exterminetur.* An Clerici, posteaquam cano hic fuerat latus, *insubulationis* remedium adhibuerint, omnium maxime sum ignarus. Videntur Episcopi Hispani

in concilio Nicaeno primo oecumenico id decretum confirmari voluif-
 fe, siquidem huic Hofius idem iussu Imperatoris praefedit. Negotio
 autem in medium proposito, quum sententiae singulorum exquireren-
 tur, surgens illico inter eos Paphnutius voce clara & elata monuit,
non esse imponendum Clericis ac sacerdotibus graue hoc iugum, addens,
honorabiles esse nuptias & torum per se immaculatum esse: verendum sibi
videri, ne ex nimia seueritate damnum potius quam commodum inferre-
tur ecclesiae: non omnes ferre posse tam districtae continentiae disciplinam:
fortassis inde euenturum esse, ut cuiusque uxoris castitas minus custodire-
tur. Idem castitatem vocabat congressum viri cum legitima vxo-
re. Monebat, satis esse, ut, qui in clerum fuissent adscripti, secun-
dum morem, a veteri ecclesia traditum, iam non amplius ducerent uxores;
nec tamen quemdam seiungendum esse ab ea, quam antebac adhuc laicus
legitime duxisset. Nolim Socratis L. 8. huc verba graeca transcribere.
 Secutus fuit in eo Paphnutius Dionysium, Corinthiorum illustrem epi-
 scopum, qui eisdem fere argumentis in peculiari epistola improbavit
 priuatos quosdam Pinyti, Gnostiorum episcopi, conatus, si teste nita-
 mur Eusebio IV, 23. Ecquid vero causae exstitit, cur saeculo iam se-
 cundo coniugia Clericorum viderentur legibus nouis circumscribenda?
 Cur visum fuit Episcopis iam tunc nonnullis salubre id fore institutum,
 si ei, qui in ordinem sacrum cooptati & adlecti erant, episcopi videli-
 cet, presbyteri, & diaconi, ab vxorum, quas ipsi antea secum laici fo-
 ciauerant, concubitu vel commercio familiariori, abstinerent? Pri-
 mordia huius nouae destinationis irritae, quae thalamis ipsis *legem de*
finibus regundis promulgat, mihi videre videor in Carpocratianorum
 libidinola & promiscue proterua viuendi ratione. Hi enim nomen
 christianorum illud sanctum ac venerabile sibi contra ius fasque adro-
 garant. Nulla pestilentior macula nomini christiano fuit iniusta, quam
 quum hi Carpocratiani Curios simularent ac Bacchanalia viuerent. In-
 de fama, malum, quo non aliud velocius vllum, vulgavit, christianos

ex vniuerso omnes iura honestatis ac legum ciuiliū violare, in conuentibus suis arcanis promiscuos celebrare hymenaeos, ac nihil reliqui facere, vt genio indulgeant ac cuticulam curent, ventremque faginatū, vel in pessima consortia exonerent, vel potius permulceant. Viri itaque graues in id, vt ne umbra quidem notae iniustae extaret, toto incubuerunt pectore, agitantes consilia, societate humana & ipsius naturae a Deo conseruatae nobilitate ac indole infirmiori vel superiora vel potius viliora. Accesserunt hisce destinationibus politicae rationes, in eo occupatae, ne beneficiis a coetu offerendis, quibus ex parte alebantur Clericorum familiae, exhaurirentur nimium contribuentium loculi ac opes. Gregorius tandem septimus, Hildebrandi olim nomine famosus, Siricio truculentior, immani tyrannide turbisque prorsus funestis coniugium sacerdotibus Germaniae saeculo vndecimo extorsit, teste Lamberto Schafnaburgensi ad annum 1074. Successor Gregorii Vrbanus II. & sequenti saeculo Paschalis III. eisdem vestigiis fat inhumanis institerunt. Qui Pontificales insultus tandem in concilio Lateranensi anno 1215. ab Innocentio tertio, & in Tridentino, a Paulo III. anno 1541. indicto, confirmati fuerunt ac constabiliti. Copiose haec exposuere viri quondam celeberrimi, Henricus Müllerus in *Coniugii Clericalis Patrocinio*, Rostochii a. 1665, 4. euulgato, Georgius Calixtus in *Libro de Coniugio Clericorum*, Helmstadii 1631, 4. edito, ac Iohannes Andreas Schmidius in *Paphnutio caelibe, coniugii Clericorum patrono ac vindice*, Helmstadii 1703, 4. luci publicae dato. Edifferenda essent momenta de ordinis ecclesiastici indole, de muniis, doctrina, & moribus, & aetate, & ordinatione Lectorum, Subdiaconorum, Diaconorum, Presbyterorum, ac Episcoporum, de Laicorum in rebus ecclesiasticis iure, de ministrorum ecclesiae excellentia & auctoritate, de Synodorum ac disciplinae forma, de vnitae ecclesiae ac de schismate, quod coniunctioni ac vnitati illi e diametro saepius repugnauit, nec non de causis ac modo, quibus munere suo ecclesiastico exciderunt viri,

viri, inter Clericos recepti. Quis vero tam est excors, vt nequeat iudicare, tractationem, de hisce rebus suscipiendam, regionibus ac cancellis, quibus institutum meum circumscribitur in praesens, esse multo latiore ac ampliore. Libet tamen laudare Anonymum Anglum, cuius *Dissertationem, de Inferioribus Ordinibus aliisque Antiquitatibus primitivae Ecclesiae* Anglice conscriptam, latine interpretatus fuit Ienkinus Thomafius, Cambro-Britannus. Legitur illa in Thomafii huius *Dissertationibus varii argumenti*, Altdorfi Noricorum 1712, 8. editis, p. 240. fqq. Auctor, quisquis ille fuerit, in Patrum primorum certe versatissimus fuit lectione. Persuadere lectoribus suis contendit Auctor Gallus, solam ecclesiam Romano-catholicam profiteri omnes christiana civitatis doctrinas, veritati superstructas. Id sibi credidit datum esse negotii in Opere quinque Voluminum, cui inscriptionem seu indicem praefixit *Traité de la véritable Religion*. Euulgatum illud fuit paucis abhinc annis Lutetiae Parisiorum in 12. Adiunxit idem paullo post illi Operi Tomos tres, eadem forma indutos, quibus est titulus *Traité de l'Eglise de Iesus Christ, dans le quel on examine, quelle est la nature de cette Société sainte, quels sont les Caractères, dont elle est revêtue, & quels sont les Privilèges, dont elle jouit*. Prodierunt ipsi Parisiis anni 1743, 12. in lucem. Addidit idem e vestigio XII. Dissertationes loco Continuationis, tribus Voluminibus comprehensas. Nisi dogma de auctoritate & iudice controuersiarum adspectabili instar fundamenti posuisset, maiores in facie ecclesiae primae perspicienda profectus sibi parasset Auctor. Ignorabant saecula prima illum iudicem. Athanasius reprehendit ac auerfatus fuit eos, qui tunc id agebant, vt vni in rebus religionis obsequendum esset. Adicit idem hanc quaestionem: *num αλόγως credam?* Leguntur haec in eius Tom. II. *Opp.* p. 325. Examen veritatis diuinae nemini non in ecclesia prima fuit permiffum ab Apostolis eorumque in ministerio successoribus. Siquid incidere grauius ac controuersiae plenum, Synodi conuocabantur in

provincia, quibus intererant Episcopi, Presbyteri, Diaconi, ac viri religiosi Laici, eo delegati a coetibus vel vno vel pluribus. Hi omnem Laicorum multitudinem repraesentabant. Episcopi Romani praesidentis nulla, nequidem in Concilio Nicaeno, fit mentio. Testem excito Eusebium H. E. V, 16. VII, 30. & Cyprianum *ep.* 14. §. 2. *ep.* 26. §. 4. *ep.* 31. §. 5. Vbi a confortibus ecclesiae particularis crimen in disciplinam erat admissum, ibi a pastore ac grege ipsi commissio illorum causa audiebatur, ac a coetu, quod e re esset, decerni solitum erat, teste Cypriano *ep.* 55. §. 16. Episcopus in eiusmodi rebus erat moderator, nemini nisi Christo rationem propositi sui redditurus, eodem teste *ep.* 52. §. 13. Ne tamen vinculum cum ecclesia vniuersali rumpetur ac concordia in nihilum recideret, Episcoporum vnus vel plures consulebantur a ceteris in commune, ceterisque hi per litteras encyclicas de statu ecclesiarum particularium notitiam suppeditabant, teste eodem *ep.* 30. §. 4. ac Eusebio H. E. VII, 9. In Conuentibus Synodicis solebant vicinae ecclesiae de communi ecclesiarum vtilitate capere consilia ac haerensibus obdere repagulum. Conuocata synodo, priusquam res vlla tractaretur, praesentes, inter quos erant quoque Laicorum legati, ex Episcoporum ordine deligebant nunc vnum, nunc duos viros grauioribus, qui essent consiliorum moderatores ac prolocutores, nihil tamen per sese deciderent. Sententia omnium erat pro lege, Cypriano teste *ep.* 42. §. 5. ac Eusebio H. E. VII, 30; respectu tamen peregrinarum ecclesiarum, quas nemo repraesentabat, instar consilii erat illorum sententia. Vnicum controuersiarum iudicem adspectabilem primorum quatuor saeculorum ecclesia salubriter ignorauit. At haec haec tenus. Militiam ob certa momenta fugerunt nonnumquam christiani. A iureiurando seere abstinerunt omnes. Docuerunt eidem, Satanam, qui cum suis a Deo q) descendi-

q) Tertullianus in *Apologet.* c. 22. p. 164.
Tom. II. Opp. Irenaeus L. V. p.
328. Iustinus in *Dialogo cum Try-*

phone Iudaeo p. 331. *Apol.* II. p. 75.
Theophilus ad *Autolyceum* L. II. p.
104. 199. edit. Colon. fol.

desiderat, primos parentes r) decepisse, idololatriam in orbem s) inue-
 xisse, ahaeresium esse auctorem t) ac patronum, piis insidiari ac eos pro-
 viribus infestare v), Christo olim insidias struxisse x), numquam resi-
 piscere cum reliquis angelis malis, sed aeterno exitio y) punitum iri.
 Crediderunt vniuersi christiani primi, gratiam Dei a piis in hac vita
 impulsu Satanae amitti ac interuentu seriae poenitentiae; recuperari.
 Notissimus est Tertulliani *de poenitentia* liber. Notissimae sunt reli-
 quorum Patrum dehortationes; & lapsorum, qui ad frugem redierunt,
 exempla sunt notissima. Quanta prudentia christiani doctrinas suas ac
 disciplinam suam coram gentibus, ab ipsorum doctrina disiunctis, tra-
 ctauerint, notius est z), quam vt copiose hic videatur exponendum.
 Et eam quidem ob causam Tertulliano visum est factum prorsus indi-
 gnum, si vxor christiana marito nuberet, a Christi doctrina alieno.
 Doctrina & vita Episcopi vnus ac alterius non erat norma ac regula fi-
 dei vitaeque primorum christianorum. Veritas apostolica & sanctitas
 Christi erant vnitatis ecclesiae radix & origo. Aniceti, Victoris, Cor-
 nelii, Liberii, Zosimi, & aliorum Episcoporum naeuos & errores auer-
 sati sunt christiani primi. *Quid ergo, Tertullianus inquit a), si episco-
 pus, si diaconus, si vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr, lapsus fue-
 rit a regula, idonee haereses veritatem videbuntur obtinere? Ex perso-
 nis probamus fidem? an ex fide personas? - - Omnia examine b);
 quod bonum est, tenere.* Sancta dicebatur ecclesia, quia credebat in

L 3

Chri-

r) Idem de *Habitu muliebri* c. 3.

s) Idem de *Idololatria* c. 16. p. 71. T. III.

t) Idem de *Prascript.* c. 39.

v) Idem de *Poenitent.* c. 7. p. 462. Iu-
 stinus in *Quaest. & Respons.* ad Or-
 rhodoxos pag. 403. in *Dialogo cum*
Tryphone Iudaeo p. 360.

x) Iustinus in *Dialogo cum Tryphone Iu-
 daeo* p. 331. 354. 399.

y) Iustinus in *Apol. II.* p. 71.

z) Tertullianus *ad Vxorem II.* 5. p. 377.
 399.

a) De *Prascript.* c. 3. p. 392. Tom. III.
 Opp.

b) c. 4. p. 394.

Christum & ideo in coniunctionem cum Deo ingrediebatur c), ac sancte viuentes d) complectebatur. *Catholica* dicebatur, eo quod regnum Christi est vniuersale e), qui homines suo sanguine redemit f) spirituque sancto eam conseruat g), ac, rebus creatis in nihilum redeuntibus h), iudicaturus est viuos ac mortuos i) in vitam reuocatos, qua Deus & homo k), malosque aeternis suppliciis damnabit l); eos vero homines, qui ad vitae finem in fide viua perseuerarunt, angelis bonis sanctisque, qui pios in hac m) vita tuentur, adgregabit & in vita aeterna gaudiis n) numquam intermoris reficiet. De animarum humanarum immortalitate dubitauit primorum christianorum nemo. Resurrectio mortuorum erat tessera doctrinae eorum, a Patribus singulis grauitur pertractata & inculcata. Iudicium extremum o) haereticis solide ab ipsis propositum fuit velut speculum, in quod intuerentur. Ante Augustinum p) nemo docuit, ipsos esse occidendos ignique exurendos. Saeculo demum quarto & quinto publice constitutum fuit, vt Porphyrii ac aliorum haereticorum libri conquirentur ac concremarentur, nemoque christianorum eos impune possideret. Cyprianus iussit spiritali gladio haereticos & contumaces necari, id est,

- c) Idem *aduersus Iudaeos* c. 9. p. 360. T. III.
d) Iustinus *Apol.* II. p. 61. Tertullianus de *Idololat.* c. 9. p. 39. sqq. de *Pracscript.* c. 28. p. 423.
e) Tertullianus *aduersus Iudaeos* c. 7. p. 353. T. III.
f) Idem L. II. *ad Vxorem* c. 3. p. 325, *aduersus Iudaeos* c. 14. p. 386. Irenaeus *adu. Haer.* L. V. p. 294. sqq.
g) Tertullianus de *Pracscr.* c. 28. p. 423.
h) Idem *contra Hermogenem* c. 34. p. 233. Iustinus in *Quaest. & Respo. ad Orthodoxos* p. 451.
i) Iustinus in *Apol.* II. p. 87. &c.
k) Ambrosius de *Fide* III, 4. Irenaeus III, 21. p. 185.
l) Iustinus in *Dial. cum Tryphone Iud.* p. 350. in *Quaest. & Responf. ad Orthod.* p. 472. *Apol.* II. p. 67.
m) Iustinus in *Quaest. & Responf. ad Orthodoxos.* p. 410.
n) Lactantius *Instit. diu.* VII, 24. Irenaeus IV, 37. p. 243. Tatianus *Or. contra Graecos* p. 153.
o) Tertullianus de *Pracscript.* c. 44. p. 444. Iustinus in *Quaest. & Responf. ad Orthod.* p. 394.
p) *Epist.* 93. c. 3. §. 9. p. 177. Tom. II. Opp.

est, de ecclesia eiici, ep. 4. p. 9. edit. Felli. Idem sensit Tertullianus, idem Hieronymus, idem prisca Christiani. Conferri hic digna est Ven. Ioannis Laurentii *Diss. de Poenis Haereticorum*, contra Stephanum Iauorskium adornata Helmstadii 1731, 4. ac Fabricii *Notitia propagatorum Christianorum sacrorum* c. 26. Ion Thomas von Höckdorf in *gründlichen Betrachtungen über Pufendorfs Buch von der Verhältnis der christlichen Religion gegen den Staat*, libro, 1744. 8. Lipsiae edito, Consideratione VI. p. 163. sqq. hoc argumentum solide pertractauit nobisque fecit otia. Christus, cuius regnum est ecclesia christiana, vindex & ultor erit ipse haereticorum, nisi resipuerint, in die extremo. Monendum mihi est ad calcem & in limine, doctrinam de communicatione idiomatum in Christo, ex Patribus deducendam primis, ob intuitu rationem a me copiose hic exponi haud potuisse. Solide autem eam edisseruit Martinus Chemnitius, decus olim Brunsvici, in *Libro de Duabus Naturis in Christo*, Ienae 1570. 8. in lucem emissâ. Versatissimus erat Auctor in lectione Patrum, dignaque ideo haec eius est tractatio, quae denuo recudatur.

* * * * *

§. XXIV. Quibus praemissis me iterum ad Vos, GENEROSI PRÆSTANTISSIMIQUE IUVENES, *Carolini ornamenta*, conuerto. Celebranda mihi est ea, quam hucusque publice comprobastis testatamque fecistis, diligentiam morumque elegantiam. Oro & hortor Vos peramanter & omni studio, ut eam laudem perpetuo ducatis Vestram eamque in dies augeatis ac excolatis. Vos enim estis salutis publicae soboles, CAROLI, quanti Ducis? delictum, parentum Vestrorum & familiae honos, lactissimum posteritatis felicioris incrementum,

tum,

tum, patriae spes, gaudium nostrum. Converterit in Vos ora, animos, & spes suas multitudo recte de salute Vestra sentientium. Respicit Vos Brunsvicensis ciuitas, & intuetur in Vos vicinia, tanquam in speculum eruditionis & disciplinae elegantioris. Ne fallite, maxime optere Vos obsecro, sapientissimas SERENISSIMI DVOCIS destinationes, desideria *Curatorum*, expectationem parentum, *Professorum* spem meamque curam, VOBIS consecratam. Vincite virtutibus obrectationes improborum. Superate spem eorum, qui in Vobis docendis sunt occupatissimi. exhilarate molestias *ephororum*, quorum industria adamantina & caritas paterna vos domi forisque ducit, trahit, format, fingit, exornat. Hasce VOBIS, OPTIMI, preces admoueo. His calcaribus promptam & sponte procurrentem diligentiam ac occupationem Vestram nobilissimam extimulo, acuo, & communiō. Date hoc, quaeso, precibus meis, concedite hoc desideriiis votisque meis flagrantissimis, vt eas & haec aequi bonique consulatis. In VOBIS sita sunt omnium bonarum artium & disciplinarum praesidia, decora, munimenta. Vos estis publicae gaudiorum nostrorum primitiae. Vos estis CAROLINI radix & stirps prima. Vos estis dulcissimorum fructuum messisque largissimae, successu temporis in lucem progressurae, pignora & oblectamenta. Coniungite tandem vota VESTRA cum meis, pro perenni incolumitate aë omnigena salute felicissimisque incrementis SERENISSIMI DVOCIS PRINCIPISQUE NOSTRI INDVLGENTISSIMI, DOMINI CLEMENTISSIMI, atque CELSISSIMAE DOMVS BRVNSVICO - LYNEBURGENSIS, ardentem & perpetuo concipienda, geminanda, prouehenda, ac in coelis serio desigenda. Domus haec Augustissima ac Serenissima a Bonifacio, Caroli Magni tempora adtingente, per tot saecula, per tot casus, per tot discrimina, stetit adhuc, floruitque, & viget, ac hostium machinationes felicissime & vndiquaque elidit. Benefacit nobis Bonifacii fera & celsissima propago, CAROLVS: benefacit, rei
sacrae:

facrae; benefacit. Musis: benefacit ciuibus suis: benefacit exteris, &
 vniuersis, qui clementiam eius indefessam voluerint experiri. Vos
 huius summae benignitatis in dies capitis experimenta. Quid igitur
 iustus mentibusque nostris magis consentaneum est, quam vt Deum
 ter Optimum Maximum ardentissimis pro Eo imploremus precibus,
 certemusque votis? Orabant Deum primi christiani pro Imperatori-
 bus Principibusque a), per quos lerna malorum in illos velut agmine
 facto effundi & proiici solebat; vt omnia christianis essent tranquilla.
Cum enim concutitur imperium, concussis etiam ceteris membris eius;
vtique & ipsi, licet extranei a turbis, in aliquo loco casus inueniuntur.
 Quanto magis nos munimenta & precum & votorum castissimorum
 pro salute CAROLI, quem pietas & scientiarum honos ac salus publi-
 ca veneratur coeloque inserit, fluctibus procellisque calamitatum omni-
 busque incommodorum minis opponimus? Hic enim, tanquam Au-
 gustus alter, tot & tanta b) negotia solus sustinet, res Brunsvicensis
 & imperii armis consiliisque tutatur, morum disciplina ornat, religio-
 ne fuci experte munit, legibus in dies emendat, & ita *tempus*, ac id,
 quod iniuria temporum sublapsum fuit, *reparat*, vt praestantissima
 EIVS consilia eant *numquam retrorsum*. Faxit in posterum summus
 ille rerum arbiter, fons summae benignitatis inexhaustus, vt salus EIVS-
 DEM, firmitas valetudinis, successus destinationum saluberrimarum, ex-
 cellitas DOMVS SERENISSIMAE, diligentissima ac indefessa PRIN-
 CIPATVS moderatio, Carolini flos, Carolini incrementum, Carolini
 honos aeternitate dignus, eant *numquam retrorsum*. Et quodnam sym-
 bolum doctrinae christianaepurgatae, artium scientiarumque praesi-
 diis, studiis communibus, moribus, ad honestatem ac pietatem com-
 positis, ipsique institutioni nostrae atque diligentiae Vestrae accom-
 M

a) Tertullianus *Apolog.* c. 31. p. 238.
 Tom. II. Opp. Conf. c. 39. p. 292.
 c. 30. p. 228.

b) Horat. ep. i. L. II. v. i. sqq.

modatius reperiri & excogitari potest, quam illud **NVMQVAM RETRORSVM?** *Reparatio temporis* nobis ob oculos in dies versatur. Animus ad imaginem Dei est *reparandus*. Siquid maculae insidere coepit animo, illud sanguine Christi eluendum est precibusque *reparandum*. Si educatio prima habuit quid vitii, id in Carolino est *reparandum*. Siquid institutio prior traxit maculae, id hic est *reparandum*. Siquid ferociae pravaeque consuetudinis menti adfixum haeret, id hic est exuendum, & ornatus, hominis scopo optimo dignus, loco eius est *reparandus*. Quicquid feces & degener saeculi habitus inuexerunt, id per gratiam Dei & Principis benignitatem hic est *reparandum*. At quorsum me pietas, quorsum me veneratio, pepulit? quorsum me admiratio salutis publicae abstraxit? **PRINCEPS SERENISSIMVS** laudari recusat, elogiis quippe vniuersis superior. Inuitamenta actionum praeclarissimarum diuiniore sequitur **PRINCEPS**. Amor in Deum & patriam, pietas in suos, amor salutis omnium, exemplar perfectionis Dei, imagines maiorum, proprius *genti Brunsvico - Lunenburgensi* de publica re bene merendi ardor, & conscientia recte factorum **PRINCEPES** ducunt, animant, trahunt, ac vinculo indiuiduo complectuntur. Sic ipse est natus, sic est institutus, sic consilio suo conformatus. Iussit me idem **PRINCEPS SERENISSIMVS**, idem **DOMINVS NOSTER INDVLGENTISSIMVS**, praelectiones meas continuare. Iussis ac praeceptionibus hisce **DVCIS SERENISSIMI** saluberrimis non solum obedientissime morem gero, sed in hac etiam obedientia & pietate humillima gloriam decusque meum & positum credo, & prorsus defigo. Nam *Principibus placuisse viris non ultima laus est*. Adspiret modo Deus coeptis in posterum quoque gratiam suam & benignitatem! *Sic fides & pax & honor pudorque priscus & neglecta redire virtus audeat: adparetque beata pleno copia c) cornu.* Id autem de-

cus,

c) Horat. in *carmine saeculari* n. 15.

cus, illa ornamentorum copia, animis docentium ac discipulorum inhaerescet & in actiones externas propullulabit, simulac sapientiam illam ac eam virtutem diuinam, auctore & duce Spiritu Sancto, mentibus nostris curamus inferendam ac insigendam, qua christiani primi efflo-
ruerunt, excelluerunt, ac posteris omnibus ad mundi vsque vltima praeluxerunt. O quam egregium est illud Lactantii de puritate ac innocentia primae christianorum aetatis testimonium! O quanta erat illa doctrinae christianae dignitas! o quantum eius olim erat pretium! o quanta quondam sapientiae huius diuinitus reclusae erat vis & efficacia! Redeo in memoriam Lactantii, qui hanc vim d), & hanc vitam religionis christianae in numero argumentorum, quibus veritas fidei ac doctrinae christianorum stabiliri solet, deputauit, ita differens: *Dei praecepta, quia & simplicia & vera sunt, quantum valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonstrant. Da mihi virum, qui sit iracundus, maledicus, effraenatus: paucissimis Dei verbis tam placidum, quam ouem, reddam. Da cupidum, auarum, tenacem: iam tibi eum liberalem dabo & pecuniam suam plenis manibus largientem. Da timidum doloris ac mortis: iam cruces, & ignes, & Phalaridis taurum, contemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem: iam sobrium, castum, continentem videbis. Da crudelem & sanguinis adperentem: iam in veram clementiam furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientem, peccatorem: continuo & aequus & prudens erit. Vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuinae sapientiae vis est, ut, in hominis pectus infusa, matrem delictorum stultitiam, vno semel imperu expellat. Ad quod efficiendum non mercede, non libris, non lucubrationibus, opus est. Gratis ista fiunt, facile, cito. Pateant modo aures, & pectus sapientiam sitiat. Nemo vereatur. Nos aquam non vendimus, nec solem mercede praestamus. Dei fons vberrimus atque plenissimus patet*

M 2

tes

d) *Institi, diuin.* III, 26, p. 377. edit. Walch. Lips. 1715, 8.

ret cunctis: & hoc coeleste lumen vniuersis oritur, quicumque oculos habent. Nam quis haec Philosophorum aut vnquam praestitit, aut praestare potest? qui, quum aetates suas in studio philosophiae conterant, neque alium quenquam, neque seipfos possunt facere meliores. Itaque sapientia eorum, vt plurimum efficiat, non excindit vitia, sed abscondit. Pauca vero Dei praecepta sic totum hominem immutant & expedito veterum reddunt, vt non cognoscas, eundem esse. Laudauit hoc Lactantii pronuntiatum merito b. Henricus Ludolfus Benthemius e) illudque christianis saeculi nostri proposuit expendendum. Qui ita adfecti sunt animo, vt congruant fides virtutesque eorum indoli primorum christianorum genuinae, illi profecto ea intra sese sentiunt, quae Iesus adfectatoribus suis promisit: illi profecto gustant & vident, quam benignus sit Dominus: illi gratiam baptismalem adseruant: illi de veritate religionis christianae per experientiam interiorum & spiritualem sunt certissimi & conuicti. Si hanc coronidem studiis nostris imponerimus, eorum fructibus, per gratiam Dei expurgatis, fruimur dulcissimis, sitimque discendi restinguimus vndis limpidissimis, in vitam aeternam prosilientibus. Placuisse Deo, *Leuissimi Iuuenes*, suprema omnino laus est & apex felicitatis, quae in homines cadere potest, excellentissimus. Primorum christianorum illa sollicitudo, illa cura, erat propria, vt vbique Deum sibi ob oculos ponerent, & vt ei placerent, adlaborarent. Communicabo *Vobiscum* Tertulliani f) testimonium, vt fides dictis constet vel eis concilietur. Accipite, quaeso, illud animis Deo consecratis, sic comparatum: *Corpus sumus de conscientia religionis, & de disciplinae vnitae & spei foedere. Coimus in coetum & congregationem, vt ad Deum, quasi manu facta precationibus, ambiamus*

e) In *Vorstellung und Betrachtung der alten Kirchenlehrer von der Wahrheit und Göttlichkeit christlicher Religion* P. IV. c. I. §. 22. p. 459. 199. Hamburg. 1727, 8.

f) *Apologes*, c. 39. p. 292. 199. Tom. II. Opp. Conf. Iustini Martyris *Apolog.* II. p. 58. 199. Athenagoras *Legatio pro christianis* p. II. 199.

mus orantes. Haec vis Deo grata est. Oramus etiam pro Imperatoribus, pro ministris eorum, ac potestatibus, pro statu saeculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Cogimur ad litterarum diuinarum commemorationem, siquid praesentium temporum qualitas aut praemonere cogit aut recognoscere. Certe fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam fingimus, disciplinam praeceptorum nihilominus inculcationibus densamus. Ibidem etiam exhortationes, castigationes, & censura diuina. - - Vide, inquit, ut inuicem se diligunt! Ipsi enim (ethnici) inuicem oderunt. Idem Tertullianus g) innocentiam morum, quibus christiani primi florebant, in conspectu ac luce orbis terrarum praedicat hunc in modum: Innocentiam a Deo edocti sumus & perfecte eam nouimus, ut a perfecto magistro reuelatam; & fideliter custodimus, ut ab in contemptibili dispectore mandatam. Ad hoc primorum christianorum exemplar respicite, Generosi & Florentissimi Animi! Cuiuistis & ipsi in coetum. Ad Deum singulis diebus ducimini. Diuiniore litteras in dies praelegitis & praelectas excipitis. Preces nullo non die emititis ad Deum pro incolunitate Imperatoris, Imperii, Duce, Parentibus, Brunfuico, *Vestraque* omnium salute. Censurae saluberrimae ac exhortationibus eorum, qui Parentes ac Tutores *Vestros* sanctissime repraesentant, vitam *Vestram* arbitratu *Vestro* & sponte submisistis. O quam laudabili adfectu plerique *Vestrum* sese mutuo diligunt! In *Vobis* veluti delectum Germaniae omnis praestantissimum mihi videor videre. Miro amore excepistis ac fouistis Anglum, sodalem *Vestrum*, quem nuper aegre dimisistis rediturum ad patrios lares, in Comitatum Lancastriensem. Batauia ipsa, Indiae Orientalis vrbs celeberrima, caput ibi Belgarum foederatorum, natalem praebuit sodali, qui haud ita pridem sese *Vobis* admouit, adplicuit, & inseuit. Adsumsistis eum amicis ac generosis sincerisque mentibus aequae ac Westfalos, ut ab Occiden-

M 3

g) c. 45. p. 369. Conf. Iustini Martyris *Dialogum cum Tryphone Iudaeo* p. 247.

cidente ordiar, Saxonas vtriusque territorii, Silesios, Francos, Hassos, populares, reliquosque, e Germania confluentes iuvenes ornatissimos, summae spei plenos, honoribus Parentum spectatissimos, virtute sua exsplendescentes. At vero, *Optimi*, quales erimus, annis hinc centum elapsis? Tum nemo nostrum in hac vita erit amplius superstes. Vbinam tunc erit flos ille *Vester*, forma, praestantia, consuetudo, & industria, studiis adfixa? Studendum igitur esse aeternitati beatorum, *Vos* omnes ad vnum intelligitis, vt, quos diuersa mox consilia per omnem terrarum orbem disiunxerunt ac dissemnarunt, gremium Iesu Christi in vita altera feliciore iterum coniungat ac perpetuo foueat, comitesque retineat praeclarissimi status, haud intermoriuri, indiuisos.

§. XXV. Tandem de praelectionibus meis aliquid est addendum, quas publicis *Vestrisque* vrbibus, adnuente Deo & moderante DVCE SERENISSIMO, consecraui. Est hic ita laborandum, ne sempiterna beatitudine excidamus. Est, si a precibus ad Deum dirigendis sacrisque meditationibus discesserimus, laborandum ita, vt a pietate nunquam recedamus. Adridet mihi illud Hesiodi: *ὄνν ἀνὲς θέρως ἐοσέεται, ποιέειδε καλίας, non semper messis fuerit, componite nidos.* Huc spectabunt, huc referentur, praelectiones mihi demandatae. Pertexam, si per Deum licuerit, historiae ecclesiasticae telam, quam ad ductum *Compendii*, quod olim b. Iohannes Andreas Schmidius adornauit, inchoaui, & ad quartum saeculum a Christo nato deduxi. Spes me habet, fore, vt futuro Michaëlis die finem adtingam. Pergere in graeca lingua eiusque monumentis est animus. *Acta Apostolorum* recensui & illustraui fere ad dimidium vsque. Reliqua adiungam intra idem temporis spatium. Hesiodi *Opera & Dies* fere ad finem pertractaui. Addam eiusdem *Theogoniam* & *Herculis scutum*, nisi iussu SERENISSIMI DVCCIS ad alia auocer. Inquiram simul in originem theogoniarum & earum sensum. Herodotus h) auctor est,

h) Apud Athenagoram in *Legatione pro christiani*: p. 16.

est, Homerum ac Hesiodum eas ad Graecos transtulisse. Per-
 fae i) ac Aegyptii k) eas iam olim magni fecerunt, accinendo l) eas
 sacrificiis suis illustres. Sanchoniathonis Phœniciam theogoniam ser-
 uauit nobis Eusebius. m) An in theogoniis istis patres primi ac gentium
 conditores, an Dei politici & inuentores, an vero Physica quaedam
 ars pastoritia & agrestis, lateant, eius rei ibi dabitur occasio exquiren-
 dae. Persuadent sibi quidem nonnulli, Philonem Byblium exposuisse
 ea Sanchoniathoni, quae apud Eusebium ex illo leguntur decerpta. In
 horum castris militarunt Richardus Simonius, Henricus Dodwellus, P.
 Bernhardus de Montfaucon, & P. Augustinus Calmetus. At non de-
 ficat altera cohors, quae, illa apud Eusebium adseruata monumenta at-
 que fragmenta prisca esse satis vera ac genuina, omni studio contendit
 ac argumentis haud contemnendis euincere conatur. Abbas Guyon
 in hoc numero est censendus n). Seniori Furmontio eadem adristit
 secta, viro, cuius merita semper venerabitur posteritas, viro, qui haud
 ita pridem diem Parisiis obiit supremum, viro, antiquitatum & lingua-
 rum orientalium peritissimo. Dissertuit ille de fragmenti illius momen-
 tis ex professo o), nec, id esse fidei accommodatum ac congruere ve-
 ritati, inficiari sustinuit. Samuel Bochartus eadem secutus fuit p) ca-
 fra, licet Sanchoniathonem q) suo sensu crediderit fabulosum. Ri-
 chardus Cumberlandus, Episcopus Petroburgensis in Anglia, cuius vi-
 tam concinnauit ediditque S. Payne Londini 1720. 8. r), multum labo-
 ris impendit Sanchoniathonis fidei vindicandae, eiusque theogoniae
 exponendae, in libro *Sanchoniatho's Phœnician History*, Londini 1720, 8.
 s) etul-

i) Diogenes Laërtius in *Proem.* p. 5. ed. Colon. Allobr. a. 1616, 8.

k) Diodorus Siculus l. 7. 8.

l) Herodotus I, 132. p. 57. Erf. 1608. fol.

m) De *Praepar. Euang.* I, 9. 10.

n) *Histoire des Empires & des Républiques depuis le Déluge usqu' a présent.* à la Haye 1735, 8. T. IV. p. 124. sqq.

o) In Libro *Reflexions historiques sur les Histoires des Anciens Peuples*, Paris 1735, 4. Tom. I. L. I. II.

p) In *Canaan* II, 2.

q) De eo B. Ioannes Albertus Fabricius in *Bibl. graeca* I, 28, p. 163. sqq.

r) *Alta Erud. Lips. Lat.* 1722. p. 532. sqq. Prolegomena ad Cumberlandi *Librum de Legibus Naturae*.

s) euulgato. Aristoteles existimauit t), theogonias veterum exclusisse Deum, siquidem in eis Oceanus & Tethys existerint parentes omnis generationis. Homerus certe eas haud alio tramite v) fuit secutus, quem tamen praeiuerunt scriptores x) antiquiores. Aristophanes idem *impium*, vt Rudolphus Cudworthus y) id adpellat, theogoniae genus (z) repetiuit. Orpheus, qui Musaei discipulus fuisse & vna cum Hercule nauigasse dicitur *), accusatur vulgo mutatae & amplificatae apud Graecos theogoniae. Non est hic nostrum, momenta istius accusationis ad libellam rationis reuocare. Alias id ipsum fiet multo oportunius. Iam ad reliqua. In *recensione scriptorum graecorum* insistam, quem coepi decurrere, nisi, vt salubriora substituam, numen SERENISSIMI iusserit. In *studio geographico*, cui historia specialior & regionum indoles ac ipsa heraldicae rei notitia, iuncta est, gradum promouebo ad Italiam, ac ea, quae supersunt, pensa eodem tempore, si Deus permiserit, abfoluam. Si forte ab horis consuetis sit refluendum, id omnino ex tabula publica Carolini vt in noticiam cuiuscunque, cuius id nosse intererit, perueniat, promte perficiam. Et haec sunt, quae *Vobis, Generosi & Florentissimi ac Honoratissimi Commilitones*, erant significanda. Quod superest, valete, me porro fauore *Vestro* prosequimini, rebusque perpetuo gaudete faustis ac secundis. Datum ac publice propositum ad VI. Aprilis MDCCXLVI. Brunsvici.

s) Acta eadem 1722. p. 524 sqq.

t) *Metaphysic.* I, 3. Tom. IV. Opp. 265.

v) *Iliad.* E. v. 258. 303. 304. 343.

x) Plato in *Theaeteto* p. 118.

y) In *Systemate intellectuali huius uni-*

uersi c. 3. §. 17. p. 117. edit. & vers.

Ven. I. L. Mosheimii tenae 1733. fol.

z) In *Aulus* v. 694. p. 404. ed. Küsteri.

*) Clemens Alexandrinus *Strom.* I. p. 332.

00 A 6466

ULB Halle 3
002 937 239

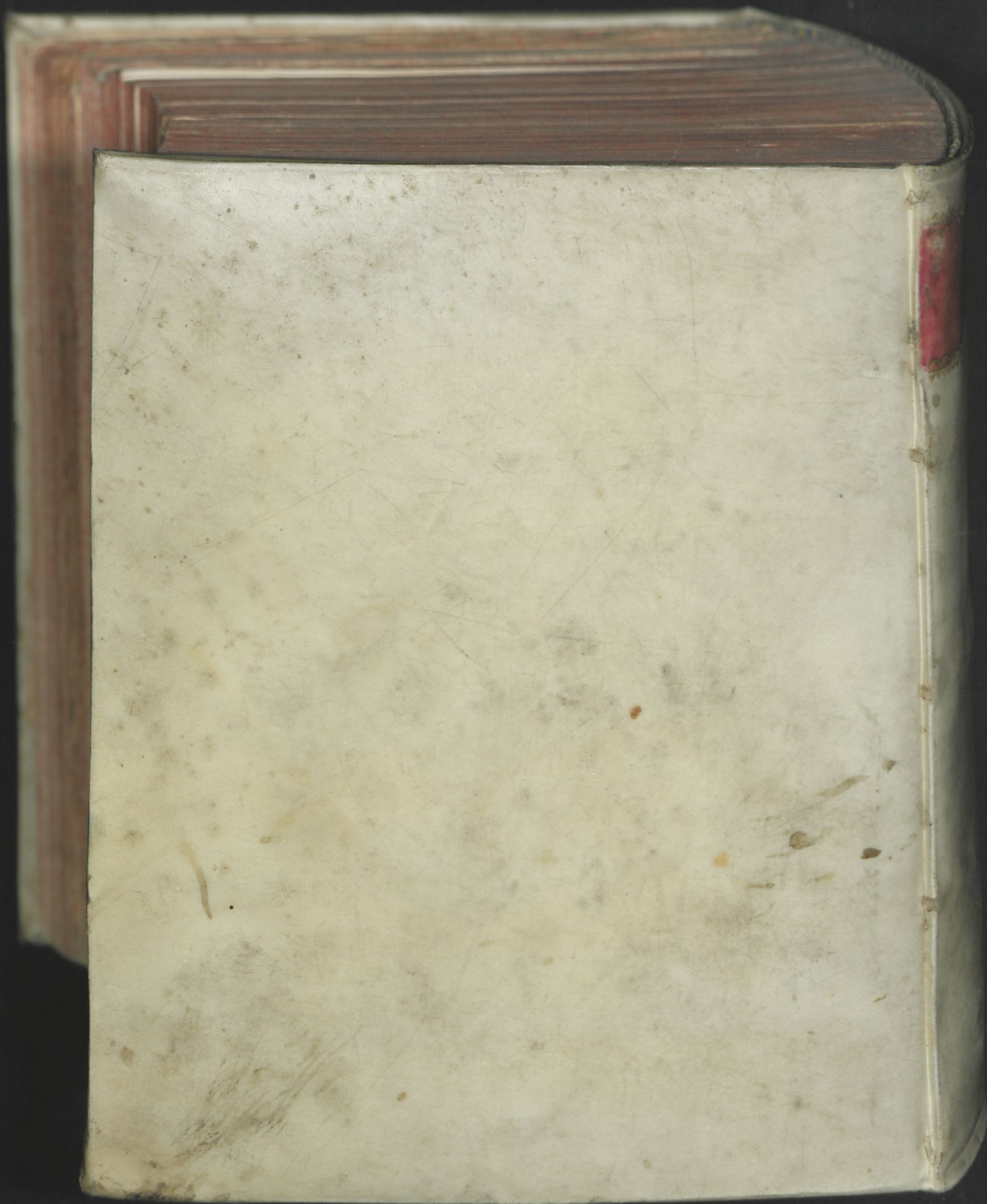
Sb.

VO 17

240 ✓

HL 74

DE 7
THEOLOGIA
PRIMORVM
CHRISTIANORVM
DOGMATICA,

EX
MONVMENTIS PATRVN ECCLESIASTICIS
COLLECTA,
PROGRAMMATIS SECVNDI BRVNSVICENSIS LOCO
DISSERIT ET
PRAELECTIONES SVAS PVBLICAS
SEMESTRI PROXIMO PERAGENDAS,
ATQVE IN

ILLVSTRI CAROLINO
BRVNSVICI DEO ADNVENTE EXPROMENDAS,
DENVO INDICIT
IO. CHRISTOPHORVS HARENBERG,
PRAEP. COEN. S. LAVRENTII SVpra SCHENINGAM,
GEN. SCHOL. INSP. DOC. IN CAROLINO HONORARIVS
AC HONORARIVS REGIAE EIVSQVE BORVSSICAE
SCIENTIARVM ACADEMIAE SODALIS.

BRVNSVICI M D CC XLVI. PASCH.

